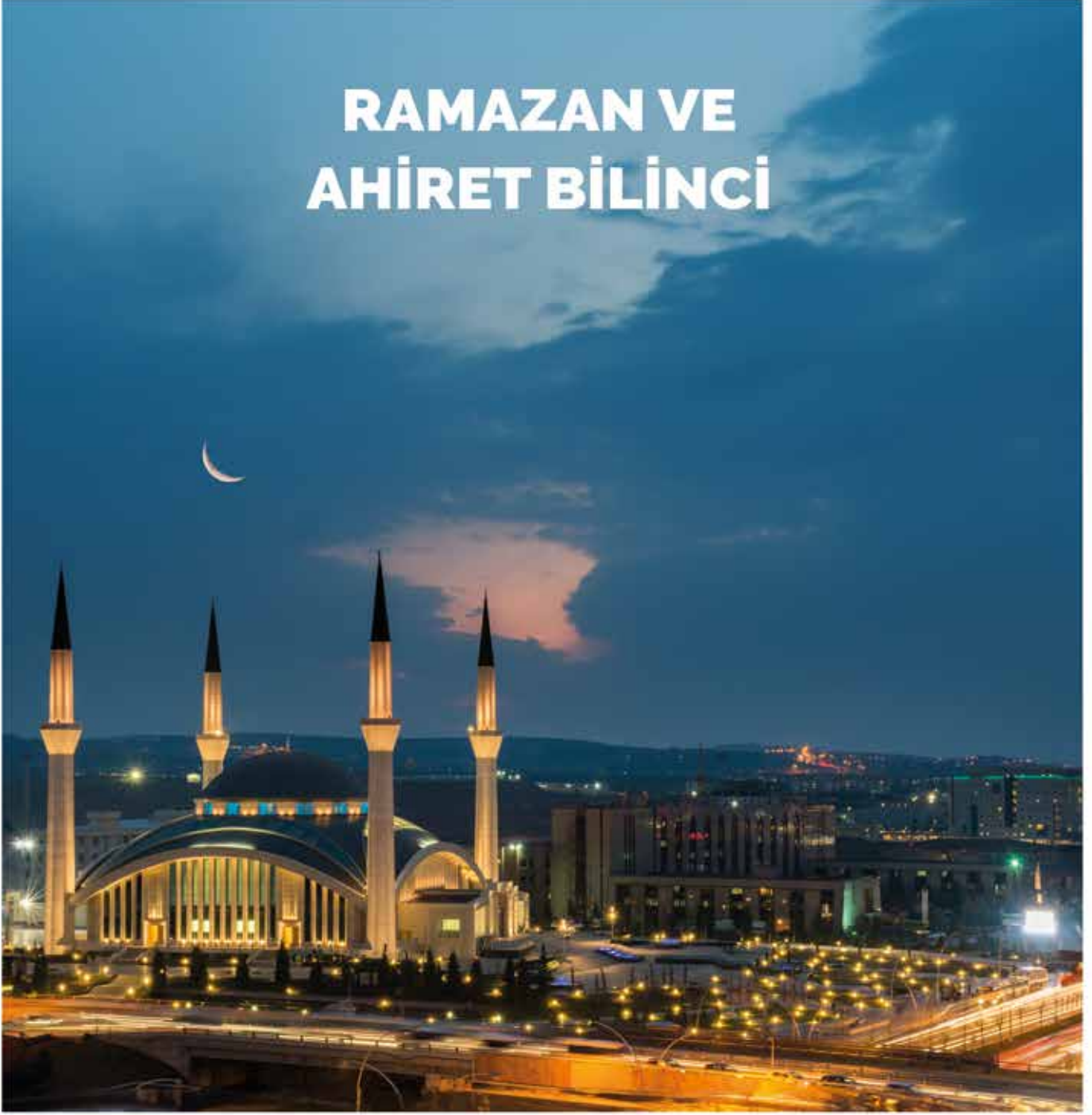

diyanet

Aylık Dergi | Mart 2024 | Sayı: 399

RAMAZAN VE AHİRET BİLİNCİ

■ Ahiretin Kapısı Ölümü Hatırlamak ve Ona Hazırlanmak

■ Hz. Peygamber'in Tebliğinde Ahiret İnancının Yeri

■ Prof. Dr. Ali Erbaş ile 100. Yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Üzerine Söyleşi

■ Türkiye Yüzyılında Diyanet ve Din Hizmetleri

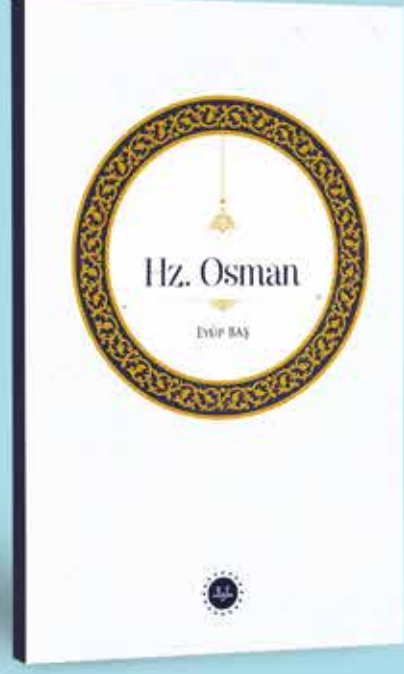
■ Toplumsal Dayanışmanın Temeli Zekât İbadeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

YAYINLARIMIZ

Hz. Osman (r.a.), her zaman saygın ve varlıklı bir insan olmasına rağmen zevk ve sefaya düşmeyen, bütün servetiyle İslam'ın ve Müslümanların hizmetinde olan örnek bir şahsiyettir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatı boyunca tebliğ davasının yanında yer almış, vefatından sonra da üçüncü halifesi olarak tarihe geçmiş, güzel ahlakıyla tanınan bir İslam büyüğüdür.

Ahiret bizim öz yurdumuzdur. Dünya hayatı ise geçici meskenimiz, imtihan olduğumuz sınav kâğıdımızdır. Yüce Allah insanı başıboş bırakmamış, ilk insandan itibaren elçiler göndererek hakkı ve hakikati bildirmiştir. Bu hakikatlerin başında hiç şüphesiz tevhid, hemen ardından da ahiret inancı gelir. (Kehf, 18/110; Bakara, 2/4.) Zira insanoğlu anlam arayışında sürekli olarak “Ben kimim?”, “Nereden geldim ve nereye gidiyorum?” sorularının kapısını çalar. Ölüm gerçeğiyle yüzleşir ve ölüme yüklediği anlam üzerinden hayata karışır. Öznesi olduğu yeryüzünde bir gün yaşamın sona ereceğinin farkındadır. Fânilik acziyetinin karşısına sonsuz hayatın tesellisini koyar. Hayat boyu nice haksızlıkla, zorluklarla mücadele ederken adaletin er geç tecelli edeceğini, yaşamın bu dünya ile sınırlı olmadığını bilir.

Dünya hayatının, insana öz yurdunu unutturan türlü oyunları vardır. (Ankebut, 29/64.) Zaman hızla akar, her yeni gün kendi telaşesiyle gelir. Fakat öyle zamanlar vardır ki onlar durup düşünmek, yaşam ve ölüm üzerine tefekkür etmek için eşsiz fırsatlardır. Ramazan, günlük rutinlerimizin değiştiği, gündüzün sıyamla, gecenin namazla müzeyyen kılındığı eşsiz bir zaman dilimidir. Diyanet Dergisi olarak bizler de bu ay ramazan dosyamızda, “Ahiret Bilinci”ni işledik. Ahirete imanın, hayata anlam katan, yön veren, değer kazandıran vasfını sayfalarımıza taşıdık. Bu bilinçle acılı dünyamızda üzerimize düşen sorumlulukları bir kez daha hatırlayalım, sınav kâğıdımıza bu rikkatle nazar edelim, Gazze’de, Doğu Türkistan’da yaşanan zulüm karşısında hem elimizden geleni yapıp hem de dünya hayatının geçiciliğini idrak ederek anlamlı ve erdemli bir hayatın mümessili olalım dedik. Prof. Dr. Süleyman Toprak, “Ahiretin Kapısı Ölümü Hatırlamak ve Ona Hazırlanmak”; Prof. Dr. İlyas Çelebi, “Hz. Peygamber’in Tebliğinde Ahiret İnancının Yeri”; Prof. Dr. Asım Yapıcı, “İnsanın Ruhsal Olgunluk ve Anlam Arayışında Ahiret İnancının Değeri: Kaybolan Bir Bilincin İzini Sürmek” adlı yazılarıyla dosyamıza katkı sundular.

Mart sayımızla birlikte “Türkiye Yüzyılı”nda Diyanet ve din hizmetlerini de gündemimize aldık. Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş, söyleşi köşemizde sorularımızı cevaplayarak din ve Diyanet hizmetlerinin geçmişi, bugününü ve geleceğini anlattı. Doç. Dr. Burhan İşliyen ve Doç. Dr. Selim Argun da yazılarıyla Başkanlığın faaliyet alanları hakkında bilgiler verdiler.

Sizleri dergimizle baş başa bırakırken Cumhuriyetimizle birlikte büyüyen ve gelişen Diyanet İşleri Başkanlığının neferleri olmanın sorumluluğunu duyuyoruz. Yaklaşan ramazan ayının hayır ve bereket getirmesini, hayatın baş döndürücü hızına bir şerh düşerek tefekkür kapılarını aralamasını, ahiret bilinciyle tazelenen mümin gönüllerin hayatını da buna göre tanzim etmesini Yüce Allah’tan niyaz ediyoruz. Dün olduğu gibi bugün de dualarımız başta Gazze olmak üzere gadre uğrayan bütün insanlar için. Dünyanın haysiyet davasını güden bütün insanlara şükranlarımızı sunarken ramazan ayının yaralarımızı merhametle kuşatmasını temenni ediyoruz.

Bereketli okumalar...

Cafer Tayyar DOYMAZ

İÇİNDEKİLER

14 GÜNDEM

İNSANIN RUHSAL OLGUNLUK VE ANLAM ARAYIŞINDA AHİRET İNANCININ DEĞERİ: KAYBOLAN BİR BİLİNCİN İZİNİ SÜRMEK
Prof. Dr. Asım YAPICI

6 GÜNDEM

AHİRETİN KAPISI ÖLÜMÜ HATIRLAMAK VE ONA HAZIRLANMAK
Prof. Dr. Süleyman TOPRAK

10 GÜNDEM

HZ. PEYGAMBER'İN TEBLİĞİNDE AHİRET İNANCININ YERİ
Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ

18 SÖYLEŞİ

PROF. DR. ALİ ERBAŞ

"KUR'AN, SÜNNET, AKIL VE VİCDANIN REHBERLİĞİ, İSLAM MEDENİYETİNİN ON BEŞ ASIRLIK TECRÜBESİ, AMELİ VE FİKRİ MİRASI, BAŞKANLIĞIMIZIN DAİMA EN BÜYÜK KAYNAĞI, EN GÜÇLÜ DAYANAĞI OLMUŞTUR."

Abdülbaki İŞCAN

24 DİN DÜŞÜNCE YORUM

TÜRKİYE YÜZYILINDA DİYANET VE DİN HİZMETLERİ

Doç. Dr. Burhan İŞLİYEN

28 DİN DÜŞÜNCE YORUM

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI 100 YAŞINDA YÜZ YILIN KISA BİR MUHASEBESİ

Dr. Mehmet BULUT

32 DİN DÜŞÜNCE YORUM

KÜRESEL DÜNYADA DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Doç. Dr. Selim ARGUN

36 VAHYİN AYDINLIĞINDA

RAMAZAN VE KUR'AN

Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU

38 HADİSLERİN İŞİĞİNDE

İSLAM KOLAYLIK DİNİDİR

Dr. Ahmet OĞUZ

diyanet

SAYI

399

MART

2024

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Cafer Tayyar DOYMAZ
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Dr. Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ
Esmâ GÜNER

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BERK
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR
Sema BAYAR
Nisanur Mukaddes UYANIK

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

40 YARININ DÜNYASI

TEKNOLOJİK EYLEMDE TEOLOJİNİN
AHLAKI

Doç. Dr. Seyithan CAN

44 KISSADAN HİSSE

EMANETİN ÜÇ HÂLİ:
ANAHTAR, MERDİVEN VE MİHRAP

Doç. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

46 BUNU KONUSALIM

NEVZAT BAKIR:
"BİZLER, DİN GÖREVLİSİ OLARAK ÖĞRENME
VE OKUMA MERAKINI HAYATIMIZDA HEP
CANLI TUTMALIYIZ."

Mahir KILINÇ

48 DİN TARİH TOPLUM

RAHMET AYINDA
NEDAMET

Ayşeli POLAT

52 DİN TARİH TOPLUM

TOPLUMSAL DAYANIŞMANIN
TEMELİ ZEKÂT İBADETİ
VE DİYANET İŞLERİ
BAŞKANLIĞI

Turgut ERHAN

56 KUR'AN SURELERİ

HİCR SURESİ

Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

62 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

MİLLÎ
MÜCADELE'NİN
FİKİR VE
HAREKET LİDERİ
Gökhan GÖKÇEK

66 ŞEYLER VE İNSAN
Abdurrahman AKBAŞ

70 KIRILMA NOKTASI

ÇANAKKALE ZAFERİ
Alparslan AKÇA

72 ÇAĞIN ÂLİMLERİ

EBU'L-HASAN EN-NEDVİ
İSLAM DAVETİNİN BİLGE REHBERİ
Enbiya YILDIRIM

76 İNSAN HÂLİ

GÜVEN DUYGUSUNU NASIL
İNŞA EDERİZ?
Esra OBUZ

78 HATIRA DEFTERİ

MÜSLÜMAN OLMA COŞKUSU
VE KUDÜS'TE RAMAZAN
Sümevra ÇELİK

80 KİTAPLIK

DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ (1924-1950)
Mustafa Mirza DEMİR

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri -
Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Basım Tarihi: 04.03.2024

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

MANEVİYAT İKLİMİNDE BİLİNÇ İNŞASI

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyamet İşleri Başkanı

Yüce Allah, insanı en güzel biçimde yaratmış, maddi manevi nimetlerle donatmış ve ona fitratına uygun birtakım yükümlülükler tevdi ederek dünyaya göndermiştir. Esasen ilk olarak cennette başlayan insanın hayat yolculuğu, fitratındaki bazı eğilimlerin tebarüz etmesine sebep olan bir sınavın ardından yeryüzüne taşınmış ve yeni bir boyut kazanmıştır.

Kur'an-ı Kerim, Hz. Âdem'in (a.s.) ve neslinin cennetten çıkarılmasına sebebiyet veren en temel eğilimin ölümsüzlük arzusu olduğuna işaret etmektedir. Şeytanın, "Ey Âdem! Sana sonsuzluk ağacının ve son bulmayacak bir hükümlürlüğün yolunu gösteriyim mi?" (Taha, 20/120.) diyerek insanı kandırmaya çalıştığını ifade eden ayet-i kerime, ölümsüzlük düşüncesinin insanoğlunun fitratındaki kadim bir gerçek olduğuna dikkat çekmektedir. Zaman zaman dünyevi olana tamah etme ve dünyaya aşırı meyiletme şeklinde kendini gösteren bu düşünce, geçmişten bugüne insanın hayat yolculuğunda daima belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. "İçlerinde ebedî yaşama ümidiyle sağlam yapılar mı

ediniyorsunuz?" (Şuara, 26/129.) ayetiyle söz konusu gerçekliği gözler önüne seren Kur'an-ı Kerim, bütün yönleriyle geçici olan bir âlemde bu beklentinin karşılanmasının, bu arzunun gerçeklik bulmasının mümkün olmadığını vurgu yapmaktadır. Nitekim pek çok ayette göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin, kendilerine takdir edilen sınırlı sürenin dolmasıyla yok olacağı bildirilmekte; hayatın dünyevi boyutunu sona erdirecek dehşetli bir günün ardından yeni bir boyut olarak ahiret hayatının başlayacağı haber verilmektedir. "Dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur." (Ankebut, 29/64.) ilahi fermanı da insanoğlunun aradığı nihai karargâhın ahiret olduğunu göstermektedir.

Ahiret, Kur'an-ı Kerim'de tevhid ve nübüvvetle birlikte üzerinde en fazla durulan üç temel konudan biridir. Birçok ayetinde geçici dünya hayatının, ebedî olan ahiret için hazırlık alanı olduğunu vurgulayan Kur'an-ı Kerim, aslında insanın fitratındaki ölümsüzlük düşüncesinin ancak hayatın uhrevi boyutunda mümkün

olacağına dair bir bilinç oluşturmayı hedeflemektedir. Zira böyle bir bilinç, insanın bu dünyadaki varlığına anlam, hayatına gaye kazandırarak sorumluluk duygusunu pekiştirecek ve dünya ile ahiret arasındaki dengeyi gözetmesini sağlayacak güçlü bir etkindir. Ölümle nihayete ermeyen sonsuz bir hayat inancı, her şeyden önce insanın mutlak manada yok olmayacağını, arzulanmış sonsuzluğa ulaşacağını müjdelemektedir.

İslam inanç esasları arasında önemli bir yere sahip olan ahiret inancının, Kur'an-ı Kerim'de genellikle birlikte zikredildiği Allah'a iman ile arasında son derece güçlü bir bağ vardır. Kişinin ahirete iman etmesi, onun varlığını haber veren Allah'a iman etmesi anlamına geleceği gibi ahireti inkâr etmesi de Allah'ı inkâr anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ahirete iman etmiş bir mümin, varlığının, hayatının, tavır ve davranışlarının nihai hedefine Allah'ın rızasını kazanmayı koymuş; bu anlamda Cenab-ı Hak ile bir sözleşme yapmış demektir. Hiç şüphesiz bu sözleşmeye sadık kalanlar, kendi iradelerini Allah'ın rızası ve emirleri doğrultusunda kullanmaları sebebiyle arzulanmış ebedî hayata mutlaka kavuşacaklardır. Buna mukabil ahidine sadık kalmayıp hayatı bu dünyadan ibaret görerek bütün beklentilerini ve planlarını buraya hasredenler ise hayatın uhrevi ve gerçek boyutunda sonsuz bir azapla karşılaşacaklardır. Bu yönüyle hesap verme bilincini canlı tutan ahiret inancı, büyük mahkemenin kurulacağı o dehşetli günde hesabını vermeyeceği söz, fiil, tutum ve tavırlardan insanı uzaklaştırmakta ve ebedî huzura kavuşturacak bir hayat yaşamasını temin etmektedir. Peygamber Efendi-

miz (s.a.s.) de "Akıllı kişi, kendisini hesaba çeken ve ölümden sonrası için çalışandır..." (Tirmizi, Sıfatü'l-Kiyame, 25.) hadis-i şerifiyle herkesi kendi vicdanıyla yüzleşmeye, maziden hâle hayatın muhasebesini yaparak güzel bir istikbal için çalışmaya davet etmektedir.

İnsanın kendisiyle yüzleşmesi, hayatını muhasebe etmesi ve yarın için hazırlık yapması noktasında hayat yolculuğunun en bereketli duraklarından biri ramazan ayıdır. Nurlu gölgesi üzerimize düşmeye başlayan bu mübarek ay, iman amel bütünlüğü içerisinde istikamet üzere devam edecek ideal bir hayata yeni bir başlangıç yapmak ve neticesinde ebedî saadet yurdunu kazanmak için eşsiz bir fırsattır. Zira bu kutlu zaman diliminin, her şeyden önce insanı fitratına dönmeye ve nefis muhasebesi yapmaya yönelten; bununla birlikte inancın samimiyetle pekiştirilmesini, ibadetlerin muhabbetle kıvama kavuşturulmasını, hayatın güzel ahlakla tezyin edilmesini sağlayan manevi bir atmosferi vardır. Dünyanın oyalamaları ve şeytanın ayartmaları karşısında yorulan ruhları teskin eden rahmet, bereket ve mağfiret ayı ramazan, kulun ebediyet yolculuğu için gereken azığını hazırladığı bereketli bir hasat mevsimidir. Bu mevsimde İslam beldelerinden dalga dalga yayıldığına, yüzüne yayılan barış, kardeşlik ve esenlik rüzgârları, bireysel ve toplumsal hayata nizam, huzur ve güven taşımakta; küresel sorunların girdabında bunalan gönlere inşirah vermektedir.

Ramazan ayının manevi iklimi, Diyanet İşleri Başkanlığının toplumu din konusunda aydınlatma ve milletimize en güzel şekilde rehberlik etme sorumluluğuyla gerçekleştirdiği hizmetler

için de elverişli bir zemin oluşturmaktadır. Maneviyatın en yoğun yaşandığı, tevhid bilincinin hayatı kuşattığı, adalet, şefkat, merhamet, vahdet ve kardeşlik duygularının doruğa ulaştığı bu müstesna zaman diliminin, Allah'a kulluk ve iyilik yolunda ortaya konan her türlü gayreti bereketlendirdiği izahatın varestedir. Bu sebeple Başkanlığımız, hayata iman, ibadet ve güzel ahlak ekseninde yeni bir başlangıç yapılması, İslam'ın evrensel ilke, değer ve hakikatlerinin insanlıkla buluşturulması noktasında bu mübarek günleri bir fırsat olarak görmektedir. Varlığa, hayata ve ahirete dair güçlü bir bilinç oluşturmak için büyük bir özveri ve hassasiyetle çalışmaktadır.

Sorumluluklarını yerine getirirken her zaman Kur'an, sünnet, akıl ve vicdanın rehberliğinde hareket eden Diyanet İşleri Başkanlığı, köklü medeniyet ufkuyla her türlü politik, etnik, ideolojik görüş ve düşünceden uzak durarak kuşatıcı ve birleştirici bir üslupla milletimizin manevi hayatına rehberlik etmektedir. Bu anlayışla yüzüncü yılını tamamlayan Başkanlığımız, Müslümanların on beş asırlık tecrübesinin, ilmî, fikrî ve amelî mirasının bugüne taşınması ve geleceğe aktarılması adına ülkemiz, milletimiz ve tüm insanlık için hizmet üretmeye devam edecektir.

Bu vesileyle kuruluşundan bugüne Başkanlığımızın hizmetlerine gönül vermiş, katkı sunmuş bütün hocalarımıza teşekkür ediyorum. Dar-ı bekaya irtihal edenlere rahmet ve mağfiret, berhayat olanlara sağlık ve afiyet diliyorum. İdrak ettiğimiz maneviyat ikliminin başta milletimiz olmak üzere bütün müminler ve insanlık için daha güzel bir hayatın inşasına vesile olmasını Yüce Rabbimden niyaz ediyorum. ■

فَالصَّالِحِينَ
الَّذِينَ هُمْ
عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ
مِثْقَال ذَرَّةٍ
مِّنَ الْحَسَنَاتِ
ذُكِّرُوا بِهَا
مِثْقَالُ ذَرَّةٍ
مِّنَ الْبُشْرَىٰ
مُتَّعِينَ فِيهَا
أَلْفَ عَشْرَ
سَنِينَ

(Hicr, 15/99.)

AHİRETİN KAPISI ÖLÜMÜ HATIRLAMAK VE ONA HAZIRLANMAK

Prof. Dr. Süleyman TOPRAK

Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dünyada hepimize er veya geç gelecek olan ölüm kadar kati bir hakikat yoktur. Hatta ölüm, her bugünün yarını, her gecenin bir gündüzü ve her yazın bir kışı olmasından daha kesin bir gerçektir. Nitekim her gün aramızdan ayrılanlar ile de bu durumu müşahade ediyoruz.

Eğer ölüm sırf yokluk, yok olup gitmek olsaydı o zaman yapılacak pek bir şey kalmazdı. İnsanlar aslandan kaçır gibi ölümden korkar ve kaçırklar ama ne kadar kaçsalar da yine bir gün ölüm onları yakalar, korktukları başlarına gelir. İnsan yok olmaktan korktuğuna, yok olmayı istemediğine ve ölüp gitmekle yok olmayacağına, sadece bir dünyadan diğere göçeceğine göre...

İşte bu noktada ölüme ve ölüm sonrasına hazırlık ihtiyacı gündeme gelmektedir. Çünkü insan-noğlu fitraten yarınına hazırlık yapma duygusuyla yaratılmıştır. Ölümden sonraki hayatı hatırlatan en müşahhas gerçeklik ölüm olduğu için Peygamber Efendimiz bizleri ölümü çok hatırlamaya teşvik etmiş, ölü-

mü çok anmayı hayra alamet saymış ve “Lezzetleri yok edici olanı, yani ölümü çok hatırlayın (hatırınızdan hiç çıkarmayın).” buyurmuştur. (Tirmizi, Zühd, 31; İbn Mace, Zühd, 31.) Kendilerine ensardan bir sahabi: “Müminlerin en akıllısı hangisidir ey Allah’ın Resulü?” diye sorunca: “Ölümü çok anan ve ölümden sonrası için güzel hazırlık yapanlar var ya, işte onlar en akıllı olanlardır.” (İbn Mace, Zühd, 31.) cevabını veren Hz. Peygamber (s.a.s.), insanların en zahidinin kim olduğunu sorana da şöyle söylemiştir: “İnsanların en zahidi, kabri ve (orada) çürümeyi unutmayan, dünya ziynetinin fazlasını terk eden, bakiyi (ahireti) fâniye (dünyaya) tercih eden ve yarınki günlerini saymayıp (dünyada uzun emeller peşinde koşmayı) kendisini ölümlerden sayan kimsedir.” (Azizi, Ali b. Ahmed, *Siracu'l-Münir*, c. I, s. 186.) Bu son hadiste tavsiye edilen, dünya nimetlerinden tamamen el etek çekmek değildir. Nitekim hadisin şerhinde, dünya nimetlerinden ihtiyacı kadar faydalanmanın insanı zühdden çıkarmayacağı misallerle açıklanmıştır.

Akıllı insanın başta gelen özelliklerinden biri de yarınını garanti altına almak için gayret sarf etmek ve başına geleceği muhakkak olan hadiseler için önceden tedbir almaktır. Dünya hayatında bile insanların bugünden yarın için, yazdan kış için çalışıp hazırlanmaları, o günlerin geleceğini düşünmeleri ve o günkü hâlleri bugünden görür gibi olmaları sebebiyledir. Hâlbuki hiç kimsenin ne yarınını geleceğine garantisi vardır ne de kendisinin yarına ulaşacağına dair kesin bilgisi. Her ikisi de muhtemeldir. Gelmesi muhtemel olan ilerideki günleri için bugünden hazırlık yapan insan-noğlunun, gelmesi muhakkak olan ölümden sonraki hayatı hatırlayıp da ona hazırlık yapmaması hiç düşünülebilir mi?

Bu sebeple Sevgili Peygamberimiz ölümü çok anmamızı ve ondan sonrası için hazırlık yapmamızı emretmiş, nefsin arzularına değer vermemeyi ve ölümden sonrası için çalışmayı akıllılık alameti saymıştır. Ashaptan Bera b. Azib, Resulullah’ın yanındayken gördükleri topluluğun kabir kazdıklarını

öğrenince Resulüllah'ın hemen gidip mezarın yanında ağladığını ve yanındakilere şöyle öğüt verdiğini anlatıyor: "Ey kardeşlerim, bu gün için (başka bir rivayette şurası için) hazırlanınız." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. IV, s. 294, Meymeniyeye, 1313h.)

Ölüm gelmeden önce ölüme hazırlanmayı hidayet alamenti sayan Resulüllah (s.a.s.), bir gün Abdullah b. Ömer'in omzuna elini koyarak onun şahsında bütün ümmetine şöyle nasihat etmiştir: "Dünyada sanki gurbette imiş gibi yahut yolculukta bulunuyormuş gibi ol. Kendini mezarlıktakilerden say. Sabahladığın zaman kendine akşamdan söz etme, akşamlayınca da sabahtan bahsetme. Hastalanmadan önce sıhhatinden, ölümdünden evvel de hayatından faydalan. Çünkü sen yarın isminin ne olacağını bilemezsin ey Abdullah!" (Tirmizi, *Zühd*, 17.)

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de, dünya zevklerine dalıp da kabre varıncaya dek ölümü hatırlamayanların kabirde gerçeği göreceğini ve dünyada iken kendilerine verilmiş olan tüm nimetlerden sorguya çekileceklerini haber vermektedir. (Tekasür, 102/1-8.) Dünya hayatının rengârenk güzelliklerinin hep geçici olduğunu göremeyen ve bu dünyaya imtihan için geldiklerini unutanların ölüm anındaki acıklı durumlarını ve dünyaya dönüşü arzulamalarını da şöyle anlatıyor Kur'an: "Nihayet onlardan birine ölüm gelince 'Rabbim! Beni dünyaya geri gönderi ki terk ettiğim dünyada salih bir amel yapayım.' der. Hayır! Bu sadece onun söylediği (boş) bir sözden ibarettir. Onların arkasında, tekrar dirilecekleri güne kadar (devam

Ölümü ve ahiret hayatını hatırlayan hiç çıkarmayan mümin dünyayı aşırı sevmez, dünya nimetlerinden istifade ederken de her zaman sabırlı ve kanaatkâr olur. O, başına gelebilecek bela ve musibetlere sabretmesini bilir, bunlar karşısında sabırsızlık etmez ve isyana düşmez.

edecek, dönmelerine engel) bir perde (berzah) vardır." (Müminun, 23/99-100.) Şüphesiz onların burada anlatılan dünyaya dönüş arzuları, o ana kadar geçirdikleri hayatlarını devam ettirmek ve yine mallarıyla, mülkleriyle oyalanmak için değildir. Artık gerçeği gördükleri için Allah'a itaat gayesiyle dünyaya dönüşü arzu etmektedirler ki kâfir ve münafıkların ölüm anındaki bu isteklerinden başka, biri kıyamet günündeki azabı görünce biri de cehenneme ebedî kalmak üzere girince olmak üzere iki kere daha dünyaya dönüşü arzulayacakları Kur'an-ı Kerim'de haber verilmiştir. (Şura, 42/44; Fatır, 35/37.)

Burada şunu da belirtmek isteriz ki İslam'da ölümü hatırlamak ve ölümden sonrasını düşünmek, mümine dünya hayatını zindan etmek için tavsiye edilmemiştir. Aksine bu tavsiye, müminin dünyada mutlu olması ve ahiretine de hazırlık yaparak her iki dünyası için müspet faaliyetlerinden ötürü saadet ümidiyle yaşaması ve ümitsizliğe düşmemesi içindir. Zira nasıl ki kışlık hazırlığı tam olanı kışın gelişi korkutmaz ise ahiret hazırlığı tam olanı da ölümün gelişi korkutmaz.

Mümin, dünyadan ayrılırken kıyametinin kopacağını ve o ölüncü meleklerin önden ne gönderdiğini, insanların ise cenazenin ardından giderken geriye ne bıraktığını soracaklarını bilir. Kabrin karanlık ve yılan, çıyanla dolu dar bir yer olduğunu, orada sorguya çekileceğini ve kabri cennet bahçelerinden biri hâline getirmenin kendi elinde olduğunu da bilir. İşte bütün bunları bildiği için de ölümü

çok anar hatta hiç hatırlıktan çıkarmaz ve ona hazırlık yapar.

Öte yandan mümin, ölümden sonrasını hatırdan çıkarmayıp oraya hazır olduğu için ölümden de korkmaz. Çünkü insanların ölümden korkmalarının sebebi, ölümden sonraki hayata hazır olmayırlarındandır. İnsanın ahiret hazırlığı ve takvası arttığı nispette ölüm korkusu azalır. Ölümlü çok hatırlayan müminin ise ona hazır olacağı için böyle bir korkusu olmaz.

Ölümlü anmanın insana sağladığı başka faydalar da vardır. Büyüklerden biri bunları şöyle sıralar: Günahlardan hemen tövbe etmek, rızıkta kanaat etmek ve Allah'a kulluk ederken içten gelen bir istek ve aşkla bunu yapmak. Aynı zat, ölümlü unutan kimseye de Allah'ın üç musibet vereceğini ifade ederek bunları şöyle sıralamaktadır:

- 1-** Daha vakit var, gençliğim var diyerek tövbeyi sonraya bırakması,
- 2-** Dünyadaki mal, mülk ve evladın bir imtihan için verildiğini unutarak dünyaya karşı hırs ve tamahının artması,
- 3-** İbadetlerini yapmada üşenmesi. (Şarani, Abdulvahhab b. Ahmed, *Muhtasarı Tezkireti'l İmam Ebi Abdillah el-Kurtubi*, s. 4.)

Hâlbuki ölüm, kardeşi kardeşten, evladı anneden, karyı kocadan ayırır. Yine insanı, uğruna ahiretini yaktığı ve canından çok sevdiği mallarından ayırır. Çoğu zaman insanın sevdiği mallarını, sevmediği kimselere bırakır. Kendisi orada kazanıp biriktirdiği malın mülkünü hesabını vermeye çalışırken hatta bazen cezasını çekerken başkaları da sefasını sürer.

Niceleri vardır ki ruhları bedenlerinden ayrıldığı ve gerçeği gördükleri zaman geride bıraktıkları akraba ve yakınlarına şöyle seslenmek isterler: “Ey ailem ve çocuklarım! Dünya benimle oynadığı, beni oyaladığı gibi sizinle de oynayıp oyalamasın. Helal haram mal topladım; faydası size, zararına bana oldu. Benim gibi olmaktan sakının.” Ama ne yazık ki dünyaya dalmış olanlar bu sese kulak vermez ve ölümden sonrasını düşünmezler. Onlar ölümden ve ölümlerden de ibret almazlar. Ama ne kadar ölümden kaçsalar da bir gün mutlaka ölüm onlara gelecek, ölüm ağına onlar da düşeceklerdir.

Ölümlü hatırlamak, aynı zamanda katı kalplerin yumuşatıcı ilacıdır. Bolluk ve nimet içinde olanları gafletten, darlıkta olanları da şiddetli elemekten kurtarır. Ölümlü ve ahiret hayatını hatırlıktan hiç çıkarmayan mümin dünyayı aşırı sevmeyiz, dünya nimetlerinden istifade ederken de her zaman sabırlı ve kanaatkâr olur. O, başına gelebilecek bela ve musibetlere sabretmesini bilir, bunlar karşısında sabırsızlık etmez ve isyana düşmez. Çünkü o her şeyin Allah'tan geldiğine ve karşılıksız kalma-yacağına inanır, daima rıza ve teslimiyet makamında oturur. Mümin, eliyle daima hayır yapar, diliyle hayır söyler, hiç kimseyi incitmez, her an ölümlü gelebileceğini düşünerek gaflete düşmez, her zaman uyanık olur. O, dünyaya geldiğinde herkes gülüyor, kendisi ağlıyordu; dünyadan gidişinde ise herkes ağlarken kendisi gülmek için gayret eder.

Diğer taraftan ölümlü hatırlamak, emeli kısaltacağı için dünya acı ve sıkıntılarını da azaltır. Zira dünyada geleceğe dair istek ve arzular, ileriye yönelik uzun emeller ne kadar çok olursa bunlar gerçekleşmeyince elem, ızdırıp ve acı da o nispette artar. Bu durum insanı Allah'tan uzaklaştırıp dünyaya daldırır. Hâlbuki Allah Teâlâ Kur'an'da müminlere mal ve evlatlarla oyalanmalarını, ölüm gelmeden önce Allah'ın kendilerine vermiş olduğu dünyalıktan kendi rızası için infak etmelerini emretmekte, aksi hâlde böyle yapmayanlara son pişmanlıklarının fayda etmeyeceğini ve akıbetlerinin hüsrana olacağını bildirmektedir. (Münafikun, 63/9-10.)

Hayret edilecek bir gerçek de şudur: Pek çoğumuz hastalandığımız ve ölümlü yaklaştığını anladığımız zaman, Allah'ın huzuruna temiz çıkmak için dua ve niyaza, tövbe ve istiğfara başlarız. Hâlbuki gerçekte biz her gün, her saat, her dakika ve her an azar azar ölümlü yaklaşmakta ve ölmekteyiz. Çünkü ahiret hazırlığı için verilmiş olan ömürlerimiz her nefeste tükenmektedir. Binaenaleyh mümin hastalanıp da ölüm döşeceğine düşünceye kadar geciktirmeden her zaman ölümlü hatırlında tutmalı ve her an ölümlü hazır olmalıdır.

Ölümlü hazır olmak ise kısaca iyi yaşamak demektir. Bundan dolayı, bir müminin daima güzel işler yapması için ölümlü hatıra getirmesi ve ölüm arifesinde yaşadığını bilmesi gerekir. Ama bu onu, ölmeyi isteme, ölümlü temenni etme derecesine de getirmemelidir. ■

HZ. PEYGAMBER'İN TEBLİĞİNDE AHİRET İNANCININ YERİ

Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İslam dininin temel kuralları, ana çerçeveyi oluşturan usul (ana esaslar) ve ikincil konuları oluşturan furu olmak üzere iki kısma ayrılır. Bu esaslar ortaya konulurken Cibril hadisine müracaat edilir. Bilindiği üzere bu hadiste Cebrail'in soruları üzerine, Hz. Peygamber (s.a.s.) İslam'ı, kelime-i şehadet, namazı dosdoğru kılma, zekâtı verme, ramazanda oruç tutma, imkânı olanın haccetmesi; imanı da Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve kadere inanma; ihsanı ise Allah'ı görmüşçasına O'na kulluk etme şeklinde tanımlamıştır. (Müslim, İman, 1.) Bu taksimat yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de ise ağaç örneği ile anlatılarak iman ağacının köküne, ameller gövdesine, güzel ahlak ise meyvesine benzetilmiştir. (İbrahim, 14/24-25.)

İslam dininin akaid esasları içinde yer alan ahiret inancı, İslam'ın kabullenilmesinde, emir ve yasaklarının yerine getirilmesinde ve ahlaki buyruklarına riayet edilmesinde çok önemli bir yaptırım gücünü oluşturmaktadır. Bilindiği üzere insanları motive eden yaptırımlar ya dünyevi/siyasi ya uhrevi/manevi ya da her ikisini içinde barındıran türden olur. Mekke döneminde dünyevi/siyasi otoriteye sahip bulunmayan Hz. Peygamber, insanları uhrevi yaptırımlarla motive etmekteydi. Bu nedenle Mekke döneminde nazil olan sure ve ayetlerde kıyamet ve ahiret konularına çokça yer verilmiş, inananlar cennetle müjdelenirken dünya hayatını ebedî hayat kabul edip ahireti inkâr edenler (Casiye, 45/24.) cehennem azabı ile tehdit edilmiştir. Bu tehditlere örnek olarak Mekke'de nazil olan şu ayetler gösterilebilir:

“Böylece biz sana Arapça bir Kur'an vahyettik ki şehirlerin anası olan Mekke'de ve çevresinde bulunanları uyarasın. Hakkında asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları uyarasın. Bir grup cennette bir grup ise cehennemdedir.” (Şura, 42/7.), “Onlar, o azabı imkânsız sanıyorlar, biz ise onun

mutlaka meydana geleceğini kesin olarak biliyoruz, o gün ki gök erimiş maden gibi olacak, dağlar atılmış pamuk hâline dönüşecek, hiçbir dost bir dostun hâlini sormayacak. Birbirlerini görürlerken; inkârcı, o günün azabından kurtulmak için ister ki oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini koruyan kabilesini ve yeryüzünde kim varsa hepsini fidyeye olarak versin de tek kendisini kurtarsın; ama asla! O sırf bir alevdir, derileri söküp kavuran bir ateş.”

(Mearic, 70/6-16.)

Hız. Peygamber, Mekke’de insanları İslam’a davete başladığı günden itibaren ahiret inancını, tebliğinde güçlü bir yatırım unsuru olarak kullanmış, inananları cennetle müjdelemiş, inkâr edenleri ise cehennem azabından sakındırmıştır. Nitekim Mekkelileri aleni olarak İslam’a davet etmek üzere Safa tepesine çıkıp onlara, “Ey Kureyş topluluğu!” diye hitap ettiğinde, onu dinlemek üzere etrafında toplananlara, “Şayet size şu dağın arkasında bir süvari birliği var desem bana inanır mısınız?” diye sormuş, Mekkeliler de “Evet, çünkü senin yalan söylediğini görmedik.” cevabını verince “Öyleyse ben büyük bir azaba düşer olacağınızı size haber veriyorum. Ey Abdülmuttalipoğulları! Ey Abdülmenafogulları! Ey Zühreoğulları!... Allah bana en yakın akrabamı uyarmamı emretti. Siz, ‘Allah’tan başka ilah yoktur.’ demedikçe benim size ne dünyada ne de ahirette bir faydam dokunacaktır.” diyerek ahiret azabından açık bir şekilde söz etmiştir.

İslam inancına göre dünya hayatı, ahiret hayatının kazanılması için bir hazırlık ve imtihan yeridir. İnsanlar, Allah’ın emirlerine uyarak ve iyi işler yaparak ahiret hayatında ebedî mutluluğu kazanmayı hedeflemelidirler. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s.), dünyanın ahiretin tarlası olduğunu bildirmiştir.

Hız. Peygamber, Medine’den gelen bir toplulukla Akabe’de görüşürken onlara okuduğu Kur’an ayetleri içinde de ahiretle ilgili şu ifadelerin yer aldığını görüyoruz: “O gün yer başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülür ve insanlar bir ve Kahhar (her şeyin üzerinde yegâne hâkim) olan Allah’ın huzuruna çıkarlar. O gün, suçluları zincirlere vurulmuş olarak görürsün. Gömlekleri katrandandır. Yüzlerini de ateş bürüyecektir. Allah herkese kazandığının karşılığını vermek için böyle yapar. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir. Bu Kur’an; kendisiyle uyarılınsınlar, Allah’ın ancak tek ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara (gönderilmiş) bir bildirimdir.” (İbrahim, 14/48-52.)

Hız. Peygamber Medine’ye hicret edince orada, Mekke’de sahip olmadığı bazı imkânlarla kavuştu. Bunların başında önce site devleti olarak kurulan, sonra da dönemin imparatorluklarına meydan okuyan İslam devletinin kurulması gelmektedir. Hız. Peygamber, bu devlet sayesinde siyasi otoriteye sahip oldu. Artık bu otorite ile insanlar arasındaki ihtilafları hallediyor, haklı ile haksız birbirinden ayırıyor, haksız bulduklarına ceza veriyordu. Ancak o, siyasi yaptırıma sahip olmasına rağmen otoritesini sadece buna dayandırmıyor, aksine Allah’tan korkma, ahirette O’na hesap verme, cehenneme atılma gibi manevi yaptırımlara da dayandırıyor. Kur’an-ı Kerim, ahiret gününde hüküm

sahibinin sadece Allah Teâlâ olacağını, kimsenin kimseye yardımının olmayacağını (İnfitar, 82/19.), zalimlerin hiçbir dostunun ve sözü dinlenen şefaathçisinin bulunmayacağını (Mümin, 40/18.), kalplerin bütün sırlarının ortaya çıkarılıp inceleneyeceğini (Tarık, 86/9.) ve zerre miktarı şaşmaksızın herkese yaptıklarının karşılığının verileceğini (Zümer, 39/70; Zilzal, 99/6-8.) haber verir. O gün Allah'ın düşmanlarının bir araya getirilip ateşin karşısında toplanacaklarını, bölük bölük oraya sürüleceklerini, tam ateşin karşısına geldiklerinde kulakları, gözleri ve derilerinin yaptıkları işler hakkında aleyhlerinde şahitlik edeceklerini bildirir. (Fussilet, 41/19-21.)

İslam'da dünya hayatı ile ahiret hayatı arasında asla ihmal edilmemesi gereken bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki, insanların dünya hayatında yaptıklarının ahiret hayatında sonuçlarını görmeleri ve ebedî mutluluğu veya cezayı yaşamalarıdır. İslam inancına göre dünya hayatı, ahiret hayatının kazanılması için bir hazırlık ve imtihan yeridir. İnsanlar, Allah'ın emirlerine uyarak ve iyi işler yaparak ahiret hayatında ebedî mutluluğu kazanmayı hedeflemelidirler. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s.), dünyanın ahiretin tarlası olduğunu bildirmiştir. Cenab-ı Hak da verdiği nimetlerle ahiret yurdunda kendimize bir yer sağlamak için uğraşmamızı, ancak dünyadan da nasibimizi unutmamamızı öğütlemiştir (Kasas, 28/77.), ahirette bazı yüzlerin ak bazılarının ise kap-

kara olacağını da şöyle haber vermiştir: "O gün bazı yüzler ağarır bazı yüzler kararır. Yüzleri kararanlara, 'İmanınızdan sonra inkâr ettiniz, öyle mi? Öyle ise inkâr etmenize karşılık azabı tadın!' denilir. Yüzleri ağaranlar ise Allah'ın rahmeti içindedirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır." (Âl-i İmran, 3/106-107.)

Abese suresinde bu tablo şöyle dile getirilmektedir: "O kulakları sağırlandıran ses geldiğinde, kişinin kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçtığı zaman, işte o gün herkes yalnız kendi derdiyle meşgul olacak. O gün kimi yüzler sabah aydınlığı gibi parıldayacak, gülecek ve sevinç içinde olacak; kimi yüzler de o gün toz toprağa bulaşmış olacak, onları bir karanlık ve siyahlık kaplayacaktır. İşte onlar küfürle birlikte günahlar içinde yüzüp giden inkârcılardır." (Abese, 80/33-42.)

Hz. Peygamber (s.a.s.), sahabe-i kiram efendilerimizi maddi ve manevi yaptırımını bir arada değerlendiren bir ruhla yetiştirmiştir. Bu nedenle onlar dünyada işlenmiş cürümlerle ahirete gitmek istemiyorlardı. Bunun en bariz örneği ashab-ı kiramdan Maiz b. Malik örneğidir. Sahih-i Müslim'in Hudud kitabının 22. babında yer alan bir rivayete göre Maiz, Hz. Peygamber'e gelerek işlediği bir günahı itiraf etmiş, böyle bir günahla ahirete gitmek istemediğini söylemiş ve kendisini cezalandırmasını istemiştir. Hz. Peygamber kendisine git ve tövbe et demesine rağmen

o, vicdanen rahat edemediğini söyleyip cezalandırılmasını ısrarla istemiştir.

Kısacası İslam'ın altı iman esasından biri olan ahiret inancı, kıyametin kopuşundan sonra insanların diriltilmesi (el-ba'sü ba'de'l-mevt) ile başlayan ve haşr, mizan, sırat, cehennem ve cennet gibi aşamalarla devam eden bir hayatı kapsar. İslam'a göre dünya hayatı fâni, ahiret hayatı ise kalıcı ve ebedîdir. Bu nedenle Kur'an, dünya hayatını oyun ve eğlence olarak nitelemiştir. (Ankebut, 29/64.) Hz. Peygamber ise dünya ile ilişkisini, bir ağacın altında gölgelenen, sonra da oradan kalkıp giden binitli bir yolcuya benzetmiştir. (Tirmizi, Zühd, 44.) ■

İslam dininin akaid esasları içinde yer alan ahiret inancı, İslam'ın kabullenilmesinde, emir ve yasaklarının yerine getirilmesinde ve ahlaki buyruklarına riayet edilmesinde çok önemli bir yaptırım gücünü oluşturmaktadır.

İNSANIN RUHSAL OLGUNLUK VE ANLAM ARAYIŞINDA AHİRET İNANCININ DEĞERİ: **KAYBOLAN BİR BİLİNCİN İZİNİ SÜRMEK**

Prof. Dr. Asım YAPICI

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ahret bilinci, hesap verme sorumluluğu ve sonsuzluk arzusu-nu besleyici özelliğiyle inanan insanların davranışlarını düzenleyici bir işleve sahiptir. Hesap verme sorumluluğu, gündelik hayatta ve sosyal ilişkilerde ahlaki tutumların sergilenmesini beraberinde getirir. Buna dinin sosyal etki boyutu da diyebiliriz. Sonsuzluk arzusu ise fânilik duygusunun tahrik ettiği kaygı ve endişelerin giderilmesine zemin hazırlar. Zira ahiret inancının beslediği ebedî yaşama arzusu, fanilik duygusunun oluşturduğu psikolojik sorunlarla baş edebilmede ziyadesiyle işlevseldir. Bunu da dinin bireysel etki boyutu şeklinde ifade edebiliriz.

Geleneksellikten moderniteye oradan da postmoderniteye doğru evrilen insan, acaba ahiret inancından etkilenmekte midir? Dünyevi davranışlarından dolayı uhrevi hayatta hesap verme sorumluluğu taşımakta mıdır? Böyle bir sorumluluk onun bireysel ve sosyal iyi oluş düzeyini etkilemekte ve anlam arayışına cevap vermekte midir? Şayet hesap verme sorumluluğu taşıyorsa içindeki sonsuzluk arzusunu nasıl doyurmaktadır? Bu sorulara cevap aramak için öncelikle dinin yapısal ve işlevsel özelliklerine odaklanmak durumundayız.

Gestalt psikolojisinin bize öğrettiği temel ilke şudur: Bütün, kendini oluşturan parçalardan daha farklıdır. Örneğin bir insanı sadece beynine, midesine, akciğerine, kollarına ya da ayaklarına indirgeyemeyiz. İnsan denilen varlık, kendini oluşturan parçaların birleşmesiyle oluşur, tıpkı suyun

H₂O'dan oluşması gibi. Daha açık bir ifadeyle sadece mide ya da akciğere “insan” denilemeyeceği gibi sadece hidrojen ya da oksijen tek başına “su” olarak tanımlanamaz. Bu hususu önemle vurgulamak gerekir. Zira aynı durum genelde tüm dinler, özelde de İslamiyet için geçerlidir.

Bilindiği üzere “iman”, “ibadet” ve “ahlak” İslamiyet’i oluşturan üç temel unsurdur. Söz konusu bu üç unsur arasındaki ilişki ve bütünlük kaybolursa dindarlık ve bunun beraberinde getirdiği yaşam biçimi zedelenmiş demektir. Kuşkusuz inanmayan bir insan Müslüman kimliği ve İslami dünya görüşünün sınırları içinde değildir. Ancak böyle bir insan vicdanlı, merhametli ve ahlaklı olabilir. Zira o, bu tür olumlu erdemleri dinden bağımsız kılarak bireylerarası ilişkilerde evrensel ahlaki kriterlere bağlanabilir. İnanan ve ibadetlerini ifa eden bir kişiden de gündelik hayatında ahlaki tutum ve davranışlar sergilemesi beklenir. Ancak inanan insan, ahlaki değerler sistemine uygun davranmıyorsa dinin talep ettiği insan modeline uygun hareket etmiyor demektir. Bu durum psikolojik anlamda bilişsel ve duygusal çelişkilere neden olmakta, birey bu çelişkileri aşabilmek için din ile ahlakın birbirinden farklı olduğu düşüncesini -farkında olarak ya da olmayarak- kendisine telkin etmektedir. Günümüzde ahlaki davranmayan Müslümanlara yönelik eleştirilerden hareketle İslam dini de eleştirilmektedir. Nitekim yapılan çalışmalarda dinî şüphelerin, dinden uzaklaşmaların, deizme ve ateizme yönelimlerin birin-

ci nedeni olarak İslamiyet’in temsil sorunu olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu durumu, “kusurlu Müslüman imajı” şeklinde değerlendirmek mümkündür. Tam da burada daha farklı sorular öne çıkmaktadır: Müslümanlar neden kusurlu olarak algılanmaktadır? Müslüman bilincini oluşturması gereken unsurlar arasındaki uyum ve ahenk sarsılmakta ve dağılmakta mıdır? Şayet bir sarsıntı ve dağılma varsa bunun nedenleri nelerdir? Günümüz insanları nasıl bir ahiret bilincine sahiptir? Nihayet ahiret bilinci, modern ve postmodern insanın anlam arayışına bir cevap sunmakta mıdır?

Kartezyen düşüncenin etkisiyle din ile ahlakın, dünya ile ahiretin, madde ile mananın, fizik ile metafiziğin, şekil ile özün birbirinden farklı olgular olarak algılanması yeni bir insan modelini beraberinde getirmiştir. Söz konusu yeni insan, ya dinden ve metafizikten tamamen uzaklaşarak katı bir şekilde sekülerleşme eğilimi göstermiş (modern sekülerleşme) ya da dini sadece ahirete tahsis ederek dünyevi yaşantısını dinî ve ahlaki değerlerden bağımsızlaştırarak yaşamayı (postmodern sekülerleşme) önceliklemiştir. Neoliberal kapitalizme eklemlenen yeni insan, yaşadığı ruhsal boşluğu, birincisi kısmen dine dayanan maneviyatçı akımlarla, ikincisi dinden tamamen soyutlanmış ruhsal şifa arayışlarıyla, üçüncüsü ise sadece uhrevi kaygılardan beslenen geleneksel dindarlık biçimleriyle doldurmaya çalışmıştır. Birinci grupta, yani kısmen dine dayanan maneviyatçı akımlarda,

zayıflatılmış hümanist bir Allah tasavvuru mevcuttur. Allah'ın bu şekilde tasavvuru, ister istemez ahiret bilincini de zayıflatmıştır. İkinci grupta, yani dinden tamamen soyutlanmış şifacı akımlara yönelenlerde kadir-i mutlak bir tanrı fikri ve ahiret bilinci genellikle mevcut değildir. Üçüncü grup yani dini sadece ahiret için yaşayan bireyler ise görünürde ahiret bilincini güçlü bir şekilde hissetmekte, ancak onlar bu hislerini dünyevi yaşantılarına yansıtmamaktadır. Bunların din algısı, inanmak ve ibadet etmek üstüne kuruludur. Çünkü din, dünyayı düzenleyen bir unsur değildir. Dahası bu grubun ibadet davranışı sadece cehennemden korunmaya matuftur. Anlaşılacağı üzere dünya ve ahiret ayrımı neticesinde ahiret bilinci sadece uhrevi kaygılarla ilişkilendirilmekte fakat insan-ı kâmil arayışına yetmemektedir. Kuşkusuz ahiret bilinci güçlü olan ve bu bilinci gündelik hayatlarına az ya da çok yansıtan bireyler de mevcuttur. Bunlar, inandıkları dinin taleplerine riayet ederek yani mensup oldukları dinin beklediği insan modeline uygun tutum ve davranışlar sergileyerek âdeta karıncayı bile incitmekten sakınan mümtaz şahsiyetlerdir. Dünyayı geçici bir konak olarak algılayan bu tür insanlar için hayatın anlamı dertliye derman olmak, zorlanan insana omuz vermek, muhtaçları gözetmek, mütebessim yüzleriyle kalplere ferahlık sunmak, helal haram sınırlarına riayet etmek; öfke, cinsellik, makam ve para gibi insanı hataya sürükleyen olumsuz duyguları (şehvetleri) kontrol edebilmekle eşdeğerdir. Anlaşılacağı üzere bunlar, sadece hesap verme arzusuyla

değil Allah'ın istediği insan olma bilinciyle sonsuzluğa taliptir. Hayatlarına çok özel bir anlam arama peşinde olmadıkları gibi anlamsızlık çılgınlıkları da atmamaktadırlar. Zira anlam kaygısı, mutsuzluk ve huzursuzluğun beslediği anlamsızlık idrakiyle yakından ilişkilidir.

Konumuza ahiret bilincini kaybetmiş ya da ahiret bilinci zayıflamış insanlar üzerinden devam etmek gerekirse öncelikle şu hususu vurgulamak gerekir: Malum olduğu üzere Müslüman âlimlerin din tanımında, "dünya ve ahirette saadete ulaştırıcı" ifadesi geçer. Dikkat edilecek olursa burada dünya ve ahiret ayrışmamakta, vahdet bilinci öne çıkmaktadır. Aşikârdır ki İslamiyet, ahireti değil dünyayı tanzim etme iddiasındadır. Zira ahirette saadete ulaşabilmek, inanan insanın dünyevi yaşantısına göre gerçekleşebilir. Ancak din ve ahlakın ayrıştığı noktada ahiret bilinci, bireyin dünyevi yaşantısını yeterince etkilemez bir yapı kazanmaya başlar. Dünyevi arzularından feragat ve fedakârlık yapmak istemeyen yeni insanın ahiret inancı, artık onun dünyevi yaşantısını dönüştüren bir olgu olmaktan çıkmaya başlamıştır. Postmodern dindarlar; helal haram sınırlarını pek gözetmeksizin haz merkezli yaşamayı, bununla birlikte az ya da çok dua ve ibadet ederek cennete ulaşmayı arzulamaktadır. Bunu; ahlaki sorumluluk hissetmeden, hesap verme endişesi yaşamadan, dolayısıyla Allah'ın her yerde bizi gördüğü bilincini bastırarak ahirette sonsuz bir hayatı arzulamak şeklinde nitelendirebiliriz. Dinî ve ahlaki değerlerin hassas bir sorumluluk hissiyle yaşanması (takva) unutulmuş gibidir. Çünkü tak-

va, bireyin dünyevi yaşantısına belirli sınırlar getiren, onu erdemli davranmaya, yaşanabilir bir dünyaya ve ruhsal kemale davet eden ilahi talebin inanan insanın bilincinde kökleşmesinden ibarettir. Şu hususu açıkça vurgulamak gerekir ki takva hâli sadece fıkhî kurallara sıkı sıkıya uymakla ilişkili değildir. Zira ahlaki erdemleri dikkate almayan bir Müslümanın takvalı davranışları söylenemez.

Ahiret bilincinin zayıfladığı bireylerin zihinlerindeki Allah tasavvuru da farklılaşmaktadır. Öyle ki artık Allah'ın istediği insan anlayışından insanın istediği Allah anlayışına doğru hızlı bir dönüşüm yaşanıyor gibi. Allah'ın talep ettiği insan; cinsellik, saldırganlık, öfke, haksız kazanç, yalan, iftira ve giybet gibi olumsuz duygu, düşünce ve davranışları kontrol edebilen bir varlıktır. Böyle bir insan, ahlak ve değerleri Allah'ın talep ettiği davranış kalıpları olarak görme eğilimindedir. Ancak günümüzde hedonik arzuları tatmine müsaade eden, bencilliği önemsemeyen, her halükârda seven ve affeden bir Yaradan (Allah) tasavvuru inşa edilmeye çalışılmaktadır. Bir defa gelinen bu dünyayı mümkün olduğu ölçüde doyuya yaşamak gerekir düşüncesi; helal ve haram, sevap ve günah, caiz ve caiz değil şeklinde kural koyan, böylece hazları ve şehvetleri -meşru ölçüler dışında- sınırlayan Allah inancının zayıflamasına zemin hazırlanmaktadır. "Kayboluyor içimde Tanrı'nın titrek sesi" dizesinde geçtiği gibi Allah'ın içimizdeki sesi olan vicdan, her geçen gün yitip gitmektedir. Böyle bir Allah tasavvurunun ahiret bilincinin zayıflamasına neden olması, yadırganacak bir

durum değildir. Keza zayıflayan ahiret bilinci de Allah tasavvurunun insani taleplere göre yeniden şekillenmesini beraberinde getirmektedir. Hakikatin ölçüsünün din ve vahiyden insanın beklentilerine göre şekillenmeye başladığı postmodern dünyada, ahiret bilincinin önce zayıflaması sonra da kaybolmaya yüz tutması, aslında beklenen bir değişimdir. Çünkü ahirette hesap verme bilinci, meşru zeminde yaşanmayan her türlü arzu ve hazzın önünde manevi bir kalkan vazifesi görür. Dinî şuur yükseldikçe bu kalkan daha da kuvvetlenir, tersine dinî şuur zayıfladıkça da söz konusu kalkan zayıflayarak kırılğan bir hâl alır.

“Ertelenen haz, haz değildir.” anlayışının her geçen gün yaygınlaştığı dünyada hiç yaşanmamış ya da yarım kaldığı için tamamlanamamış arzular, yoğun bir kaygı ve mutsuzluğu davet etmektedir. Doyasıya yaşamak için gelinen bu hayatta hazların önündeki en küçük aksaklık, yoksunluk ve çaresizlik duyguları içinde bocalamaya, bu da anlamsızlığa neden olmaktadır. Yaşamak için aranan temel gerekçe, hazlarla yaşamak olduğu zaman hayatın anlamı üst amaçlara değil geçici heveslere göre şekillenmektedir. Geçici hevesler elde edildikçe de anlam kaybına bağlı olarak mutsuzluk çığlıkları duyulmaktadır.

**İslamiyet,
ahireti değil
dünyayı
tanzim etme
iddiasındadır.
Zira ahirette
saadete
ulaşabilmek,
inanan insanın
dünyevi
yaşantısına
göre
gerçekleşebilir.**

Aslında burada çift yönlü bir besleme yaşanmakta; anlamsızlık mutsuzluğu, mutsuzluk da anlamsızlığı harekete geçirmektedir. Ancak birey, insan-ı kâmile ulaşmayı sağlayan Allah inancı ve ahiret bilincini iç dünyasında canlı olarak hissederse kendisini boğan haz ve anlamsızlık duygularından kurtulabilir. Dolayısıyla İslamiyet’i benimseyen insanların hem kusurlu Müslüman imajından kurtulmak hem inandıkları dinin sosyal ve bireysel etkilerini hissetmek hem de bu dünyada huzur ve sükûn bulabilmek için öncelikle Allah’ın talep ettiği insan modeline göre yaşamaya çalışmaları gerekir. Bu da ahiret inancının hesap verme, sorumluluk ve sonsuzluk bilincini beslemesiyle mümkündür. Dahası ilişkisel sorunlarla, maddi ve manevi sıkıntılarla, bedensel hastalıklarla ve yaşanan travmatik hadiselerle başa çıkabilmek için geçici anlamlara takılmadan dünya ve ahiret dengesini gözetmek, kadir-i mutlak Allah’a gönülden bağlanmak ve “gönül’süz dinselikten gönül’lü dinî yaşayışa (sırat-ı müstakime)” doğru yol almak gerekir. Bu noktada içerisinde bulunduğumuz ramazan iklimini de ahlaki olgunluk için çabalama, olumsuz duyguları ve arzuları kontrol edebilme yani silkinme ve kendimize gelme hususunda mümtaz bir fırsat olarak değerlendirebiliriz. ■

Söyleşi
Abdülbaki İŞCAN

Prof. Dr. Ali ERBAŞ:

“Kur’an, sünnet, akıl ve vicdanın rehberliği, İslam medeniyetinin on beş asırlık tecrübesi, amelî ve fikrî mirası, Başkanlığımızın daima en büyük kaynağı, en güçlü dayanağı olmuştur.”

Muhterem Hocam, rahmet ayının gölgesinde kuruluşumuzun yüzüncü yılını idrak ediyoruz. Bu vesileyle kuruluş yıllarına gidecek olursak; Şeyhülislamıktan Şer’iye ve Evkaf Vekâletine oradan da Diyanet İşleri Reisliğine giden yolda Başkanlığımızın tarihî serencamı hakkında neler söylemek istersiniz?

Diyanet İşleri Başkanlığı toplumsal ve kurumsal işlevi ile kökleri İslam medeniyetinin ilk dönemlerine kadar uzanan, tarihsel derinliği olan bir kurumdur. Bilindiği üzere Başkanlığın yakın tarihteki kurumsal zemini, Osmanlı dönemindeki Şeyhülislamlık müessesesidir ve uzun süre önemli yetkilerle din hizmetlerini bu müessese sürdürmüştür. 1920’de din hizmetlerini yürütmek üzere Şer’iye ve Evkaf Vekâleti kurulmuş, yaklaşık dört yıl kadar hizmet yürüten bu Vekâletin vazifesi, 3 Mart 1924 tarihinde Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Reisliğinin kurulması ile sona ermiştir. Diyanet İşleri Reisliğinin görevi de “İslam dininin itikat ve ibadet alanıyla ilgili işleri yürütmek ve dinî kurumları idare etmek” şeklinde belirlenmiştir. 1950’de yürürlüğe giren kanunla Diyanet İşle-

Diyanet İşleri Başkanlığının temel gayesi, İslam'ın hakikat ve ilkelerini, dinî, ahlaki ve manevi değerleri her şeyin üstünde tutarak bütün insanlığın barış ve huzuruna katkıda bulunmak, din-i mübin-i İslam ile ilgili her konuda referans alınan en etkin ve saygın kurum olmaktır.

ri Reisliğinin adı Diyanet İşleri Başkanlığı olarak değiştirilmiş, cami ve mescitlerin idaresi de cami kadroları ile birlikte Diyanet İşleri Başkanlığına verilmiştir. Başkanlığın mevcut teşkilat yapısı ise 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunda çok kapsamlı değişiklikler içeren 01.07.2010 tarihli ve 6002 sayılı Kanun ile şekillenmiştir.

Başkanlığımız kurulduğu günden beri kanunun kendisine yüklediği görevle, yüce dinimizin evrensel ilke ve değerlerini, Sevgili Peygamberimizin mümtaz örneğini insanlara anlatmak ve toplumu din konusunda sahil bilgiyle buluşturmak için her zaman daha fazla gayret göstermek gerektiğinin bilincinde hizmetlerine devam etmektedir.

Kanunla böyle bir görevi üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığının, dinin doğru anlaşılmasında ve yaşanmasındaki rolü ve misyonu nedir?

Bizler Müslümanlar olarak İslam dininin, Cenab-ı Hak tarafından insanları dünyada huzura, ahirette kurtuluşa erdirmek için gönderilen bir hayat tarzı olduğuna inanırız. Dinimiz bizlere inanç, bilgi ve ahlakla bezenmiş huzurlu bir hayatı tesis eden ve insanlığa ebedî kurtuluşu gösteren ilahi bir nizam olması hasebiyle dünyaya hakikat penceresinden bakmayı öğretir. İnsan, eşya, tabiat ve kâinatla ilişkilerimizi tanzim ederek her iki dünya saadetine yolunu gösterir ve bizleri o yola sevk eder. Bu konuda tek önderimiz de Peygamber Efendimizdir. Dinimizin makul ve mutedil hayat nizamını onun örneğinde buluruz. Onun inşa edip sağlamlaştırdığı bu vazife bugün Diyanet İşleri Başkanlığımız tarafından, güzide mensuplarınca yerine getirilmektedir. Başkanlığımız bu görev gereği tecrübesi ve birikimi ile dinin doğru anlaşılması ve dinî hayatın sahil kaynaklara dayalı sürdürülmesi hususunda donanımlı

lı bir hizmet ağı oluşturmuştur. Temel gayemiz oldukça açıktır: "İslam'ın hakikat ve ilkelerini, dinî, ahlaki ve manevi değerleri her şeyin üstünde tutarak bütün insanlığın barış ve huzuruna katkıda bulunmak, din-i mübin-i İslam ile ilgili her konuda referans alınan en etkin ve saygın kurum olmak." Bu gaye aynı zamanda tüm değer ve erdemleri kuşanarak, İslam dininin doğru anlaşılması için sahil bilgiye dayalı, ahlak eksenli din hizmeti sunmak gibi bir görevi de kapsamaktadır. Misyonunu ise kuruluş kanununda, toplumun inanç, ibadet ve ahlak yönünden aydınlatılması, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işlerinin yürütülmesi ve ibadet yerlerinin yönetilmesi olarak Başkanlığın kendisi belirlemiştir. Söz konusu misyonunu yerine getirirken Kur'an, sünnet, akıl ve vicdanın rehberliği, İslam medeniyetinin on beş asırlık tecrübesi, amelî ve fikrî mirası, Başkanlığımızın daima en büyük kaynağı, en güçlü dayanağı olmuştur.

Aslında uzun tarihsel köklerden beslenmiş bir müessesenin modern Cumhuriyet ile yeniden şekillendiğini görüyoruz. İçinden geçtiğimiz zamanın şartlarına uyum sağlayan Başkanlığımız din hizmetlerini hassasiyetle yürütmektedir. Toplumun tüm kesimlerini kucaklayan bir anlayışla bu hizmetlerini yürütmesiyle aynı zamanda toplumda birleştirici bir rolü de üstlenmektedir. Birleştirici yönüyle Diyanet'in önemi hakkında neler söylersiniz?

Diyanet İşleri Başkanlığı, Cumhuriyet döneminin en önemli kurumlarından biridir ve insanlara manevi yönden rehberlik etmek, İslam'ın aydınlık çağrısıyla bütün insanlığı buluşturmak için vücut bulmuştur. Kuruluşundan itibaren büyük bir hassasiyetle milletimizin birlik, beraberlik, kardeşlik, huzur ve güven içinde yaşamasına yönelik bütün imkânlarını seferber etmiştir. Vatan topraklarımızın en ücra köşesinden tutun da yurt dışında yaşayan Müslüman kardeşlerimize varıncaya kadar din hizmeti sunarken insanlığın ortak kazanımlarını merkeze almış, toplumun tüm kesimlerini kucaklayan bir anlayışla mezhep, meşrep, yorum ve uygulama farkı gözetmeksizin kuşatıcı ve bütünleştirici bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bunu yaparken de zamanın gerçekliklerinin farkında olarak ihlas, samimiyet, fedakârlık ve hasbilkile, dinî değerleri nebevi metotla izah eden bir hizmet anlayı-

şını benimsemiştir. Bugün millî birlik ve beraberliğimizi pekiştiren, inancımızı diri tutan çalışmalarıyla ve yaptığı rehberlikle Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumumuzun kardeşlik harcı, dostluk mayası ve milletimizin göz bebeği bir kurum olmuştur.

Başkanlığımız hizmetlerini uzun yıllar cami eksenli sürdürürken son yıllarda hizmet alanlarını genişletip çok daha fazla insanımıza ulaşma imkânı buldu. Hastaneden cezaevine, üniversite kampüsünden sevgi evlerine kadar çok geniş bir alana uzanan bu hizmetler hakkında neler söylersiniz?

Evet, camiler din hizmetinin asli zeminini teşkil eden, her yaşta insanı bir araya getiren, onları Allah'a kulluk bilinci ile kaynaştıran, doğru dinî bilgilerin doğru şekilde verildiği mekânlardır. Bununla birlikte bugün dünyada birçok bakımdan yaşanan devasa krizler ve bu krizlerin bunaltıcı kuşatması, yeni hizmet alanlarına yönelerek din hizmetlerinin cami dışı alanda da etkili olmasını zorunlu hâle getirmiştir. Bugün sosyal medya cezbedici içerikler ve imkânlar sunarak bireysel, sosyal ve kültürel değişim ve dönüşümün önemli bir aracı olmuştur. Gençlerin zihin dünyalarını, şahsiyetlerini şekillendiren geleneksel unsurların yerini ne yazık ki dijital mecralar işgal etmiştir. Bu süreçte yaşanan değişim ve dönüşümlerin bilgi, ahlak ve inanç ekseninde yeni sorunları be-

raberinde getirdiğine şahit oluyoruz. Çağın karmaşık ve sorunlu süreçleri, günün gelişen ve değişen şartları karşısında insanların ihtiyaç ve beklentileri yeni hizmet yollarına başvurmayı, hizmet zeminini daha geniş alanlara yaymayı gerektirmektedir. Cami dışında neler olup bittiğinin farkında olarak, hayatın sıradan akışı içinde beklenmedik yönlendirmelere sebep olan değişim süreçlerini iyi okumak suretiyle, tespitlerde ve teşhislerde gecikmeden hizmet ağının genişletilmesi kaçınılmazdır.

Yüce dinimiz, yaratılış gayesine uygun bir hayatın sorumluluğunu üstlenmiş bir insan inşa etmeyi amaçlamaktadır. Bu inşa süreci aynı zamanda, bütün insanlık için hayati öneme sahip ortak değerlere de kaynaklık etmeyi kapsamaktadır. Bu sebeple Başkanlığımız sahit kaynaklara dayalı doğru bilginin kılavuzluğunda sunulan dinî bilginin insanoğlunun en temel ihtiyaçlarından biri olduğunu kabul ederek faaliyetlerini cezaevlerinden hastanelere, üniversite kampüslerinden sevgi evlerine kadar geniş bir alana yaymış durumdadır.

Tarihin her döneminde inanç ve ibadet noktasında radikal, batıl ve sapkın akımlar, fikir hareketleri olagelmiştir. Türkiye Yüzyılı'nı idrak ettiğimiz bu dönemde Başkanlığımız da bu gibi olumsuz yapılarla mücadele etmektedir. Gerek yayınları vasıtasıyla gerekse vaaz ve ir-

şat faaliyetleriyle halkımıza rehberlik eden Başkanlığımızın devam eden bu mücadelesi hakkında neler söylersiniz?

Sizin de belirttiğiniz gibi inanç ve ibadet noktasında tarihin her döneminde batıl akımlar, hareketler olmuştur. Yüce değerlerimizi istismar eden fırsatçılar dün olduğu gibi bugün de vardır. Müslüman toplumlarda meşru devlet düzenini ve yöneticilerini hedef alarak birlik ve beraberliği bozmaya yeltenen kalkışma hareketlerine tarih boyunca hep rastlanmıştır. Birçok kişi ve grup, dinin insanlar üzerindeki etkisinden

faydalanmak suretiyle bu alanı istismar ederek çeşitli kazançlar elde etmeyi denemiş, Müslümanların saf ve temiz duygularını sömürerek din tüccarlığı yapmaktan geri durmamıştır. Bazıları farklı isim, yayın ve söylemlerle dinî kavramların içini boşaltmayı ve bu kavramları anlam kaybına uğratmayı bir yöntem olarak benimsemiş, bazıları da ayet ve hadislerin anlamlarını çarpıtarak ve kendi art niyetlerine alet edecek şekilde yanlış yorumlayarak toplumu ifsat etmeye yeltenmiştir. Ayrıca günümüzde, gerek bireysel gerekse toplumsal düzeyde yaşanan birçok problemin temelindeki bu

akımların şekillendirdiği anlayışların insanın maddi manevi dünyasını alt üst etmesi, insanlığı inançsızlık gibi küresel ölçekte daha büyük problemlerle karşı karşıya bırakmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığının, bir yandan İslam'ın temel kaynaklarına ters düşen istismarcı yapılarla, bir yandan sapkın fikir akımlarıyla, bir yandan da dini inkâr eden ve ona savaş açan akımlarla mücadele etme, öte yandan dine kayıtsız kalan kesimlere dini doğru anlatma gibi bir sorumluluğu bulunmaktadır. Başkanlık bu rolünü nitelikli bir din hizmeti sunmanın gayreti içinde, Kur'ani

ve nebevi düsturların rehberliğinde, sahih dinî bilgiye dayalı referanslardan güç almak suretiyle yerine getirerek menfur yapılara ve beslendiği hastalıklı düşüncelere karşı birçok eylem gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda cemaat yoğunluğu olan merkez camilerdeki görevlilerimiz hizmet içi eğitime alınmış, eğitim programlarımıza ayrılıkçı-bölücü terör örgütleri ile ilgili dersler konulmuş, milletimizi bilinçlendirmek amacıyla vaaz ve irşat programları düzenlenmiş, din istismarı ile ilgili eserler ve sinvizyon filmleri hazırlanarak vatandaşlarımızın istifadesine sunulmuş, dergilerimizin farklı sayılarında konu işlenerek vatandaşımız bilgilendirilmiştir.

Bu olumsuz yapılarla, sapkın akımlarla ve İslam dini hakkındaki öğrenilmiş cehaletle mücadelelerimiz, halkımızı bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerimiz, bütün imkânlarımızı kullanmak suretiyle devam etmektedir.

Bugün, ülke sınırlarını aşarak küresel ölçekte din hizmeti sunan Başkanlığımız neredeyse dünyadaki bütün Müslüman topluluklarla irtibat hâlinde. Özellikle İslam ülkeleri ekseninde düşündüğümüzde Başkanlığımızın bu ülkelere nasıl bir örneklik sunduğunu söyleyebiliriz?

Diyanet İşleri Başkanlığı köklü bir geleneğin temsilcisi ve devamı niteliğinde bir kurumdur.

İslam'ı asli kaynaklarına uygun olarak anlayan, akıllı, tecrübeyi ve gelişimi göz önünde bulundurarak hizmet sunan bir yapıya sahiptir. Bu sebeple Başkanlığımızın bugün dünyadaki millet varlığımızla, Müslüman topluluklarla irtibat hâlinde olması doğaldır ve kaçınılmazdır. Müslüman topluluklarla irtibatımız ve İslam ülkeleriyle ilişkilerimiz, Başkanlığımızın üstlendiği sorumluluğun da bir gereğidir. Zira güçlü olanın zayıf olanı ezdiği, insan hayatının hiçe sayıldığı bir gündemin içindeyiz. Bu süreçte dünyada düşünce ve sosyal hayatta yaşanan kırılmaların, özellikle İslam coğrafyasında daha belirgin bir şekilde seyrettiğini görüyoruz. Bugün İslam dünya-

sı acil çözüm bekleyen ciddi problemlerle karşı karşıyadır. Birtakım farklılıklar üzerinden nefret ve kavgalar üretilmekte, müminler bölünüp kimlikleştirilmeye, ortak zemin ve değerler zayıflatılmaya çalışılmaktadır. Dünyada yaşanan değişken politikalar ve farklılaşan ihtiyaçlar, Müslümanlara yönelik istismarlar, ihlaller, bizleri daha kararlı ve öngörülü hizmet stratejileri üretmeye sevk etmektedir.

Sadece bulunduğumuz bölgenin değil tüm insanlığın meselelerini gündemimize almaya, mevcut sorunları çeşitli yönleriyle düşünerek yaşanan çağın uygun bir söylem ve eylem geliştirmeye mecburuz. Ayrıca Başkanlık olarak Müslümanların buldukları ülkelerdeki dinî idarelerinin ve teşkilatlarının güçlendirilmesini, hizmet kalitelerini yükseltmek ve yerel toplumların ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilmek için son derece önemseyeceğimizi de belirtmek istiyorum.

Dünyadaki millet varlığımıza yönelik din hizmeti faaliyetlerini Afrika'dan Güney Amerika ve Asya'ya kadar geniş bir coğrafyaya yaygın Diyanet İşleri Başkanlığı, bugün yurt içinde olduğu gibi vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı ülkelerde de sunduğu hizmetlerle öne çıkan örnek bir kurum olmuştur. Hizmetleriyle kendisini insanlığın iyiliğine adanmış bir teşkilat olarak bu örnekliği, güçlü bir duyarlılık ve farkındalıkla daha da sağlamlaştırma, gerçekleştirdiğimiz sa-

mimi irtibatı daha da geliştirme zorunluluğumuz vardır. Bu hedef, tarihsel sorumluluğun ağırlığı ve bilinciyle yurt içinde ve yurt dışında ihtiyaç duyulan her alanda din hizmeti üreten Diyanet İşleri Başkanlığını hizmet bakımından ayrıcalıklı hâle getirmektedir.

Türkiye Yüzyılı perspektifinden Diyanet nasıl bir görüntü vermektedir?

Kültürel emperyalizmin, çağın iletişim ve teknolojik imkânlarını kullanmasıyla yeryüzünün birçok bölgesinde insanlar dinî değerleri öteleyen, aşağılayan bir dünya anlayışının kısılcında yaşamaktadır. Dinî değerlerin bugününü ve geleceğini de tehdit eden bu akış, insanlığın maruz kaldığı krizler, yaşadığımız coğrafyanın sorunları, İslam dünyasını dört bir yandan kuşatan şiddet sarmalı da teşkilat olarak Diyanet İşleri Başkanlığının sorumluluğunu katlayarak artırmaktadır. Planlama ve stratejilerimiz de bu yöndedir. Zaten İslam dininin hayata, insana, çevreye, eşyaya ve hadiselerle bakışını tahkim ederek insanlığın yaşadığı anlam krizlerine getireceğimiz çözüm önerileri, aynı zamanda bizlere geleceğe yönelik bir bakış açısı da kazandıracaktır. Bu açı, değişen şartlara paralel olarak devasa meseleleri dikate alan, bu meselelerin yarın da etkilerini sürdüreceğini öngören bir gelecek perspektifidir. Yaşanan süreçte Diyanet İşleri Başkanlığı olarak beliren kavram ve davranışları iyi anlayıp öylece tahlil etmeli ve

gelecek için alınacak önlemleri, eylem bazında gösterilecek tepkileri bunlar çerçevesinde gözden geçirerek planlamalar yapmalı, projeleri bu açıyla geliştirerek hayata geçirmeliyiz.

Son söz olarak, İslam dinini tebliğ noktasında çağın öğretmenleri olarak değerlendirdiğim, teşkilatımızın farklı kademelerinde adanmışlık ruhu ile görevini ifa eden her kardeşime başarılar diliyorum. Bu yüce ideal doğrultusunda heyecanlarını diri tutmaları en büyük temennimdir. Cenab-ı Hak, deruhte ettikleri bu kutlu vazifede kendilerini muvafak kılsın. ■

Dünyada yaşanan değişken politikalar ve farklılaşan ihtiyaçlar, Müslümanlara yönelik istismarlar, ihlaller, bizleri daha kararlı ve öngörülü hizmet stratejileri üretmeye sevk etmektedir.

TÜRKİYE YÜZYILINDA DİYANET VE DİN HİZMETLERİ

Doç. Dr. Burhan İŞLİYEN

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Diyaret İşleri Başkanlığı, Cumhuriyet'in ilanından yaklaşık dört ay sonra 3 Mart 1924 tarihinde kurulmuştur. Kuruluşundan günümüze tüm hizmet birimleriyle İslam dininin itikat, ibadet ve ahlakla ilgili esaslarını toplumumuzun tamamına aktarmayı gaye edinen Başkanlığımızın asli görevi din hizmetleridir. Başkanlığımız, İslam dininin ana kaynaklarına dayalı sağlam bilgiyi esas alarak ve her türlü siyasi görüş ve düşüncenin üstünde kalarak millî birlik ve dayanışmayı temin etmeyi, kardeşlik, yardımlaşma ve fedakârlık başta olmak üzere yüce dinimizin prensiplerini bütün vatandaşlarımıza tanıtmayı, manevi ve ahlaki değerlere bağlılıklarını artırmayı hedeflemektedir.

01.07.2010 tarihli ve 6002 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı

Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" ile Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kapsamda; Genel Müdürlük bünyesinde İrşat Hizmetleri Daire Başkanlığı, Cami Hizmetleri Daire Başkanlığı, Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı, Sosyal ve Kültürel İçerikli Din Hizmetleri Daire Başkanlığı, Göç ve Manevi Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı, Zekât Hizmetleri Daire Başkanlığı adıyla 6 daire başkanlığı teşekkül ettirilmiştir. Bu tarihten sonra il, ilçe, belde, mahalle ve köy olmak üzere ülkemizin her noktasında toplumu din konusunda aydınlatmak ve sahih dinî bilgiyi vatandaşlarımıza en iyi şekilde sunmak amacıyla ülkemizdeki tüm cami ve mescitleri ibadete açmak ve yönetmek gibi hizmetler Din Hizmetleri Genel Müdürlüğünün koordinesinde yürütülmeye başlamıştır. Bugün

ülke genelinde yaklaşık 90 bin camide cami görevlileri marifetiyle cami merkezli din hizmetleri deruhte edilmektedir.

Aile, kadın, çocuk, genç, engelli gibi toplumun farklı kesimlerine yönelik cuma gecesi ve sabah namazı buluşmaları başta olmak üzere, belirli periyotlar dâhilinde muhtelif vakitlerde cami buluşmaları icra edilmektedir.

Camilerimizde namaz öncesi veya sonrasında cemaate yönelik cami dersleri yapılmakta, merkezî camilerde "İlim ve Hikmet Dersleri" başlığıyla üniversite ve Diyanet Akademisinde görevli hocalarımızın riyasetinde geleneksel ders halkaları tertip edilmektedir.

Camiyi merkeze alarak hayata dokunmak üzere din görevlilerince haneler, siteler, kahvehaneler ziyaret edilmekte, bu ziyaretler vesilesiyle kısa prog-

ramlar icra edilerek vatan-daşlarımız caminin manevi atmosferinde buluşmaya davet edilmektedir.

Fiziki alt yapısı müsait olan camilerde çocukların ve gençlerin zamanlarını değerlendirebilecekleri, kitap okuyup araştırma yapabilecekleri okuma salonları açılmakta, gönüllülük esasına göre dinî içerikli etkinlikler düzenlenmektedir.

Kurulduğu günden bu zamana inşa edildiği sağlam temeller üzerinde hizmet anlayışını asrın gereklerine göre geliştiren Başkanlığımız, her hafta hutbe metinlerini hazırlayarak 81 il müftülüğüne göndermekte, mezkûr hutbelerin Arapça, Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, İspanyolca ve Rusça tercümeleri ve seslendirmelerini yaparak Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün web sayfasında yayınlamaktadır.

Dini istismar eden FETÖ, DEAŞ, PKK vb. yapılara karşı Kur'an ve sünnete dayalı sahih dinî bilgi ile toplumumuzu aydınlatmak gayesiyle ülke genelinde çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde toplumun farklı kesimlerine yönelik 15 Temmuz, 18 Mart gibi önemli zaman dilimlerinde konferanslar, seminerler gerçekleştirilmektedir.

Mevlid Kandili'ni kapsayan hafta içinde, Peygamberimizi anmak, anlamak ve onun çağları aşan mesajlarını insanlıkla buluşturmak amacıyla özelde toplumumuz, genelde insanlık için ele alınması önem arz

Diyanet İşleri Başkanlığı, kuruluşundan günümüze tüm hizmet birimleriyle İslam dininin itikat, ibadet ve ahlakla ilgili esaslarını toplumumuzun tamamına aktarmayı gaye edinir. Bu anlamda din hizmetleri şüphesiz ki Başkanlığımızın asli görevidir.

eden bir konu/tema etrafında çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Mevlid-i Nebi Haftası'nda yurt içi ve yurt dışı programları, Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu ve birçok konferans düzenlenerek belirlenen nebevi mesaj çerçevesinde toplumsal bir duyarlılık ve hassasiyet oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Ailenin dinî ve ahlaki temeller üzerine kurulmasına ve tüm aile bireylerinin güçlendirilerek ailenin korunmasını sağlamaya yönelik hizmetler sunulmaktadır. Dinî ve manevi rehberliğin yanında toplumda aile olmanın önemini farkında olan, sorumluluk bilincine sahip bireylerin oluşturduğu sağlıklı aile yapısının meydana gelmesine ve modern zamanın getirdiği aile ve aile fertlerine yönelik sorunların çözümüne katkı sağlamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Aileye yönelik hizmetleri planlamak ve yürütmek gayesiyle 356 ilçede, 437 noktada oluşturulan Aile ve Dini Rehberlik Büro/Merkezlerinde kadın erkek, yaşlı genç, toplumun her kesimine hizmet sunulmaktadır.

Yeni evli veya evliliğe adım atacak nişanlı çiftlere; sevgi, merhamet, adalet ve emanet bilinci gibi aileyi ayakta tutan değerler hususunda Kur'an ve sünnet ışığında bilgi vermek amacıyla "Evliliğe İlk Adım" seminerleri verilmektedir. Aile bireylerine yönelik eğitim içerikli farkındalık programları-

na önem verilmekte, İslam'da anne babanın sorumlulukları, Kur'an ve sünnetten iyi baba örnekleri, baba çocuk iletişimi gibi konularda baba ve baba adayı olan vatandaşlarımıza yönelik "Baba Okulu Seminerleri" düzenlenmektedir.

Başkanlığımızca çocuk evi, çocuk evleri sitesi ve çocuk destek merkezleri vb. sosyal hizmet kurumlarında ikamet eden çocuklara, değerler eğitimi verilmektedir. Ayrıca çocukların hem psikososyal gelişimlerine hem de değer bilincine sahip, topluma yararlı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlanması amacıyla Gençlik ve Spor Bakanlığı ile işbirliği hâlinde "Değerler Eğitimi" başlığı altında millî ve manevi değerlerimiz etkinliklerle kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Millî ve manevi değerlerin canlı tutulmasına yönelik sosyal ve kültürel içerikli din hizmetleri çalışmaları yürütülmektedir. Çeşitli kurum ve kuruluşlarla gerçekleştirilen protokoller kapsamında ülke genelinde yurtlarda, gençlik merkezlerinde, kamplarda manevi danışmanlar görevlendirilmektedir. Tüm il ve ilçelerde görevlendirilen gençlik koordinatörleri marifetiyle gençlik çalışmaları bir bütün içerisinde koordineli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Ülke genelinde bulunan 527 Diyanet gençlik merkezi, 569 Diyanet okuma salonu ve 63 Diyanet genç ofis ile birlikte gençlere yönelik sosyal ve kültürel içerikli din hizmetleri faaliyetleri düzenlenmektedir.

Göçmenler konusunda milletimizin özünde yer alan misafirperverlik ve ensar ruhunun harekete geçirilmesine rehberlik ederek göçün ortaya çıkardığı psikososyal durumların gerektirdiği perspektifle göçmenlere yönelik din hizmetleri sunulmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri, yurt içinde yerleşim yerlerindeki göçmenler, geçici barınma merkezlerinde yaşayan göçmenler ile Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtlarıyla terörden arındırılan sınır ötesi bölgelerde yaşayan insanların din hizmetlerine ulaşımı, toplumumuzla uyumu, zararlı ve istismarcı yapılardan korunması, ihtiyaç sahibi olanlara Türkiye Diyanet Vakfı ile işbirliği içerisinde insani yardımların ulaştırılması, sınır ötesi bölgelerde ibadethaneler ile dinî müesseselerin inşası ve tadilatı gibi alanlarda faaliyet yürütülmektedir. Ayrıca ilgili kurum ve kuruluşlarla imzalanan işbirliği protokolleri çerçevesinde göçmenler dışında hükümlü, tutuklu, yükümlü ve ailelerine; hasta, hasta yakını ve sağlık çalışanlarına; engelliler, bağımlılar, afetzedeler ve bu kesimlerin ailelerine de manevi danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır.

Başkanlığımız süreç içerisinde hizmet alanının artmasının doğal bir sonucu olarak kurumsal açıdan büyümeye ve gelişmeye devam etmiştir. Bu kapsamda, diğer ibadetlerde olduğu gibi zekât ibadetinin ifası ve koordinesinin daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturulması amacıyla kurulan Zekât

Hizmetleri Daire Başkanlığınca TDV ile işbirliği hâlinde hayırsever halkımızın zekâtlarının yurt içinde ve yurt dışında olabildiğince geniş kitlelere ulaştırılması amacıyla çalışmalar yapılmakta, zekât verebilir durumda olan tüm vatandaşlarımızın zekâtlarını ibadet şuuruyla yerine getirebilmeleri hususunda kendilerine rehberlik edilmektedir. Ayrıca kurban bayramında ibadet maksadıyla kurban kesmek isteyen vatandaşlarımızın kurbanlarını dinî hükümlere, sağlık şartlarına ve çevre temizliğine uygun bir şekilde bizzat kesmelerine veya vekâlet yoluyla kestirmelerine yardımcı olunmakta ve kurban kesilecek yerlerin belirlenmesi amacıyla gerekli usul ve esaslar düzenlenerek bu hizmetlerin ülkemiz genelinde sistemli bir şekilde yürütülmesi gayesiyle Başkanlığımız görev alanı içerisinde girilen hususlarda gerekli tedbirler alınmaktadır.

Müslüman birey, hayatın gayesinin Allah'ın rızasını kazanmak olduğunun bilincindedir. Bu gayeye ulaşmak için Kur'an ve sünneti esas alarak sunulan din hizmetleri hayati önemdedir. Diyanet İşleri Başkanlığımızda görev alan herkes, unvanı ne olursa olsun sağlıklı din hizmeti sunma çabasının içinde yer almaktadır. Her geçen gün büyüyen ve güçlenen bu çaba Rabbimizin izniyle bütün dünyada dinimiz İslam'ın iyilik ve güzelliklerinin makes bulmasını sağlayacaktır. ■

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI 100 YAŞINDA YÜZ YILIN KISA BİR MUHASEBESİ

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

Mart 2024 tarihi itibarıyla Diyanet İşleri Başkanlığı yüz yaşına girdi. Bu vesileyle geçen sürenin kısa bir değerlendirmesini yapmak istiyorum. Tabii, bir dergi makalesi çerçevesinde bu süreci hülasa etmek zor, bu nedenle belki bu yazı sadece kısa bir muhasebe denemesinden ibaret olacaktır.

Önce Başkanlığın kuruluş olayına kısa bir göz atalım. Diyanet İşleri Reisliğinin kurulmasına da imkân veren 3 Mart 1924 tarihli ve 429 sayılı kanunun asıl konusu, Milli Meclis Hükûmetlerinde yer alan iki vekâletin, Şer'îye ve Evkaf Vekâleti ile Erkan-ı Harbiye-i Umumiye vekâletlerinin lağvı, yani kapatılmasıdır. Nitekim kanun

için yazılan gerekçenin özünü bu iki vekâletin lağvına duyulan zaruretin ifadesi teşkil eder. O da din ile ordunun siyaset cereyanlarıyla alakadar olmasının mahzurlu görülmesi, dolayısıyla din ile ordunun politikanın dışında tutulması... Hemen belirteyim, bu tasavvur ve talepler Osmanlının son dönemlerinden itibaren çeşitli mahfiller-

de dile getirilmişti; kısaca, Şeyhülislamın siyasi bir oluşum olan kabinelerde yer almaması gerektiği, zira bunun o makamı yıpratıcı bir hâl olduğu ileri sürülüyordu. Mesela deniyordu ki bir vekilin yaptığı bir yolsuzluk dolayısıyla düşen hükûmetle birlikte Şeyhülislam da düşmemeli. Bu defa aynı şey, 1920-1924 yılları arasında Büyük Millet Meclisi hükûmetlerinde din hizmetlerini deruhte etmiş olan şer'îye vekili için telaffuz edildi.

429 sayılı kanunla sözü edilen iki vekâlet kapatılırken o hassas iki alanda boşluğa da fırsat verilmeyerek bu kanuna ilave edilen maddelerle iki riyasetin kurulması sağlandı. Konumuzu ilgilendiren yönüyle söylersek sonuçta, kapatılan Şer'îye Vekâletinin bir kısım hizmetlerini ifa etmek üzere Başvekâlete bağlı bir "Diyanet İşleri Reisliği" kuruldu. İlgili maddelerdeki sıralanışı göz önünde bulundurarak söylersek cümlemizi, "Bu kanunla önce reisliğin kuruluşu, ardından da sözü edilen vekâletin kapatılışı hükme bağlandı." şeklinde de kurabiliriz.

Muhtemeldir ki yukarıda belirtilen gerekçe, yani dinî idarenin politikanın dışında tutulması ve kapatılan vekâlet yerine bu adla bir din hizmetleri teşkilatının kurulması öngörüldüğünden, din hizmetlerine hususi bir alakası olan dönemin mebusları Şer'îye Vekâletinin lağvına fazla tepki göstermemişlerdi.

Başvekâlete bağlı bir reislik olarak kurulan Diyanet teşkilatı, kendisine biçilen statü itibarıyla elbette bir Şer'îye Vekâleti, bir meşihat makamı değildi; bunların devamı da sayılmazdı. Siyasi erk, devlet teşkilatı içinde küçük ve yetkileri son derece sınırlı bir birimin varlığına izin vermişti. Kendisine biçilen görev kısaca, dinin inanç ve ibadetleriyle ilgili işlerini yürütmek, camilerin ve cami görevlilerin, tekke ve zaviyelerin idaresine bakmak idi. Müftüler de Diyanet İşleri Reisine bağlanıyordu. Vakıflar ise bu kanunla ayrı bir birim olarak tanzim edilmişti. Buna rağmen Diyanet İşleri Reisliğine menşe ve da-

yanak yine de Şer'îye Vekâleti, geriye doğru ise Şeyhülislamlıktır. Zaten temel mesele en geniş manasıyla dinî hizmetlerin ifası ise onu tarihteki emsallenden kesin hatlarla ayrı mülahaza etmek mümkün değildir. Bu hususu örneklendirmeye çalışayım: 429 sayılı kanun, Diyanet için bir teşkilat kanunu değildi; son derece basit bir teşkilat kanunu ancak 1935'te çıkartılabildi. Bu süreçte Reisliğin bütçe kanunları da teşkilat kanunu oluyordu, fakat bunlar da sadece kadro ve ücretleri belirliyordu. Durum böyle olmasına rağmen Reisliğin kuruluşundan itibaren cami hizmetleri, müftü ile vaizlerin seçim ve tayin işlemleri belli kurallar çerçevesinde sürdürülüyordu. Bu görevliler belli prosedür dâhilinde hizmet veriyorlardı. İşte bütün bunlar, Osmanlı döneminde tanzim edilmiş düzenlemeler çerçevesinde yapılıyordu; ta ki Cumhuriyet idaresince yeni düzenlemeler yapıncaya kadar. Mesela bir Osmanlı mevzuatı olan 1913 tarihli Tevcih-i Cihat Nizamnamesi, Reislik döneminde 1928 yılında bir Cami Hademeleri Nizamnamesi çıkartılıncaya kadar hayrat hademesine ilişkin

Diyanet İşleri Başkanlığı Eski Hizmet Binası. Kocatepe

bir yasal düzenleme olarak devam etmişti. Gerek bu tüzük gerekse teşkilata ilişkin kanunların çıkışından itibaren de bazı uygulamalar Osmanlıdan müdevver kurallar çerçevesinde oluyordu. Bu hâl, devletin diğer kurumları için de söz konusuydu.

Reisliğin kuruluşunun ilk başlarda bir heyecan uyandırdığı, din hizmetleri adına ona bir ümit bağlandığı söylenebilir. Ancak çok değil, kuruluşunun üçüncü yılından itibaren bu teşkilat, siyasi idare nezdinde âdeti unutulmaya terk edilecektir. Bu durum, 25-30 yıl sürecektir. Mesela 1950'lere geldiğimizde bile Başkanlık bir apartman dairesinde hizmet etmekteydi. Bilhassa hayrat hademesi... Ücretlerini vakıflar idaresinden alan maaşlı cami görevlileri bile maddi yoksunluk içindeydi. Aradan yıllar geçmesine rağmen aldıkları ücret artırılmamıştı. Bunun yanında Reisliğin kuruluşundan itibaren en az elli yıl boyunca köylere imam bulmakta güçlük çekildi. O yıllarda ülke nüfusunun çoğunluğunun köylerde oturduğunu göz önünde tutarsak durumun vahameti daha iyi anlaşılacaktır. Ücretlerini köy ahalisinin ödediği köy imamlarının hâli ise içler acısıydı. Her şeye rağmen, bu süreçte merkezde az sayıdaki müşavere heyeti azası ve diğer memurlar,

taşrada müftülerimiz, vaizlerimiz, imam ve hatiplerimiz, müezzin ve kayyımlarımız din hizmeti verebilmenin gayreti içinde olmuşlardır. Onlar, bu müesseseye sahip çıkmış ve onun kapatılmasına fırsat vermemek için azami titizliği göstermiş, sabır ve sebatla bu emanetin yeni kuşaklara devrini sağlamışlardır.

Bir alışkanlık eseri olsa gerek, Diyanet ve hizmetleri söz konusu olduğunda 1950 tarihi âdeti bir milat kabul edilir, bir çırpıda 1950 sonrasında rahatlama yaşandığı dile getirilir. Bu kanaatin pek de doğru olmadığını düşünüyorum; bilakis, maddi imkânlar açısından Diyanetin ve din hizmetlilerinin mağduriyeti 1990'lı yıllara kadar sürmüştür. Ancak yüz yıl sonra bugün bu müessesenin hangi amaçla, hangi niyetle kurulduğunun tartışılmasının, bu süreçte yaşanan sıkıntı ve problemleri sayıp dökmenin fazla bir anlamı ve faydası olmayacağı kanaatindeyim. Bu teşkilatı günümüze taşıyan zevatin da konunun bu yönüyle fazla ilgilenmediğini, bunun yerine ellerindeki küçük imkânları olabildiğince bereketlendirerek din-i mübin-i İslam'a hizmet etmeye, namüsait şartlarda bile milletin manevi hayatına yön vermeye çalıştıklarını görüyoruz.

Yüz yıl, bir teşkilat için kemal yaşı kabul edilebilir; tarihimizdeki din hizmetleri kurumları göz önünde tutulduğunda ise Başkanlık genç sayılabilir. Nihayet, bu sürenin en az yetmiş yılını idrak etmiş insanlarımızdan hâlen hayatta olanlar vardır. Bununla birlikte Başkanlığın bu yeni yüzyılı, teşkilat mensupları olarak bizlerin bir muhasebe yapmasına, işimize yeni bir şevkle sarılmasına da vesile olmalıdır.

Öncelikle kabul edelim ki Türkiye, geleneğine ve tecrübesine uygun olarak dinî idare konusunu Diyanet İşleri Reisliği ile çözmüştür. Kuşkusuz resmî veya sivil herhangi bir müessesenin kuruluşunda herkesin amaç ve beklentisinin aynı olması beklenemez. Dolayısıyla devlet bünyesinde bir Diyanet teşkilatına yer verilirken farklı beklentilerin olması tabiidir. Kanaatimizce bu noktada en önemli husus, toplumun kahir ekseriyetinin bu kuruma bakış tarzı, bu kurumdan beklentileri ve kurumun da bu beklentilere cevap verebilme keyfiyetidir.

Bir hazan mevsiminin ardından, sürekli bir gelişme göstererek Diyanet İşleri Başkanlığının bugün geldiği nokta fevkalade önemlidir. Günümüzde hizmetleri ülke boyutunu çoktan aşan bir kurumdur Başkanlık. Keza sahip olduğu imkânlar şükürü gerektiren bir kemiyettir. Bu imkânlarla paralel olarak elbette günümüzde yapıp ettiklerimiz dünle mukayese edilemeyecek kadar ileridedir, öyle de olmalıdır.

Bugün, biz görevlilere düşen, sağlanan imkânları azami şe-

kilde hizmete tahvil etmek, bu müessesenin prestijini yükselterek din hizmetlerini çağın ihtiyaçları düzeyine çıkarmaktır. Mensuplarımız, Türkiye'nin dinî hayatına en üst düzeyde katkı sağlamanın yollarını aramalıdır. Toplumda yaygın dinî cehaletin giderilmesi en başta Diyanet mensuplarına düşmektedir. Önemli görevlerimizden biri de bu müesseseyi söz, davranış ve faaliyetlerle tartışılır hâle getirmekten sakınmaktır.

Mevcut maddi ve insan kaynaklarımızın daha iyi değerlendirilmesi hâlinde topluma sunulacak din hizmetlerinin çok daha iyi bir düzeye ulaşacağını, buna dayalı olarak İslami hayatın ülkemizde daha bir canlılık kazanacağını ümit edebiliriz. Esasen bu millete dinini, diyanetini hakıyla belletmek ve İslam'ın güzelliklerini yaşamalarına rehberlik etmek, üzerimize terettüp eden hem dinî hem de resmî bir vecibedir. Hâliyle çağın getirdiği birtakım sosyal problemlerin çözümünde İslam'ın insanlığa bahşettiği yüce değerlerin birey ve topluma kazandırılması doğrultusunda Başkanlık mensupları olarak daha fazla çaba göstermemiz icap etmekte. Toplumda fanatizmin, menfaatçiliğin, ahlaki yozlaşmanın; genç neslin hayatını ve geleceğini karartan yıkıcı sapkınlıkların önüne geçmede, toplumsal barış ve huzurun temininde, birlik, beraberlik ve kardeşlik duygularının pekiştirilmesinde; uzlaşma ve müsamaha kültürünün oluşturulmasında; şiddet ve terörün minimize edilmesinde Diyanet İşleri Başkanlığı ve personelinin hizmetleri büyük

önem arz etmektedir. Bu doğrultudaki faaliyetlerimizi daha verimli hâle nasıl getirebiliriz sorusu etrafında kafa yormalıyız. Bu ülke halkını din konusunda gayriya ihtiyaç bırakmayı, başka mercilerden müstağni kalabilmelerini sağlamayı hedef itihaz etmeliyiz. Sözü edilen alanlarda Diyanetin daha etkin hâle gelmesinin mücadelesini vermeliyiz. Olabildiğince daha fazla insanımıza ulaşabilmenin yollarını aramalıyız.

Sadece günümüzü düşünmekle de yetinemeyiz. Bundan elli yıl, yüz yıl sonrasına nasıl bir din hizmetleri teşkilatı devredilecek? Yüz yıl sonra neslimizin dinî hayatı, Diyanetin birinci yüzyılındakine göre nasıl olacak? Bunların da muhasebesini şimdiden yapmak gerekir diye düşünüyorum.

Reisliğin kurumsal bir kimliği olduğunu belirtmeliyiz. Bütün bir süreçte, hiçbir ilmî tetebbua dayanmayan indî mülahazalara peşin hükümlere itibar edilmemiştir. Dönemin şartları ne olursa olsun, bu teşkilat, din-i mübin-i İslam'ın temel ilkelelerinden, sabitelerinden asla taviz vermemiş, dine muğayir bir icraata açık kapı bırakmamıştır. Bu, 1930'lu, 1940'lı yıllar için de böyledir, 1980'li, 1990'lı yıllar için de... Nitekim bütün bir tarihi boyunca halkın Diyanet'e bu yönde bir tarizi olmamıştır.

Diyanet mensupları din adına menfi amaçlara hizmet etmemiş, zorluklara göğüs gerip sabır ve teenniyle hareket ederek "vakt-i merhununu" beklemiş ve böylelikle bu müessesenin günümüze ulaşmasını sağlamışlardır.

Kısaca, günümüz Diyanet mensupları, binbir zorlukla kendilerine ulaştırılan bu emanetin kıymetini müdrik olmalı, ona sınıksız sahip çıkarak gelecek yıllara daha güçlü olarak aktarmalıdır.

Özellikle zor dönemlerde hayatlarını din hizmetine adanmış geçmişlerimizi hayırla yâd etmek de bir kadirşinaslık görevi olacaktır. Onlar, zor zamanlarda müessesemizi ayakta tuttular, mabetlerimizin bekçiliğini yaptılar; minarelerimizi ezansız, mihraplarımızı Kur'an'sız, minberlerimizi nasihatsız bırakmaya gayret ettiler. Bugün din hizmetlerinde belli bir noktaya gelmişsek bunda, her şeye rağmen onların özverili çabalarının, katlandıkları sıkıntıların önemli payı olduğunu hatırlamamız gerekir. ■

Diyanet İşleri Başkanlığının, sürekli bir gelişme kaydederek bugün geldiği nokta fevkalade önemlidir. Başkanlık, günümüzde hizmetleri ülke boyutunu çoktan aşan bir kurum hâline gelmiştir.

KÜRESEL DÜNYADA DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Doç. Dr. Selim ARGUN

Diyamet İşleri Başkan Yardımcısı

3 Mart 1924'te kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı, esasen uzun tarihsel köklerden beslenen bir müessesenin, modern Cumhuriyet'le birlikte yeniden şekillenmesinin bir tezahürüdür. Bugün yeni yüzyılın ihtiyaçlarına göre yeniden şekillenmiş bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı, hiyerarşik olarak Cumhurbaşkanlığına bağlı bir devlet kurumudur.

Asli misyonu, çağın ve toplumun dinî ihtiyaçlarını Kur'an, sünnet, akıl ve vicdanın rehberliğinde, İslam kültür ve medeniyetinin zengin bilgi mirası eşliğinde temel kaynaklara dayalı

doğru ve güncel bilgiyle karşılamak, İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek olan Diyanet İşleri Başkanlığı, kurulduğu günden bu yana üstlendiği bu misyonu geliştirdiği hizmet, plan, politika ve stratejiler çerçevesinde yerine getirme azim ve kararlılığını geçmişte olduğu gibi bugün de sürdürmektedir. Bugün bu hizmeti, İslam'ın itikadi ve amelî ilkelerini, sahih bilgi mirasını, kendi teşkilat misyonunu özümsemiş, tarihsel tecrübenin ışığında günümüz şartlarını okuyabilen, akıl-

lara, gönüllere ve vicdanlara hitap etmesini bilen, söz ve davranışlarıyla örnek olan, toplumsal talepleri karşılamaya elverişli bilgi, birikim ve donanıma sahip, liyakatli kadrolar eliyle gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yerine getirmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığının, kurucu mevzuatına bakıldığında, aslında sadece yurt içinde din hizmeti sunmak üzere kurulmuş bir kurum olduğu görülecektir. 80'li yıllardan itibaren Avrupa'ya göç hareketleri ile birlikte yurt dışındaki millet varlığımız Diyanet İşleri Başkanlığının hizmetlerine ihtiyaç duyunca ülke sınırları dışında

hizmet etme imkânı doğmuş ve 20 yıl bir gecikmeden sonra yurt dışı hizmetleri ancak 1989'larda kurumsal bir yapıya kavuşabilmiştir. Bu hizmetlerde Başkanlığın temel politikası, millet varlığımızın kendi inancını, kültürünü, dilini, dinini muhafaza etmesi ve içinde bulunduğu toplumla barış içinde birlikte yaşaması olmuştur.

1990'ların başında Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılmasından sonra Diyanet İşleri Başkanlığının yurt dışı hizmetleri Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlara doğru genişlemiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı, din hizmetleri, din eğitimi ve dinî yayınlar alanında talepler doğrultusunda bu coğrafyalardaki dinî kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yoluna gitmiş, Avrasya'da yaşayan vatandaş, soydaş ve dindaşlarımıza hizmet götürmüştür. İlgili ülkelerin dinî kurum ve kuruluşları arasında eş güdümün sağlanması ve geliştirilmesi amacıyla Avrasya İslam Şurası ve düzenli şekilde Balkan ülkeleri Diyanet İşleri Başkanları Toplantıları düzenlenmiştir. Avrasya coğrafyasında dinî diplomasi faaliyetleri çerçevesinde ba-

zı ülkelerde dinî idarelerin kurulmasına yardımcı olduğu gibi bazı ülkelerde de mevcut dinî idarelerin geliştirilmesine katkı sunulmuş; cami ve mescit inşasından tarihî ve kültürel mirasın korunmasına, Kur'an kursu, lise, ilahiyat fakültesi, yüksek lisans ve doktora öğrenimi seviyelerinde ülkemize öğrenci getirilmesinden mahallinde lise ve ilahiyat düzeyinde eğitim öğretim kurumları açılmasına, Avrasya coğrafyasındaki din görevlilerinin ülkemizde eğitime alınmasından buralara din görevlisi gönderilmesine ve kardeş şehir projeleriyle pek çok dinî, hayri hizmetin yapılmasına varınca ya kadar hemen her alanda işbirliği yapılarak destek sağlanmıştır.

11 Eylül'den sonra Diyanet İşleri Başkanlığı, bir taraftan Avrupa üniversitelerinde İslam ilahiyatına dair programların açılmasına katkıda bulunmuş, diğer taraftan da Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinde Uluslararası İlahiyat Projesi'ni hayata geçirmiş; böylece Avrupa'da doğup büyüyen gençlerimize Türkiye'de ilahiyat eğitimi alma imkânı sunulmuştur.

2006'dan itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı Afrika kıtasına açılmış, Afrika Müslüman Dinî Liderler Zirveleri ile ilişkiler inşa edilmeye başlanmıştır. 2014'te Latin Amerika-Karayip Adaları Müslüman Dinî Liderler Zirvesi ile Latin Amerika'daki din kardeşlerimizle; 2015'te de Asya-Pasifik Müslüman Dinî Liderler Zirvesi ile Hint Alt Kıtası ile Malay dünyasındaki Müslümanlarla ilişkiler geliştirme ve işbirliği yapmanın ilk adımları atılmıştır. 2018'de gerçekleştirilen Müslüman Azınlıklar Zirvesi ve 2021 yılında düzenlenen Uluslararası İhtida Kongresi ile Başkanlığın dünyada irtibata geçmediği Müslüman topluluk neredeyse hiç kalmamıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, bugün ülkemizin son yıllarda ulusal ve uluslararası alanda kaydettiği gelişmeye ve yükselişe uygun olarak sadece ülke sınırları içinde değil, Kıta Avrupa'sından Orta Asya'ya, Balkanlardan Amerika'ya, Rusya'dan Avustralya'ya, Afrika'dan Latin Amerika'ya, Karayiplerden Pasifik-Asya'ya kadar küresel ölçekte hizmet sunan bir kurum hâline gelmiştir. Buna bağlı

olarak Diyanet İşleri Başkanlığının uluslararası arenadaki görünürlüğü, saygınlığı ve itibarı artmıştır. Bütün bunlar Başkanlıktan yeni talep ve beklentilerin oluşmasına zemin hazırlamış, Başkanlığın umut olarak görülmesine vesile olmuş, sorumluluğunu da bir o kadar artırmıştır.

Bu sorumluluk bilinciyle Diyanet İşleri Başkanlığı, çağın ihtiyaç ve beklentilerini, günün değişen ve gelişen şartlarını, insanlığın ortak kazanımlarını dikkate alan; insan hayatını ve onurunu her şeyin üstünde tutan, farklı inanç mensuplarıyla barış ve huzur içinde birlikte yaşama kültürünü yaygınlaştırmayı ilke edinen, batısıyla doğusuyla, kuzeyiyle güneyiyle tüm insanlığı kucaklayan

ve mezhepsel bir taassup gütmeyen bir anlayışla hizmetlerini geliştirmeyi kendisine hedef edinmiştir. Bu hedefin temel parametresi din ile hayatı, vahiy ile akli, ilim ile irfanı buluşturmadır. Bu noktada Ahmet Yesevi, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre gibi manevi önderlerin rehberliği her daim önümüzü aydınlatmaktadır.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız ve soydaşlarımızın yanı sıra din kardeşliği çerçevesinde tüm Müslümanlara hizmet sunma, Müslüman kimliğinin geleceğe taşınması, yerel dinî idarelerin kurulmasına yardımcı olma, yerel dinî idarelerle din hizmetleri, din eğitimi ve dinî yayınlar alanında işbirliği, yurt dışında cami, mescit, imam hatip lisesi, ilahiyat fakültesi, kültür ve araştırma merkezleri inşa ve restorasyon çalışmaları, Müslüman olmayanlara İslam kültür ve medeniyetini tanıtmaya, vatandaşlarımızın yaşadıkları ülke ile uyumu, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, İslam ve Müslüman karşıtlığı gibi sorunlarla ilgilenme, barış ve huzur içerisinde birlikte yaşama kültürüne katkıda bulunma, Diyanet İşleri Başkanlığının yurt dışı hizmetlerinin temel parametrelerini oluşturmaktadır.

Cumhuriyetimizin en köklü kurumlarının başında yer alan ve kurulduğu günden bugüne sürekli gelişen Diyanet İşleri Başkanlığı, sadece ülkemizi değil, İslam coğrafyasını hatta tüm insanlığı kuşatan sorunlara karşı kayıtsız kalmanın büyük bir vebal olduğu bilinciy-

le hareket etmiş ve buna göre hizmet stratejilerini sürekli yenilemiştir. Bunda yüzü aşkın ülkede irtibat ve hizmet noktaları tesis etmiş bir kurum büyüklüğüne erişmenin de ayrıca etkisi olmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı, gerek sahip olduğu hizmet hacmi ve çeşitliliği gerek ulus ötesi kurumsal gücü, vizyonu ve hedefleri, gerekse engin bilgi ve tecrübe donanımı ile tüm dünya Müslümanlarına hizmet etme yolunda önemli mesafeler almış küresel bir kurumdur.

Bugün genel olarak İslam coğrafyasında özel olarak da Ortadoğu'da, Filistin'de, Gazze'de şahit olduğumuz, hepimizin vicdanını derinden yaralayan hadiseler, Diyanet İşleri Başkanlığının önemini katbekat artırmıştır. Buna ilave olarak bütün insanlığı etkileyen küresel ölçekte yaşanan ekonomik krizler, deprem ve sel gibi doğal afetler, fakirlik, açlık ve kıtlık, toplumsal kargaşalar, küresel terör ve savaşlar da hesaba katıldığında bu önem daha da artmaktadır. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı, kendisine destek olmak amacıyla kurulan Türkiye Diyanet Vakfı ile birlikte, dinî, manevi rehberlik hizmetlerinin yanı sıra yaraları sarmak için yardım elini dil, din, ırk, inanç, mezhep, meşrep, coğrafya ayrımı gözetmeksizin dünyanın dört bir tarafındaki mazlum, mağdur ve muhtaçlara uzatmaktadır. Bu çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığı, Suriye, Irak, Myanmar, Yemen, Somali, Libya, Filistin ve Gazze başta olmak üzere İslam coğrafyasının farklı bölgelerinde yaşanmakta olan şid-

Diyanet İşleri Başkanlığı, gerek sahip olduğu hizmet hacmi ve çeşitliliği gerek ulus ötesi kurumsal gücü, vizyonu ve hedefleri, gerekse engin bilgi ve tecrübe donanımı ile tüm dünya Müslümanlarına hizmet etme yolunda önemli mesafeler almış küresel bir kurumdur.

det, savaş, terör, çatışma ve kaosun sona erdirilerek buralarda yeniden barış, huzur ve kardeşlik ortamının tesisi yönünde inisiyatif almış ve sorumluluk üstlenmiştir. Ayrıca Endonezya Açe, Pakistan, Filipinler, Bosna ve Haiti’de yaşanan felaketlerde insani yardım gerçekleştirmiş, hayri hizmetlerde bulunmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı, hizmet anlayışını, bugüne kadar yaptığı ve yapmayı planladığı hizmetlerini, misyonu doğrultusunda başta Avrupa olmak üzere, Asya, Afrika, Kuzey ve Latin Amerika ve Pasifik Asya’ya taşımış durumdadır. Hizmet götürdüğü coğrafyalarda hiçbir zaman misyonerlik faaliyeti yürütmemiş, böyle bir amacı dahi olmamış, itidali ve orta yolu asla elden bırakmamıştır. Kısaca Diyanet İşleri Başkanlığı, bir bilgi, iyilik, hayır ve güzellik hareketi olarak yeryüzünün huzur ve mutluluğuna gücü ve imkânları nispetinde katkı sunmaya çalışan bir kurum olmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı, tüm dünyada orta yolun temsilcisi olmuş, aşırılıklara hiçbir zaman geçit vermemiştir. İslam toplumlarında sürekli Müslüman kanı akıtarak en çok Müslümanlara zarar veren, Batı’da ise İslamofobinin tırmanışa geçmesine zemin hazırlayan terör ve tedhiş hareketi DEAŞ ve onu besleyen ideoloji ile aynı şekilde ülke ve millet olarak 15 Temmuz 2016’da maruz kaldığımız hain ve kanlı bir darbeye kalkışan FETÖ/PDY ile çok yönlü bir mücadele sürdürmüş ve hâlen de sürdürmektedir.

Günümüz insanının ihtiyaç, talep ve beklentilerini, İslam dünyasının ve insanlığın içinden geçtiği süreçleri, Müslümanların yaşadığı sorunları, insanlığı kuşatan inanç sorunlarını, toplumsal değişim ve farklılıkları, küresel ölçekte meydana gelen gelişmeleri, kültürler arası etkileşimi, farklı dinî ilgi, yorum ve talepleri göz ardı etmeyen Diyanet İşleri Başkanlığı, dinle hayat, toplumla devlet arasında bir köprü olduğunun bilinci içinde, ülkemizin tarihî, sosyal ve kültürel tecrübesini, dinî ve ilmî sahadaki deneyimini, halkımızın hassasiyetini gözetken bir çerçevede hizmet, plan, politika ve stratejileri geliştirme, sorumluluk alanına giren konularda gerekli girişimleri yapma azim ve kararlılığını sürdürmektedir.

Din-i mübin-i İslam, tüm insanlığın ırk, dil ve renk çeşitliliğini Allah’ın varlığının delillerinden görür ve bunu bir zenginlik olarak kabul eder. Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam’ın muhatabı olan yaklaşık 8 milyar insanın her birine ulaşabilme ve tüm insanlığın bir hizmetkârı onuruna layık olabilmek için kul ile Allah arasına engeller koyan, yeryüzüne kin ve nefret tohumları eken, insani, ahlaki ve vicdani değerleri ayaklar altına alan, insanı köleleştiren her türlü sisteme, ideolojiye, oluşuma ve sözde dinî yapılara karşı dik duruşundan asla taviz vermemiştir ve bundan sonra da vermeyecektir.

Bugün yeryüzünde sistemli bir şekilde İslam dininin kavram-

larının içini boşaltma, değerlerini itibarsızlaştırma, Müslümanların dinî ve hayri duygularını istismar etme projeleri yürütülmektedir. Aynı şekilde, taşeron örgütler üzerinden Müslüman’ı Müslüman’la aldatma, Müslüman’ı Müslüman’a kırdırma şeklindeki küresel mühendislikler de devreye sokulmaktadır. Böyle bir tablo karşısında, yeryüzünde bir barış, sevgi, iyilik ve hayır hareketi olan Diyanet İşleri Başkanlığının anlam, önem ve sorumluluklarının daha da arttığına şüphe yoktur. Bu itibarla Başkanlığımızın varlığı, sadece ülkemiz için değil, yurt dışında yaşayan millet varlığımız, soydaşlarımız ve din kardeşlerimiz açısından da son derece önemlidir. “Bütün insanlığın barış ve huzuruna katkı sağlayan, din-i mübin-i İslam ile ilgili her konuda referans alınan en etkin ve saygın kurum olma” vizyonu ile yurttaş, soydaş ve dindaşlarımıza din hizmeti götürme faaliyetlerine hız kesmeden devam etmektedir.

Bu vesileyle kuruluşundan günümüze Diyanet İşleri Başkanlarımızdan ülkemizin en ücra köşesinde din hizmeti sunmuş din görevlilerimize; şehirlerimizin manevi hayatını sevk ve idare etmiş müftülerimizden yurt dışında görev yapmış müşavir ve ataşelerimize varınca ya kadar her ünvan ve kademede görev yapmış mensuplarımızdan ahirete irtihal etmiş olanlara Cenab-ı Hak’tan rahmet niyaz ediyor, berhayat olanlara sağlıklı, hayırlı ve bereketli ömürler diliyorum. ■

RAMAZAN VE KUR'AN

Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ
هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى
وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ
فَلْيَصُمْهُ ...

“O (sayılı günler), doğruyu eğriden ayırma, gidilecek yolu bulma konusunda açıklamalar ve insanlara rehber olarak Kur’an’ın indirildiği ramazan ayıdır. Artık içinizden kim bu aya yetişirse onu oruçlu geçirsin...”

(Bakara, 2/185.)

Müstesna zaman dilimlerinden biri belki de en önemlilerinden biridir ramazan ayı. Habercisi olan üç ayın başlangıcından itibaren heyecanı düşer hanelerimize, sevinci dolar gönüllerimize. Maddi ve manevi olarak kuşatır, arındırır ve korur kötülüklerden bizi bu kutlu ay. Ramazan, orucu ve teravihiyle, iftarı ve sahuruyla, infak ve yardımlarıyla birleştirir bizi, düzen getirir yaşantımıza. Bizi kendimize döndürür, kendimizle buluşturur, baş başa bırakır bizi bizle.

Ramazan ayını önemli kılan hasletlerden biri de Kur’an ayı olmasıdır: “O (sayılı günler), doğruyu eğriden ayırma, gidilecek yolu bulma konusunda açıklamalar ve insanlara rehber olarak Kur’an’ın indirildiği ramazan ayıdır...” (Bakara, 2/185.) Ramazan ayının oruç, teravîh ve fitre gibi ibadetlerle özdeşleşmesi yanında Kur’an’ın indirildiği ay olması bağlamında hatim ve mukabelelerle Kur’an tilavetinin ve Kur’an’a yönelişin de zirveye çıktığı bir zaman dilimi olduğuna tanıklık ederiz her yıl. Böylece, okunması ibadet olan Kur’an’la şenlenir camilerimiz, Kur’an tilavetinin verdiği manevi hazla dolar hanelerimiz ve onunla arınır gönüllerimiz.

Bütün bu güzellikler yanında az önce meali verilen ayetin vurguladığı başka hususlar da vardır şüphesiz. Zira Kur’an’ın hidayet, beyinat ve furkan olması ifade edilir ayette. Öyle ki Kur’an, insanlığı dalaletten kurtarıp hidayet ve kurtuluşa ulaştıran; hak ve hakikati gösteren apaçık deliller içeren; doğru ile yanlış, hak ile batılı birbirinden kesin olarak ayıran hükümler ve mesajlar ihtiva eden bir kitaptır. (Celalüddin es-Süyuti-Celalüddin el-Mahalli, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 28.) Kur’an’ın zikir, şifa ve rah-

met gibi diğer isimleri yanında burada zikredilen bu özellikleri de ona tabi olunmasının, ahkâmıyla amel edilmesinin, hayata aktarılmasının önemini ve gereğini ifade etmektedir. Zira Kur'an'ın maddi ve manevi sınırlarımıza şifa olması, bizler için öğüt olması, dünya ve ahirette huzur ve kurtuluşa eriş-tirmesi ona uymakla, onu yaşamakla mümkün olacaktır.

Kur'an'ın muhtevasına göz at-tığımızda bu gerçek rahatlıkla görülebilmektedir. İlk olarak nazil olan Alak suresinin başında yer alan ayetlerden itibaren insana kendini ve yaratıcısını tanıtmayı hedefleyen Kur'an, doğru bir dünya tasavvuru kazandırmak ister. Yaratıcı ve mabut olarak Allah'ı bilip tanımakla başlayıp sonsuz hayat olan ahirete uzanan kulluk çizgisinin en önemli durağının dünya hayatı olduğunu kavratmak ister. İster ki insan dünyaya bakışını buna göre şekillendirsın. Sadece inandım demenin kurtuluş için tek başına yeterli olmayacağını (Ankebut, 29/2.) idrak etsin. Ya da "Nasıl olsa Allah ahirette affeder." düşüncesiyle dünya emanetini zayi etmesin. Öyle ki Yüce Allah insanı yaratmış, sayısız nimetlerle donatmış, yol gösterici olarak peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Bütün bunların bir amacının, bir hikmetinin olmaması düşünülemez elbette.

İman esaslarıyla ilgili hususlar Kur'an'ın içeriğinde yer alan konuların başında gelmektedir. Çünkü doğru bir Allah inancı ve sağlam bir ahiret bi-

linci kurtuluşun vazgeçilmezleridir. Bunun yanında namaz, oruç, hac, zekât ve sadaka gibi ibadetler de Kur'an'da yer alan başlıca konulardandır. Zira ibadetler insanı arındıran, Rabbiyle bağını canlı tutan önemli bağlardır. Bu bağ ne kadar güçlü olursa kulluk şuuru da o kadar derinden hissedilecektir. İman ve ibadetler dışında ahlaki konular da Kur'an'da sürekli vurgulanan vazgeçilmezlerdir. Öyle ki ahlaki güzellikler iman ve ibadetin tezahürüdür, insanın süsüdür. Bu açıdan İslam büyük bir önem verir ahlaka. Çünkü sadece belli bir zaman ve mekânla sınırlı değildir ahlak. Hayatın her anına her ayrıntısına dokunan bir yönü vardır. Konuşma tarzından yürüyüş şekline, yemek usulünden sohbet adabına, anne babaya muameleden çocuk haklarına, aile ilişkilerinden akraba hukukuna, kısacası hayatın hemen her yönüne dair ilkelere, tavsiyeler ve değerler ihtiva eder Kur'an.

Yalandan, yalancı şahitlikten ve iftiradan uzak durmayı (Nisa, 4/135; Nur, 24/23.), insanlarla alay etmekten, giybet, dedikodu ve su-i zandan kaçınmayı (Hucurat, 49/11-12.), cimriliğin pençesine düşmekten (Âl-i İmran, 3/180 vd.), haram ve haksız kazançtan (Bakara, 2/188 vd.), aile ve toplumu temelden sarsan zina ve zinaya götürecek adımlardan (İsra, 17/32.), içki, kumar ve faizden sakınmayı (Maid, 5/90-91; Âl-i İmran, 3/130; Bakara, 2/275-276 vd.), kibre kapılmamayı (İsra 17/37 vd.) ister. Bunun yanında; anne babaya iyi davranmayı (İsra, 17/23-24.), adil olmayı

(Nisa, 4/58.), öfkeyi kontrol edip affedici olmayı (Âl-i İmran, 3/134.), ticarete dürüst olmayı (Enam, 6/152; Mutaaffin, 83/1-3.), iffetli olmayı (Nur, 24/30-31.), tevazu (Furkan, 25/63.) ve tevekkülü (Âl-i İmran, 3/122.) içselleştirmeyi ister.

Kur'an'ın bizi irşat etmeye, iyi bir insan, hakiki bir Müslüman yapmaya yönelik hayat dolu ilkeleri bunlardan ibaret değildir elbette. Birbirimize lakap takma (Hucurat, 49/11.), insanları çekiştirme (Hümeze, 104/1.) yanında selamlaşma adabı (Nisa, 4/86.) dâhil sıradan gibi görülebilen davranışlara dahi Kur'an'ın temas etmesi onun bir hayat kitabı, saadet ve kurtuluş rehberi olmasının, bizi her yönden kuşatmasının, hayatın içinden bir kitap olmasının göstergesidir. O hâlde bize düşen, bu kitabın rehberliğinde yürümek, onu yaşamak, onunla yaşamaktır. Kutsal kitabımızın okunuşunu en güzel şekilde öğrenmek yanında mesajlarını, tavsiyelerini, emir ve yasaklarını da en güzel şekilde aktarmaktır hayatımıza. Onun çağları aşan mesajları, aile yaşantımızdan iş hayatımıza, insanlara bakışımızdan düşünce dünyamıza kadar uzanmıyorsa bizim için hidayet, beyan, şifa ve furkan olmayacaktır Kur'an. Bilgiye ulaşmanın son derece kolay olduğu, onlarca tefsirinin bulunduğu günümüzde Kur'an'ın muhtevastan haberdar olmadığımızı, onu anlayamadığımızı söyleme imkânımız da yoktur herhâlde. Geriye tek bir şey kalıyor, istemek. Kur'an'ı yaşamayı, Kur'an'la yaşamayı istemek. ■

İSLAM KOLAYLIK DİNİDİR

Dr. Ahmet OĞUZ

Suudi Arabistan Cidde Din Hizmetleri Ataşesi

يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا،
وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا

“Kolaylaştırın, zorlaştırmayın.
Müjdeleyin, nefret ettirmeyin.”

(Buhari, İlim, 11 [69]; Müslim, Cihad, 8 [1734].)

İslam kelimesi sözlükte “kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak ve barış yapmak” gibi anlamlara gelen silm (selm) kökünden türemiş olup Kur’an-ı Kerim’de sekiz yerde geçmekle beraber çokça ayet-i kerimede aynı kökten fiil ve isimler bulunmaktadır. (M. Fuad Abdülbaki, *el-Mu’cem*, “slm” md.) Fiil hâlinde geçtiğinde “Allah’a yönelmek” (Bakara, 2/112; Lokman, 31/22.), “O’na teslim olmak” (Bakara, 2/131; Mümin, 40/66.), “tevhid inancına sahip bulunmak” (Enbiya, 21/108.), “Allah’a teslimiyetin gereğini yapmak” (Zümer, 39/54.) manalarında kullanılmıştır.

Kur’an’da İslam, Allah katındaki hak dinin karşılığı ve özel adı olarak belirlenmiş, ondan başka hiçbir dinin Allah tarafından asla kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir. (Âl-i İmran, 3/19, 85.) Ayrıca Müslümanlara din olarak sadece İslam’ın uygun görülmesi, Allah’ın yardımı ve nimetinin en üst düzeyi şeklinde nitelendirilmiştir. (Maide, 5/3; Mustafa Sinanoğlu, “İslam”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 23/1-2.)

Cibril hadisi diye meşhur olan hadiste İslam, iman ve ihsan kavramları bir arada açıklanmıştır. (Buhari, Tefsir (Lokman), 2 [4777]; Müslim, İman, 5 [9].) İslam dini, fıtrata/yaratılışa uygun (Rum, 30/30.) ve kolaylık dinidir. (Bakara, 2/185; Hac, 22/78; Buhari, İman 29 [39].) Hz. Peygamber (s.a.s.) ahabına muhtelif vesilelerle kolaylık göstermelerini, zorluk çıkarmamalarını emretmiş, insanları ürkütmeyip onlara müjde vermelerini tavsiye etmiştir. Örneğin Muaz b. Cebel’i (r.a.) Yemen’e vali olarak gönderirken ona aynı tavsiyede bulunmuş, zekâtı toplarken kimseye zorluk çıkarmamasını, anlayışlı davranmasını öğütlemiş, alması gereken den fazlasını veya kendisine zekât diye verilenden daha iyisini almamasını söylemiştir. (Buhari, Zekât, 63 [1496]; Megazi, 60 [4347]; Müslim, İman, 29 [19].) Yine rivayet edildiğine göre Muaz b. Cebel, bir topluluğa imamlık yaparken namazda Bakara suresini okumuş ve namazı uzatmıştır. Bunun üzerine bir kişi cemaatten ay-

ılarak kendi başına namazını kılmıştır. Bazıları ona cemaati terk ettiği için “Sen münafık oldun!” demişlerdir. O da “Ben münafık olmadım.” diye cevap vermiştir. Durumu anlatmak üzere Hz. Peygamber’in (s.a.s) yanına giderek Muaz namazı uzattığı için bazı acil işlerinin aksadığını söylemiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.) Muaz’ı uyararak kısa sureler okumasını ve arkasında namaz kılan cemaati mağdur edip bıktırmamasını istemiştir. (Ebu Davud, Salat, 126 [790]; Buhari, Ezan, 63 [705]; Edeb, 74 [6106]; Müslim, Salat, 178-179 [465].)

Yüce Allah kullarına karşı son derece merhametlidir. Nitekim “Biz hiç kimseyi gücünün yettiğinden fazlasıyla yükümlü kilmayız...” (Müminun, 23/62.) buyurarak bizlere gücümüz oranında sorumluluk yüklediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla Rabbimiz, güç yetiremeyeceğimiz emir ve yasaklar koymamıştır. (Bakara, 2/286.) Çünkü Allah bizim için kolaylık ister, zorluk istemez. (Bakara, 2/185.) Rahmet ve şefkat Peygamberi (s.a.s.) de “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin.” (Buhari, İlim, 11 [69]; Müslim, Cihad, 8 [1734].) buyurarak bizlere dinin özünde zorluk olmadığını belirtmiştir.

Hz. Aişe validemizin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) iki seçenek arasında tercih yapma durumunda kaldığında günah olmamak kaydıyla en kolay olanını tercih etmiştir. (Buhari, Edeb, 80 [6126]; Müslim, Fezail, 77 [2327].) Ayrıca Peygamberimiz (s.a.s.) oruç tuttuğumuz zaman sahuru geciktirip iftar-

da acele etmemizi tavsiye etmiştir. (Buhari, Savm, 45 [1957]; İbn Hanbel, Müsned, 35/241, 399; [21312, 21507].) Abdest alırken organları üçten fazla yıkamayı hadi aşmak olarak değerlendirmiş (Ebu Davud, Taharet, 49 [135]; İbn Mace, Taharet, 48 [422].), akan nehir kenarında olsa bile abdest alırken gereksiz yere su kullanmayı israf saymış (İbn Mace, Taharet, 48 [425].), insanın gücünü zorlayacak şekilde nafile namaz kılmasını doğru bulmamıştır. (Buhari, İman, 32 [43]; Müslim, Müsafirun, 221 [785].) Ayrıca nafile ibadetlerde aşırıya giderek eşini ihmal eden Abdullah b. Amr’ı uyarılmış ve eşine karşı da sorumlu olduğunu hatırlatmıştır. (Buhari, Savm, 55 [1975]; Müslim, Sıyam, 182 [1159].)

İslam dini, ölçülü yaşamayı öğütlemiş ve ibadetleri zorlaştırarak aşırılığa düşülmesini yasaklamıştır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.) hacda iki oğlunun omuzlarına dayanarak zorlukla yürüyen yaşlı birine rastladığında nedenini sormuş, yaşlı adamın oğulları babalarının Kâbe’ye yaya olarak gitmeyi kendine adadığını söylemişler, bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.) yaşlı adama, bunun âdeta bir işkence olup Allah’ın buna ihtiyacı olmadığını bildirmiş ve bineğe binmesini emretmiştir. (Buhari, Cezai’-s-sayd, 27 [1865]; Müslim, Nezir, 9 [1642].)

İslam’da ibadetler konusunda pek çok kolaylıklar sağlanmıştır. Bu kolaylıklardan bazıları şunlardır:

1. Suyun bulunmadığı veya kullanma imkânı olmadığı durumlarda abdest veya gusül

yerine teyemmüm edilir. (Nisa, 4/43; Maide, 5/6.)

2. Yolculuk esnasında dört rekâtlı farz namazlar iki rekât olarak kılınır. (Nisa, 4/101.)

3. Namaz ayakta kılınmadığı durumlarda oturarak kılınır, buna da imkân yoksa yan üze-re (Buhari, Taksiru’s-salat, 19 [1117].) veya sırt üstü kılınır. Rükû veya secde etmeye gücü yetmeyen kimse de namazını ima ile kılar. (Darekutni, Sünen, 2/377 [1706].)

4. Hasta veya yolculuk hâlinde -sonradan kaza edilmek üzere- oruç tutulmayabilir. (Bakara, 2/184.)

5. Kadınlar özel günlerinde namaz kılmaz ve oruç tutmazlar. Ancak tutamadıkları orucu daha sonra kaza ederler. (Buhari, Hayız, 20 [321]; Müslim, Hayız, 69 [335].)

Kısacası İslam’ın emir ve yasakları fitrata uygundur. Bu nedenle dinimiz, hayatın her alanında -haram olmadığı müddetçe- kolaylığı tercih etmemizi ve zorluklardan uzak durmamızı ister.

İslam’daki kolaylık ilkesinden hareketle dinimizin emirlerine uygun olan orta yolu takip etmeli, ibadetlerimizde olduğu gibi hayatımızın her alanında kolaylaştırıcı olmalıyız. Dolayısıyla evimizde eşimiz ve diğer aile fertlerine, işyerimizde mesai arkadaşlarına ve çevremizde olan bireylere kolaylık göstermeli ve hayır dualarını almaya çalışmalıyız.

Yazımıza bir dua ile son vermek istiyoruz: “Rabbim! (İşlerimi) kolaylaştır, zorlaştırma; Rabbim! (İşlerimi) hayırla sonuçlandır.” ■

TEKNOLOJİK EYLEMDE TEOLOJİNİN AHLAKI

Doç. Dr. Seyithan CAN

Siiirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Biyoteknoloji çağında insana ve doğasına yönelik yapılan uygulamalar birçok yönüyle tartışılmıştır. Her ne kadar teknolojinin insan hayatına etkisi ve yönlendirici tarafı ahlaki paradigmlar açısından değerlendirilmiş olsa da inanç açısından pek de kritik edildiğini söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla ahlak ve inanç kavramlarının doğrudan birbiriyle ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda ahlaki değişimin inançsal değişimi, inançsal değişimin de ahlaki değişimi beraberinde getirdiği bir gerçektir.

Biyoteknoloji çağında inanç ahlak ilişkisinin dört temel ilke üzerinden kurgulanması mümkün. Bunlardan birincisi, teknoloji ile insan doğasına yapılan müdahaleler, “Tanrı’nın rolünü oynamak, tanrısallık veya Tanrı’dan rol çalma mıdır?” Bu ilkeyi ele alırken özellikle teknolojik uygulamaların insan doğasına yönelik müdahalesi Tanrı’nın nitelikleri, insan ve âlemlerle ilişkisi bağlamında tespit edilmeye çalışılacaktır. İkinci temel ilkemiz, “insanın onur, şeref ve kutsiyeti” ilkesidir. Bu ilke bağlamında, biyoteknolojik müdahalelerin insanın onur, şeref ve kutsiyetine zarar verip vermeyeceği üzerinde durulacaktır. Üçüncü ilkemiz, “insanın kaderine müdahale” olarak düşünülebilir. Bu ilkede insan doğasına yönelik herhangi bir müdahalenin onun kaderini belirleme süreci midir? Değil midir? Genetiğe dair herhangi bir müdahalenin onun iradesini ortadan kaldırma anlamı taşıyıp taşımayacağını tartışacağız. Son olarak belirlemiş olduğumuz prensip, “yarar ve zarar” ilkesidir. Bu ilkede teknolojik müdahalelerin fayda ve zarar boyutunu teolojik bağlam çerçevesinde değerlendireceğiz.

1. Tanrı’nın rolünü oynama

Tanrı’yı oynama kavramı, son teknolojik gelişmeler ışığında özellikle biyoetik alanında önemli tartışmalara yol açmıştır. Tanrı’yı oynama kavramı metaforik olarak karar verme, müdahale etme veya kontrol etme gücünün esasen Tanrı’ya ait olduğu varsayımını tanımlamak için kullanılmaktadır. (Nazan Yeşilkaya, *Tanrıyı Oynamak*, Ankara: Eskiyeeni Yayınları, s.47, 2023.)

Genetik müdahale açısından ele alındığında Tanrı rolünü oynama kavramı, insan genomuna yönelik bir müdahale, insanoğluna yansıyan tanrısallık imajı beşerî tasarım yoluyla bozguna uğratmak,

ilahi olarak şekillendirilen doğal seçilimi askıya almak anlamına gelebileceği için kullanılmıştır. (Maide Barış, *Umut ve Kaygı Arasında Genetik Müdahale*, İstanbul: BETİM, s.122-123, 2022.)

Genetik müdahaleyi Tanrı'nın rolünü oynama kriteri üzerinden ele aldığımızda bunun pek isabetli olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü böyle bir iddia bazı teolojik problemler ortaya çıkarmaktadır. Birinci problem, insanın genetik kodlarının değiştirilemez bir şekilde Tanrı tarafından belirlenmesi sonucuna götürmesidir. Dolayısıyla bu insanın özgürlüğü, iradesi ve fillerinde yönlendirici noktanın olmadığı anlamına gelir. Ancak insanın Tanrı ile ilişkisindeki en önemli temel paradigma, Tanrı'nın insana kendi davranışlarını yönlendirebileceği, irade ve kudret vermiş olmasıdır. Bundan dolayı insan yaptıklarından sorumlu bir varlık olarak kabul edilmektedir. İnsanın genetik kodları üzerinde kendi irade ve özgürlüğüne bağlı olarak kesin bir yönlendirici etkisi olmasından hareketle genetik müdahalenin, Tanrı'nın rolüne soyunma olarak kabul edilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

Genetik müdahalenin Tanrı'nın rolünü oynama şeklinde kabul edilmesi, Tanrı'nın mutlaklığı açısından da teolojik sorunların oluşmasına sebebiyet verir. Böyle bir iddia insanın Tanrı'nın rolüne soyunabilecek bir kapasiteye sahip olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla Tanrı her yönüyle mutlak olmaktan çıkar. Genetik müdahalenin Tanrı'nın rolünü oynama şeklinde kabul edilmesi, sınırlı olan bir varlığın mutlak bir varlığın alanına mü-

dahale edebileceği anlamına gelir. Mutlak olan varlık, mümkün varlığa engel olmaması hasebiyle de aciz bir konuma düşebilmektedir. Bu değerlendirmeler ışığında Tanrı'nın mutlaklığı ve insanın sınırlılığı ile ele alındığında genetik müdahalenin Tanrı rolünü oynamaktan çok Tanrı'nın insana bir imkân sunması olarak kabul edilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

2. İnsanın onur, şeref ve kutsiyeti

Biyoteknolojik uygulamalarda genetik herhangi bir müdahalenin teolojik bağlamda inanç ahlak ilişkisi açısından değerlendirilebileceği ikinci ilke insanın onur, şeref ve kutsiyetidir. Çünkü gen modifikasyonu, robotik teknolojileri insan haysiyetini çiğneme ve insanı insan yapan değerleri zayıflatma potansiyeli taşıdığı iddiasıyla eleştirilmektedir. (Sheila Jasanoff, *Teknoloji ve İnsanın Geleceği*, çev. Barış Gönülşen, İstanbul: BHST Yayınları, s.11-13, 2021.)

Soy hattına yönelik genetik müdahalenin, embriyonun ve onun temsil ettiği insan varlığının şerefini zedeleyeceği ile sürülmektedir. Bu argüman, şeref kavramını insan genomuna doğrudan bağlar. Bu anlamıyla DNA aslında dokunulmaz bir kutsal varlık, sıradan ölümlülerin erişimine kapalı olması gereken ilahi olanın özel bir bölgesi olarak kabul edilir. (Ted Peters, *Playing God? genetic determinism and human freedom*, New York: Routledge, 2nd ed., s.14, 2003.)

İnsanın kutsallığı, şerefi ve onurunu belirlemede, temel çiz-

ginin teolojinin insana yüklediği değer çerçevesinde ele alınması gerekir. Dolayısıyla insanı insan yapan, değerli, kutsal ve onurlu kılan sadece DNA'nın ontolojik yapısı ile ele alınmamalıdır. İnsanın kutsallığı, nitelikleri, yaşamı, çevreyle ilişkisi ve teoloji ile anlamlı kılındığı bütünsellik açısından ele alınmalıdır. İnsanların çoluk çocuk demeden öldürüldüğü ve köleleştirildiği, açlıktan bile hayatını kaybettiği, değerlerinden yoksun bırakıldığı bir zaman diliminde, genetik müdahalede insanın onur, şeref ve kutsiyetinin ihlal edildiğine dair argümanın tekrar gözden geçirilmesini zorunlu hâle getirmektedir. Çünkü günümüz insanlığına dair bu tür durumlar, genetik müdahaleye göre insanın onurunu, şerefini ve kutsiyetlerini daha fazla zedelemektedir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri, insanın yaşadığı hayat ile gelecekte yaşayabileceği durumlar üzerinden kapsayıcı şekilde ele alınması gerektiğidir.

Genetik müdahalenin bazı yönleriyle insanın onur, şeref ve haysiyetini kurtarabileceğini de söylemek mümkün. Şayet birçok hastalık, fiziksel problem veya zihinsel problemi çözebilecek durumdayken genetik müdahaleyle bunların çözülmesinin insan onuruna zarar vereceği düşünülürse Tanrı'nın seçimi, Tanrı-insan ilişkisi açısından sürekli sorgulanır hâle gelir. Özellikle hastalık açısından ele alındığında genetik müdahalenin belli bir yöne kadar kabul edilebilir olduğuna dair bir algının oluştuğu söylenebilir. Bu açıklamalardan sonra ö-

zellikle vurgulanması gereken önemli husus ise genetik müdahalenin, insanın doğasını var olandan daha kötü bir duruma sokmamak konusundaki sınırının ne olacağıdır. İnsana zarar verecek onun sağlığına herhangi bir noktada sorun yaratacak bir genetik müdahalenin de insan onur, şeref ve kutsiyetine zarar vereceğini kabul etmek gerekir. Şeref, onur gibi kavramlar insanın çevreyle ve kendisiyle ilişkili olduğu bütün etkenlerin bir arada düşünülmesi ile gerçekleşebilir.

3. Tanrı'nın yarattığını değiştirme ve insanın kaderi

Teolojiye bakıldığında insanın, bütün yönleriyle Yaradan'a ait olduğu bir tasavvur çizilmiştir. Dolayısıyla insana yönelik herhangi bir genetik müdahale Allah'ın yarattığını değiştirmek ve O'nun belirlemiş olduğu kadeere bilfiil müdahale etmek olarak kabul edilmektedir. Ancak her ne kadar böyle bir iddia söz konusu olsa da genetik müdahalenin insanın kaderini değiştirme, yönlendirme şeklinde kabul edilmesi pek de makul görünmemektedir. Çünkü insanın varoluşsal sürecinin temelini genler olmadığını söyleyebiliriz. Genlerin zorunlu bir şekilde biyolojik determinizme götüreceği kadar insan kişiliği ve karakteri üzerinde etkili olduğunu söyleyemeyiz. Dolayısıyla genetik müdahalenin tam anlamıyla bir kaderi yönlendirme, Allah'ın belirlemiş olduğu kaderi çizme şeklinde ele alınması makul görünmemektedir. Böyle bir durumda insanın özgürlüğü, sorumlu olması gibi kaderin temelinde olan tar-

tışmaların da pek bir anlamının kalmayacağı açık bir hâl alır. Dolayısıyla her ne şekilde olursa olsun insanın doğasına yapılan bir genetik müdahalenin onun kaderini kesin bir şekilde belirlediği, yönlendirdiği ve çizdiği gibi bir algının teolojik olarak makul olmadığını söyleyebiliriz.

4. Fayda zarar ilkesi

İnsan, tabiat ve ahlak gibi alanlarda bir probleme yol açmadığı sürece İslam'ın beşerî türdeki aktivite ve gelişmelere engel olduğu düşünülemez. İnancın ahlakiliği açısından ele alındığında helalliğin fayda, haramlığın da çirkinlik ve zararlarla bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. (Ali Ahmed Meşal, İslam ve Tıp Açısından İnsan Kopyalamak Caiz mi? ,Ürdün Tabipler Derneği Sempozyumu, İstanbul: Bilge Yayınları, s.11, 2003.)

Genellikle insan sağlığına zarar veren genlere müdahalenin ahlaki açıdan problem olmadığına dair bir düşünce mevcuttur. Bu bağlamda insan genomunu değiştirmeye yönelik müdahaleler ancak önleyici, tanı veya tedavi amaçlarıyla olabilir. Genel olarak tedavi amaçlı müdahaleler, fayda amaçlı olduklarından dolayı bu tür uygulamalarda, herhangi bir problem görülmez. Ancak tedavi amaçlı olsa da genetik müdahalenin bazı şartları taşıması gerektiğine dair görüşlerin de olduğunu vurgulamakta yarar vardır. Bunlardan ilki, genetik müdahalenin, tedavi edici yönünde makul alternatiflerin olmaması ve ciddi bir hastalığı veya durumu önleme amaçlı olmasıdır. Bir diğeri de yalnızca belirli bir hastalığa

sebebe olduğu ya da yatkınlık meydana getirdiğine dair kanıtın olması gerektiğidir. Çünkü genetik müdahale yapıldığında insanın doğasını hangi yönüyle etkileyeceği ve varacağı sonucun kesinliği konusunda net bir bilgi söz konusu değildir. Bunların yanında biyoteknolojik uygulamalarda insan, hiçbir şekilde deney olarak kullanılmamalıdır. Herhangi bir müdahalede oluşabilecek tüm riskler ayrıntılı bir şekilde araştırıldıktan sonra yapılmalıdır.

Sonuç olarak

İnsan inancının en temel felsefesi, beraberinde sorumluluğu da getirmesidir. Şayet bir insan Allah'a inanıyorsa O'ndan bağımsız değildir. Aksine kendi bilimsel ve teknolojik faaliyetlerinden Allah'a karşı sorumludur ve bunlardan hesap verme durumundadır. İnsanın bütün eylemleri açısından inancın ahlakiliği perspektifinde belirlenen bu felsefe, teknolojik uygulamalar açısından da geçerlidir. Bu yazıda, inanç ahlak ilişkisi bağlamında belirlenen dört ilkenin genel çerçeveyi belirlediği kanaatindeyiz. Biyoteknolojik uygulamaların inanç ahlakı bağlamında uygun olması için dört ilkenin tamamına da uygun olması gerekir. Hiyerarşik olarak takip edilmesi gereken bu dört ilkedен herhangi birine uyumsuzluk, inanç ahlak ilişkisi bağlamında olumsuz olarak kabul edilmelidir. İnancın ahlakı açısından belirlenen bu ilkelerin geleceğe dair ahlaki tasavvurun geliştirilmesinde genel uygulamalar ve kriterler olabileceğini de vurgulamak isteriz. ■

Doç. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

EMANETİN ÜÇ HÂLİ: ANAHTAR, MERDİVEN VE MİHRAP

Putperest Araplar, “Eyvah! Sonumuz ne olacak? Keşke Hz. Muhammed’e ve ümmetine bu kadar eziyet etmiş olmasaydık.” diye korku içinde, Mekke sokaklarında bir o yana bir bu yana kaçıyorlardı... Bilmiyorlardı ki Rahmet Peygamberi onları bile affedecekti. Fetih günü, nihayet gelip çatmıştı. Yıllarca kibirlerinin gölgesinde insanlara tepeden bakan, Hübel’i tanrı edinmiş dinsizler, hakikat karşısında kör ve vahyin çağrısına nasıl da sağırdılar. Hırs, iktidar ve tutkunun pençesinde, beşerî benliklerini yitirmiş hâlde Kur’an’ın, “Gördünüz değil mi

(aciz durumdaki) Lat’i, Uzza’yı ve üçüncüsü olan diğerini, Menat’ı?” (Necm, 53/19-20.) diye andığı müşrik putlarının yıkılacağı anın gölgesi, Mekke’nin ve tüm Arabistan’ın üstüne çoktan düşmüştü. Oysa müşriklerin kulaklarında daha dün gibi yankılanmaktaydı, kibrin şirk elbisesine büründüğü “Yaşasın Hübel!” yaygaraları... Gerçi, Mekke’nin emiri Ebu Süfyan, Uhud’da Allah Resulü’ne bu şekilde seslenince Nebî’den cevabını alivermişti “Allahu a’la ve ecel!” diye. “Büyük ve ulu olan sadece Allah’tır!” ikazıyla bir kez daha müşriklerin sahte tanrıları, küfür dolu sanrıları ile beraber ebedî kurtuluşun engellenemez nidasına çarpıp çöl kumuna karşıvermişti işte. Uhud’un eteklerinde Allah Resulü’nün kararlı sesi, Ebu Süfyan’ı yine aciz bırakmış, müşriklerin reisi, artık ne yapsa da Allah’ın elçisiyle daha ilk başta yenileceği kesin olan, son bir söz düellosuna girmeye yeltenmişti: “Yaşasın Hübel!” diye seslenmişti Resul’e. Nebi ise “(Hübel değil,) Büyük ve ulu olan sadece Allah’tır!” demişti ona. Bu kez Ebu Süfyan, “Bizim Uzza’mız var, sizin Uzza’nız yok ama!” deyince Hz. Peygamber: “Bizim dostumuz Allah! Kâfirlerin, hiç dostu yok ya!” buyurmuştu. İşte bu sözler, şirk ile tevhidin mücadelesi-

sini özetlercesine yankılanıyor, coşkuyu ve inancı ateşleyerek dilden dile dolaşıyordu. Bu, bir şiirin ahenkli ve ritmik dizele-ri gibi İslam’ın küfürle mücadelesinin gerilimli ve gerçek hikâyesidir aslında... Her Müslümanın bir kez olsun dinlemesi gereken, bir şirk ve tevhid konuşmasıdır. Küfrün, küstahça son bir çırpınışı sezilir onda. Olsun! Nihayetinde Hakk’ın sesi, Uhud Dağı’nın sert yamaçlarından zirvelerine, oradan da kulaklarımıza erişir, yalçın kayalara çarparak, savaşın kurşun gibi ağır toz bulutlarıyla birleşir.

Fetih zamanı geldiğinde toz bulutları da putların puslu havasına bürünmüş şirk karanlığı da dağılacaktır. Bedir, Uhud ve Hendek geride kalmıştır ve artık Mekke’nin fethi zamanıdır. Allah Resulü, fetih günü Mekke’ye girince Kâbe’nin anahtarları kendisinde bulunan ve o sırada müşriklerden olan Osman bin Talha, Kâbe’nin kapısını kitlemiş ve Beytullah’ın damına çıkmıştır. Allah Resulü’ne anahtarları vermek istemez, direnir. Sidane görevi denilen Kâbe ile ilgilenme, ne de olsa uzun yıllardır onların ailesine ait bir iş- tir. Allah Resulü, Hz. Ali’yi ona göndererek anahtarları zorla al- dırır. Kâbe’ye girilir ve putlar kırılır. Ama o an hiç beklenmedik

bir şey gerçekleşir ve Nisa suresinin 58. ayeti nazil olur: “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir.” Bu ilahi ikaz üzerine Allah Resulü Kâbe’nin anahtarlarını Osman bin Talha’ya geri verir. Üstelik bu anahtarların ebediyen Talha ailesinde kalacağını söyler. Öyle ya, emanetler ehline verilmelidir. Osman, koskoca bir orduya kafa tutmuş, anahtarları vermek istememiş, böylece emanetin ehli olduğunu ispat etmiştir. Kâbe’de putlar kırılırken Allah o sırada kâfir bile olsa bir kişinin emanete dair hakkını, vahyettiği ayetle korumuştur. Osman bin Talha, Allah’ın kendisine olan lütfu ile işin ehline verilmesindeki İslam’ın kararlılığı karşısında Müslüman olur.

Fahreddin er-Razi, Kâbe’nin anahtarlarında ifadesini bulan emanetlerin, Allah’a, insanlara ve kişinin kendisine yönelik emanetlerin bir temsili olduğunu belirtir. Allah’a karşı emanetlerin, iyilik ve ibadetlerin, kötü işlerden kaçınmanın genel ifadesi olduğunu söyler. Bunu sahil-siz bir denize benzetir. Gözün, kulağın ve dilin ayrı ayrı emaneti vardır. Gözler ilme, hikmete ve vahye bakacak; kulaklar doğru sözleri işitecek ve diller yalana, gıybete, küfre alet olmayacak ve hakkı söyleyecektir. Şehvet ve gazaba yer yoktur. Kişinin kendisine yönelik emanetlerinde, en yararlı ve faydalı işleri yapma sorumluluğu öne çıkar. Emaneti gökler, yer ve dağlar almazken bunu özgür ira-

desiyle insan üstlendiğine göre (Ahzab, 33/72.) hakkını vermeli, emanet ve ahitlerine gözü gibi bakmalı (Müminun, 23/8.) ve emanete asla ihanet etmemelidir. (Enfal, 8/27.) Bu doğrultuda Allah Resulü, “Emanete ihanet edenin imanı yoktur.” düsturunu bize öğretmiş, emanetin hak edene verilmesini ve emanete hainlik edene hainlik ile mukabelede bulunulmamasını istemiştir. Meymun bin Mihran, üç şeyin yani emanet, ahit ve akrabalık ilişkilerinin gözetilmesinin, karşısındaki salih ya da günahkâr biri olduğuna bakılmaksızın Müslümanların bir ödevi olduğunu söylemiştir. Allah’ın verdiği kulluk emaneti ise yerine getirilmesi gereken en önemli emanettir. Son tahlilde kendilerine verilmiş emanet ve sorumluluk ne olursa olsun, adalet ölçülerine göre bunu yerine getirenler, kıyamet günü Rahman’ın ikramına mazhar olarak nurdan minberler üzerine çıkarılacaklardır. (Müslim, Kitabü’l-ima-re, 4721.) İslam tarihinde Mekte’deki Kâbe anahtarlarından Kudüs’teki merdivene kadar emanetin farklı temsilleri vardır. Yeter ki isra kararlılığıyla Mekte’den Kudüs’e ilerleyelim. Sultan Abdülmecid’in tahtta olduğu 1852 yılında, Kıyamet Kilisesi’nde temizlik sırasında farklı mezhep mensupları arasında, “Siz bizim sevaplarımızı kapıyorsunuz.” diyerek tartışma çıkar, Bab-ı Ali meseleye el atar. Padişah, bir ferman çıkararak Kudüs’teki mukaddes mekânlarda yeni bir “statüko” ilan eder. O, bu mekânları bizzat denetleyeceğini ve bundan sonra izni olmadan bir taşın dahi yerinden oynatılmayacağını duyurmaktadır. Ferman, Kudüs’e

ulaşır ulaşmaz kilisenin önündeki meydanda okunur. O sırada bir papaz, kilisenin ön cephesindeki pencerelerden birini, dayadığı ahşap bir merdivene basarak temizlemektedir. Papaz, derhal aşağı indirilir, ancak merdiveni kaldırmak istediğinde buna izin verilmez. O günden itibaren Osmanlı’nın ilan ettiği fermanın devamının bir ifadesi olarak bu merdiven, hâlâ o yerdedir. Nebevi emanetin ecdattaki tezahürüdür bu.

Mekke’de anahtarla başlayan emanet, Kudüs’te merdivenle devam etmiştir. Medine’de ise emanetin farklı tezahürleri vardır. Orada emanet, kendisine gelen müşrik elçi Ebu Rafi’nin imana gelip “Mekke’ye, müşriklerin yanına bir daha dönme-yeyeceğim, senin yanında kalacağım.” dediğinde Allah Resulü’nün, “Müşrikler tarafından verilmiş olsa dahi elçilikten kaynaklanan emanetini ve sorumluluğunu önce yerine getir. Öylece yanımıza gelersin.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/8.) sözünde varlık bulur. Medine’de emanet, kâh Hz. Ebu Bekir’in Nebinin mescidindeki mihrap sorumluluğunda kâh Hz. Fatıma’nın gözyaşlarında kâh Fahreddin Paşa’nın Medine müdafaasında ortaya çıkar. Muhammedü’l-Emin’den Ebu Bekir Sıddık’a emanet ve sıdk ilişkisinin birbiriyle ayrılmaz bir bütün olduğunu, Fatıma’nın kendisine “babasının annesi” dedirten şefkati ve Fahreddin Paşa’nın Nebiyi terk etmeyen şecaatiyle bir arada gönüllere nakşeder. Anahtar, merdiven ve mihrap, emanet prizmasının Müslüman bilincinde varlık bulan üç farklı cephesidir. ■

Nevzat BAKIR:
“Bizler, din görevlisi olarak öğrenme ve okuma merakını hayatımızda hep canlı tutmalıyız.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Değerli Hocam, 60 yaşında hafız oldunuz. Nasıl başladı hikâyeniz, hafız olma yolundaki serüveninizden bahsedebilir misiniz?

Rahmetli dedem, babamız genç yaşında vefat edince bizleri himayesine almıştı. Dedemin de çok sevdiği Sapanca Yeni Cami imam hatibi merhum Nevzat Zengin hocamız vardı. Babaannemin naklettiği üzere imamı her gördüğünde torunum olursa adını Nevzat koyacağım ve onu da senin gibi hafız yapacağım, dermiş. Bundan dolayı, hafızlık nimetinin dedem İsmail Bakır Efendi'nin duası olduğunu düşünüyorum.

Askerden dönüncüye kadar ilimle ve Kur'an'la uğraşmamıştım. Sapanca'daki değerli büyüklere sürekli bana sesimin çok güzel olduğunu ve bu sesi Kur'an'la süslemem gerektiğini söylediler hiç usanmadan. Gel zaman git zaman ben Kur'an-ı Kerim okumamı ilerlettim ve bazı aşırı şerifleri ezberleyip camide okudum. İnsanlar okumamı çok beğendi ve bu durum da benim hoşuma gitti. Rabbim kalbimi Kur'an'a günden güne ısındırdı ve her geçen gün onunla daha çok haşır neşir olmaya başladım. Ezberlerime kısım kısım yeni ezberler ekledim. Çeşitli programlarda Kur'an-ı Kerim okuyordum ama düzenli bir şekilde hafızlığa başlamamıştım. Diyanet İşleri Başkanlığımızda 2010'da imam hatip olarak başladığıktan sonra Kur'an-ı Kerim'le olan meşgalem daha da arttı ve 2021 yılında hafız olmaya karar verdim. İmamlık yaptığım mescidin yakınlarındaki bir Kur'an kursunda hocalık yapan Yahya Hoca'ya her gün ezber dinletmeye başladım ve iki senede bitirdim. Hafızlığımı tamamladıktan sonra da belgesini almak için hafızlık tespit sınavına hazırlandım. Sınav günü çok heyecanlandım ama elhamdulillah imtihana girdim ve kazandım.

Belirli bir yaştan sonra ezberlemek çok zor Kur'an-ı Kerim'i. Ezberlediğini çok çabuk unuttuveriyorsun ama sınavı kazandıktan sonra da Allah'a her gün en az 5 cüz okuyacağım diye söz verdim ve her gün bu program dâhilinde okuyorum.

İlerlemiş yaşınıza rağmen hafız olmanız ve hafızlık tespit sınavını kazanmanız çevreniz ve cemaatiniz tarafından nasıl karşılandı?

Ewvela ailem çok sevindi. Çünkü onlar benim hafız olmayı ne kadar istediğimin birinci şahitleydi. Evde beni sürekli Kur'an okurken görüyor-

lardı. Hatta imamlık yaptığım mescide namaz kılmak için gelip giden cemaatim de Kur'an okuduğuma şahit oluyorlardı. Hafız olup da sınavı da kazanınca başta müftümüz ve camideki cemaatim bu azmimi ve gayretimi tebrik ve takdir ettiler. Benim Kur'an'a yönelik bu çalışmalarım ve bağlılığım etrafımdaki pek çok insanın da Kur'an-ı Kerim'e daha fazla zaman ayırmaya başlamasına vesile oldu. Esasen bu benim değil Kur'an-ı Kerim'in ve onu okumanın bir güzelliği olarak tezahür etti. Bakınız ki şu röportajı dahi o yüce Kitap'tan ötürü yapıyoruz. Allah bizleri ondan ve onu okumaktan, yaşamaktan alıkoymasın.

Hafızlık nimetini bilinçli, bir şekilde sonradan kazanmış biri olarak bu yüce kelama dair düşünceleriniz nelerdir?

Hafız olmak gerçekten nasip ve gayret işi. Hamdolsun ki bu yüce nimet bize de nasip oldu. Bu mübarek kitap Rabbimizin kelim sıfatı olması hasebiyle O'nunla konuşmak için birinci sıradaki kaynağımız ve hayatımızı tanzim eden rahmet-i ilahidir. Bedenimiz ve ruhumuza dünya ve ahiretimize en faydalı şifa kaynağıdır. Rabbim dünya ve ahirette bizleri şefaatine nail eylesin.

Bizim bu yüce Kitap'la ilişkimi-zi hiç kesmememiz gerekiyor. Çünkü Kur'an-ı Kerim kendisini terk etmeyi asla terk etmez. Zira fert ve toplumların yükselmesi bu Kur'an'a sarılmakla mümkündür. Zelil olmaları da bu mübarek Kitab'ı terk etmeleriyledir. Rabbim gerçek manada bildiğiyle amel etmeyi, bilmediklerimizi öğrenme gayretinde olmayı bizlere nasip eylesin.

İstanbul'un İMÇ bloklarındaki mescitte görev yapıyorsunuz. Buradaki cemaate yönelik yapmış olduğunuz çalışmalarından bahsedebilir misiniz?

Burada imamlığın dışında 800'e yakın esnafın da manevi danışmanı gibi çalışıyorum. Mescitteki odamın kapısı sürekli açıktır. Bazen dağ yürümese abdal yürür, diyorum ve onları ziyarete gidiyorum. Dükkân dükkân esnafı geziyorum. Onlarla özel olarak hasbihâl ediyorum. Ticarethanelerinin bereketinin namazdan ve duadan geçtiği telkininde bulunuyorum. Bazen buranın çay ocağında esnafla buluşuyoruz ve çok güzel bir kaynaşma oluyor. Dinî gün ve geceleri vesile kılıp hem o gün ve geceleri anlatmak hem de tebrik etmek için onları ziyaret ediyorum. Yine bunları vesile kılarak gayrimüslim vatandaşlarımıza da ikramlarda bulunuyorum.

Bunların yanı sıra özellikle cuma namazlarımızı şenlendiren yavrularımız oluyor. Onlara hem camiye hem de müezzinlik ve imamlığa teşvik için küçük hediyeler ve harçlıklar hazırlıyorum. Cuma günleri bu küçük mescit onların civıltılarıyla daha da şenlensin istiyorum.

Diyanet İşleri Başkanlığına kadar çeşitli Kur'an kurslarında görev almış ve askerlikten sonraki hayatını ilme ve Kur'an-ı Kerim'e adanmış birisiniz. Hâlihazırdaki imam-hatip görevinizden ve yaşadıklarınızdan yola çıkarak din görevlilerine yönelik ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Din görevlileri peygamberlerin günümüzdeki vârisleridir. Do-

layısıyla evvela bu yüce makamın ne kadar önem ve ağır bir sorumluluk taşıdığını unutmamamız gerekiyor. Her hâlimizin, hareketimizin ve sözlerimizin bu makama yakışır ve yaraşır bilincinde olmak bizlerin en önemli vazifelerinden biri olmalı. Ayrıca din görevlisi olarak öğrenme ve okuma merakını hayatımızda hep canlı tutmalıyız. İnsanlar ilim sahibi, vakur bir din görevlisini daha çok benimsiyor ve ona daha çok saygı gösteriyor. Son olarak din görevlileri olarak bizler din adına edindiğimiz bilgileri doğru bir üslupla, yanlış anlaşılmaya mahal vermeden ve yüzümüzden tebessümü eksik etmeden anlatmalıyız ki hiçbir insanın İslam'dan, Kur'an'dan, namazdan soğumasına sebep olmayalım ve her yeni gün cemaatimizin arasında bir kişiyi daha katabilelim. ■

Öz Geçmiş

Nevzat Bakır, 1963 yılında Sapanca'da dünyaya geldi. Ortaokulda okurken babasının da vefat etmesi üzerine tahsil hayatını devam ettiremedi. Baba mesleği olan kereste ve mobilya işlerini sürdürdü. Küçük yaşlardan itibaren başladığı tekvandoda kara kuşak sahibi olan Bakır, 1983 yılında askere gidip geldikten sonra ilim öğrenmeye ve Kur'an-ı Kerim okumaya yöneldi. İstanbul ve Rize'de farklı hocalardan dersler aldı. 2010 yılında imam hatip olarak Zonguldak'a bağlı Osmanlı köyüne atandı. Buradaki görevinin akabinde İstanbul İMÇ Blokları Mescidi'nde görev yapmaya başlayan ve hâlâ burada görevini sürdüren Bakır evli ve dört çocuk babasıdır.

RAHMET AYINDA NEDAMET

Ayşeli POLAT

Isparta Vaizi

Ah! Bin defa ah! Meğer göz açıp kapayıncaya kadarmış koca bir ömür, bilemedim! “Oh!”lar biriktirirken amel defterimde, bir gün “Ah!” edeceğim hiç aklıma gelmedi. Nedamet’in libasıyla huzura gittiğimde ceplerimde sakladığım “af”lar affedilmek için yetmedi. Her dakika, her saniye tabutlar geçti gözümün önünden, göremedim. Ölüm öldürülüyordu oysa... Kabir kapısı bir türlü kapanmıyordu. Bir gün sıranın bana da geleceğini bilemedim. Herkes ölür, ben kalırım zannedip gönüllü dünya tabutuna girmişim, bilemedim. Nefsim, yularımdan tutmuş, biteviye koşturmuş. “Abdullah” olmak varken nefsimde kul olmuşum, sezemedim! Yeni lezzetlerle meşgulken “abd” olma lezzetine eremedim. Sağımdan, solumdan yaklaşıyorken şeytan, nefesi ensemdeyken her an, Hakk’ın huzurundan kovduğu İblis’e, bir türlü “Defol git başımdan!” diyemedim.

Çok sağlıklı günlerim oldu Rahman’dan uzak. Çok geniş zamanlarım oldu heba ettiğim. İki büyük nimetin değerini bilemedim. Keşke geniş zaman-

larımda ansaydım Yaradan’ı! Şimdi dar zamanımda koşardı imdadıma. “Rabbim!” diye haykırıncaya derinden, mağfiretiyle yeshertirdi solan gönülümü yeniden. Keşke sağlıklıyken ibadet etseydim. Şimdi hastayken her nefesimi hasenat olarak kaydedirdi amel defterime.

“Benlik” gemisinde yol alırken geminin battığını sezemedim. Nefsini bilen Rabbini bilirdi ya. Nefsime de haddimi de Rabbimi de bilemedim. Bana ait ne vardı ki oysa verilenlerden başka? İdrak edemedim. Kibir kezzabıyla kör olmuşken acziyetin kudretini göremedim. Kibrin zeresi cennete mani iken cehennemde köşkler inşa ettim bilmeden. Tevazu ile terakki edemedim. Karnına taş bağlayan Peygamber’in, nimeti beğenmeyen ümmeti oldum. Şefaatin, sünnete ittiba ile mümkün olacağını bilemedim. Gözümün nurunu kaybettim. Dinin direğini yıktım. Miraca çıkamadım. Yaradan’a kurbiye-

tin mekânı ve tek anı secdeye kapanamadım. Arşa çıkma zevkine ermek için alnımı secdeye mıhlamadım. Duaya hiç vaktim olmadı. Hep yoğun-
dum, meşguldüm. Oysa duam olmasa Rabbim bana niye değer versindi ki? Bilemedim...

Evi, mezarlıktan uzaktan alınca hiç ölmeyeceğimi zannettim. “Her nefis ölümü tadacak” denildiğinde hep başka nefisleri gözledim. Ölüm hakikatini köşe bucak gizledim. Ölümü duyunca parmağımı tahtaya vurup “Allah geçinden versin!” dedim. Bir gün ölüm meleğinin bana da geleceğini hep es geçtim?

Keşke hiç doğmasaydım, hiç var olmasaydım... Keşke toprak olsaydım... Ağaçta bir yaprak, dalda bir kuş, bir çiçek, çiçekte bir böcek olsaydım... Ol-

saydım da göklerin, yerin ve dağların yüklenmekten içtinap ettiği emanetin altında kalmasaydım. Keşke...

Şimdi, yetim bir çocuğun kendini hiçbir mekâna ait hissetmemesi, bulunduğu her yerde eğreti oturması gibi bir yabancıklık var üzerimde. Sanki yanımda, satmak için çabaladığım kolilerce selpak var da gözyaşlarımı koluma siliyorum. Öyle bir yokluk, öyle bir yoksunluk, öyle bir yoksulluk...

Burası neresi? Ben buraya nasıl geldim? Bu insanlar kim? Her yerden yırtık sesler yükseliyor, vaveylalar arşı deliyor. Uğultular havada tek yumruk olup yıldırım hızıyla geri geliyor. Herkes kendi derdine düşmüş, kimse kimseyi duymuyor. Bu gürültüde sesim cılızlaşıyor, sesim kısılıyor. Sesim kaybolup gidiyor. Ben de kaybolup gitmek istiyorum, ama nafile...

Çaresiz susuyorum. Susarken arşa yükseliyor feryadım, susarken daha çok bağıriyorum. Çıglıklarım çıglıklarla yarışıyor. Hıçkırığım hıçkırıklara karışıyor. Ölmek istiyorum, ölemiyorum. Dudaklarım, suya hasret kurak toprak misali şerha şerha çatlıyor. Hesap endişesiyle terleyen bedenlerden, ağır, kesif bir koku yayılıyor. Öyle bir arbede ki yaşanan, kimse o kokuyu almıyor. Telaşla bir o yana bir bu yana koşuyorum. Yardım elini uzatacak müşfik bir el arıyorum, ama nafile... Koşarken annemle çarpışıyorum. Öyle çaresizim ki umutla ellerine sarılıyorum. Yüzüm gözyaşıyla yıkanmış. “Anne!” diyorum, “Ne olur yardım et! Kurtar beni buradan!” Terden sırlıklam olmuş elleriyle bir köşeye itiveriyor cılız bedenimi. Ne kadar yalvarsam da tanımıyor beni. Kardeşimi görüyorum bir ara. Benden köşe bucak kaçması hâlâ kalbimde yara.

“Çocuklarım!” diyorum sonra. “Saçımı süpürge ettiğim, hayatımı vakfettiğim çocuklarım! Onlar belki yardım ederler bana.” Ben yardım beklerken her biri ayrı yapıyor yakama. Sarsıyorlar acımasızca. “Bunun yüzünden!” diyorlar. “Bize senden bahsetmedi. Bize bu günden bahsetmedi.” Aman Allah’ım! Bu nasıl bir gün! Zor kurtuluyorum ellerinden. Arkama bakmadan koşuyorum. Koşarken kendimi huzurda buluyorum.

Büyük bir mahkeme kurulmuş benim için. Mizan terazisini görünce cayır cayır yanıyor içim. Günahlarım sayılıyor tek tek. Aman Allah’ım, ne varsa kaydedilmiş ufak tefek. “Şeytan...” diyorum. “O olmasaydı bu günahların hiçbirini işlemezdim. Beni kandırmasaydı kalbim temiz demezdim.” Bu sözlerle hesaptan kurtulacağımı zannediyorum ama ne mümkün! Şeytan, “Benim seni zorlayacak gücüm yok ki!” diyor sırtarak. “Ben sadece seni çağırardım, sen de benim çağırma uydun. Sakın beni kınama, kendini kına!”

Eyvah amellerimle baş başayım! Bir an önce bu durumdan kurtulmak zorundayım. “İnkâr edersem belki kurtulurum.” diyorum. Sayılan günahların hiçbirini işlemediğimi söylüyorum. O da ne? Bütün azalarım dile geliyor. Ellerim “Ben tuttum!”, ayaklarım “Ben gittim!” diyor. Gözlerim, kulaklarım, dilim, yapıp ettiklerimi itiraf ediyor. “Vefasızlar!” diyorum kaşlarını çatarak. “Siz bir ömür bana hizmet etmediniz mi? Bugün neden aleyhime şahitlikte bulunuyorsunuz?” Organ-

larım hep bir ağızdan “Biz, sahibimizin emrine tabiyiz. O ne derse biz onu yaparız.” diye cevap veriyor. Aman Allah’ım! Meğer organlarım bile benim değilmiş. Benim olmayan bir mülkte istediğim gibi at koşturmuşum. Ebedî âlemi unutup üç günlük dünya için boşuna yorulmuşum.

Tuzağa düşmüş serçe misali çırpındıkça takatten düşüyorum. Son bir umutla gözlerim parlıyor. “Rabbim! Beni geri gönder!” diyorum. “Geri gönder ki zayi ettiğim ne varsa telafi edeyim. İyi işler yapmak için tekrar dünyaya gideyim.” Kulakları yırtarcasına yükselen bir sesle yıkılıyorum: “Sana düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Ayağın kaymasın diye uyarıcı göndermedik mi? Şimdi azabı tatma zamanı!”

Bir an ismimin okunduğunu duyar gibi oluyorum. Dudaklarım titreyerek “Benim ismi mi okudunuz?” diyorum. O müthiş kalabalık birden yarıyor, bana yol açıyorlar. İki kişi kollarıma giriyor. Ben kalabalıklar arasından şaşkın bakışlarla yürürken bütün hayatım bir film şeridi gibi geçiriliyor gözlerimin önünden. Birden alevleri göklere yükselen cehennemi görüyorum. Beni bir titreme alıyor, çırpınıyorum. Medet Allah’ım? Bir yardım eden çıkmayacak mı? Cehennem meleklerinin kollarında cehennem çukurunun başına sürükleniyorum. Çırpınışlarım fayda etmiyor. Alevlerin harareti yüzümü yakıyor. Bir anda saçlarımın beyazladığını, ihtiyarladığımı hissediyorum. Yüreğim yerinden fırlaya-

Bir gün sıranın bana da geleceğini bilemedim. Herkes ölür, ben kalırım zannedip gönüllü dünya tabutuna girmişim, bilemedim. Nefsim, yularımdan tutmuş, biteviye koşturmuş. “Abdullah” olmak varken nefsim kul olmuşum, sezemedim! Yeni lezzetlerle meşgulken “abd” olma lezzetine eremedim.

cak gibi atıyor, âdeta kafesinden kurtulmaya çalışıyor. Hayattayken kıyamet, hesap ve mizan hakkında çok şey duymuştum. Ama mahşer meydanındaki ürperti, korku ve bekleyişin bu denli dehşet vereceğini, cehennemın böylesine yakıcı olacağını hiç düşünmemiştim.

Sadece yutkunuyorum. Gözümdeki yaş kuruyor. “Çok pişmanım.” diyorum. “Keşke burada değil de dünyada ağlasaydım. Günahlar için döktüğüm her damla yaş, yanağıma değmeden rahmetin avuçlarına düşer, o avuçta kıymetlenirdi. Keşke bütün dertlerimi, suskunluklarımı, her şeyi işiten Rabbin ‘Semi’ ismine emanet etseydim. Keşke şah damarımdan daha yakın olanın yakınlığını ‘hakka’l yakın’ hissedebilseydim. ‘Allah bana yeter!’ cümlesi dilimden önce gönlümde yeşerseydi. Allah’la hemhâl olsam, O’nunla nefes alsaydım. Kalbimi O’na sabitlesem, sevgisini gönlüme ilikleseydim. Muhabbetinin halavetiyle sarhoş olsam, baktığım her şeyde O’nu bulsaydım.” Dizlerimin bağı çözülüyor, yığılıp kalıyorum.

Birden kendimi huzurda buluyorum, hemen secdeye kapanıyorum. Hıçkırıklarım arşı inletiyor. Huzura takdim edecek tek bir şeyim kalmış. “Rabbim! Çocukluğumun masumiyetiyle geldim kapına.” diyorum. “Zira çocukluğum, geriye dönüp baktığımda senin huzuruna varacak tek yanımdır... Yüz aklığım... Temiz sayfam... Andığımda yüreğimi acıtmayan dayanacağım... Çocukluğumun ellerinden tutup getirdim huzu-

runa. Huzurda tardedilenlerden etme beni! Muhabbetinle onar şu paramparça olmuş, her parçası feryat eden bedeni. Sel olup kapına dayanmış yaşların boşandığı gözlerime bir lahza nazar et, göz pınarlarım kurudu gayri... Senden inayet olmazsa hüsrandır sonum, uzat artık inayet elini... Rahmetinle okşa, bir defa okşamamış serimi... ‘Afüv’ isminle affet, sükûnete erdir pır pır atan yüreğimi. Bir fırsat daha ver ne olur! Ne olur bağışla beni!”

Omuzuma dokunan elle irkiliyorum. “Kızım, kalk yerine yat! Üşüteceksin burada.” Gözlerimi açtığımda secdedeyim. Namaz sonrası dua etmek için secdeye kapandığımda içim geçmiş olmalı. Dudaklarım çatlamış, bedenim terden sırlıklam. Aniden hıçkırıklara boğuluyorum. İki elimi yüzüme kapatıp doya doya ağlıyorum. “Biliyordum! Bana bir fırsat daha vereceğini biliyordum. Rahmetinin gazabını geçtiğini biliyordum. Kulunu çaresiz bırakmayacağını biliyordum. Rabbim, diye inlediğimde ‘Kulum!’ diyerek iniltimi dindireceğini biliyordum. Ağlamalarımı gülmeye döndüreceğini biliyordum. Ben yürüyerek gelsem yanına, bana koşarak geleceğini biliyordum. Senin hakkında hep hüsn-i zanda bulundum. Zannımda yanılmayacağımı biliyordum. İnan bana bundan sonra senin istediğin gibi bir kul olacağım. Yeter ki sen elimi bırakma! Yeter ki beni bana bırakma! Seni çok seviyorum Rabbim! Ne olur sen de beni muhabbetinden mahrum bırakma!” ■

TOPLUMSAL DAYANIŞMANIN TEMELİ ZEKÂT İBADETİ VE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Turgut ERHAN

DİB Zekât Hizmetleri Daire Başkanı

Sözlükte, “artma, artıma; övgü ve bereket” manalarına gelen zekât, Kur’an’da belirtilen sınıflara sarf edilmek üzere dinen zengin sayılan Müslümanların malından alınan belli bir payı ifade eder. Kur’an-ı Kerim’de zekât kelimesi 27 yerde namazla birlikte geçmektedir. Bununla beraber, Allah’ın rahmetinin takvalı olanlara ve zekâtı verenlere olacağı (Araf, 7/156.), faizin bereketsizlik, zekâtın ise bereket olduğu (Rum, 30/39.) ve müşriklerin özellikleri bağlamında zekât vermemeleri (Fussilet, 41/7.) gibi hususlar, Kur’an’da bizlere bildirilmektedir. Zekât kelime-

si, iki ayette (Kehf, 18/81; Meryem, 19/13.) sözlük anlamı olan artıma, temizleme anlamında geçmektedir.

İbadetlerin ve kulluk gereklerinin, sırf Allah’ın rızasını kazanma ve samimiyet üzerine bina edilmesi gerekir. Zekât ibadeti de samimiyet ve ihlasla yerine getirilmeli, insanın mala zaafı sebebiyle ihmal edilmemelidir. Çünkü zekât, kişinin maddi ve manevi varlığını temizleyen, cimrilik hastalığından ve aşırı mal hırsından korunmasını sağlayan, fakirin hakkı olan bir ibadettir. İfa edenin, “Allah’ın sana ihsan ettiği gibi sen de ihsanda bulun.” (Kasas, 28/77.) ayet-i kerimesi gereği ikram ve ihsan sahibi olmasını sağlayan, verilenleri kardeşleriyle paylaşmasını ve ikramları bahşedene şükretmesini mümkün kılan bir ibadettir. Zekât vasıtasıyla ihtiyaç sahiplerine ulaşılır, kardeşlik duyguları güçlenir, toplumun birlik beraberlik ve sosyal dayanışma üzere olması sağlanır. İhtiyaç sahipleri, onurları incitilmeden himaye edilir. Zekât vasıtasıyla bireyde ve toplumda dinî ve ahlaki değerlerin yü-

celmesi, toplum yapısının kuvvetlenmesi, ekonomik hayatın canlanması sağlanır.

Zekât, Kur'an-ı Kerim'de genellikle namazla birlikte zikredilen ve kulluğun göstergelerinden olan temel ibadetlerden biridir. Namaz, kulun kemale ermesine, ruhun arındırılmasına ve Allah'a yaklaşmasına vesile olurken zekât, malın temizlenmesine, kişinin insanlara yaklaşmasına vesile olur. Ayrıca namaz "dinin direği", zekât ise "yardımlaşma köprüsü" olarak mümin bir insanın hayatında ön plana çıkmaktadır. Kul, bu iki ibadetin sorumluluğunu yerine getirmesiyle Allah katında gerçek bir mümin olma özelliğini kazanabilecektir.

Medine'ye hicretle birlikte kurumsallaşmaya başlayan zekât ibadeti, ihtiyaç sahibiyle Allah'ın lütfundan imkân verdiği kişiyi buluşturmuştur. Hicretin ikinci yılında, zekât verilecek mallar, nisap miktarları ve verilecek zekât oranları belirlenmiş, "Neyi infak edeceklerini soruyorlar, de ki: ihtiyaç fazlasını..." (Bakara, 2/219.) ayetiyle de sahabenin gündeminin ilk sıralarında yerini almıştır. Hicri dokuzuncu yıldan itibaren Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından memur ve amiller etraftaki bölgelere gönderilmiş, zekât uygulamalarının daha sistematik ve kurumsal bir yapıya bürünmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in (s.a.s.), "İslam, beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resülü olduğuna şahitlik etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, Kâbe'yi hacetmek ve ramazan orucunu tutmak."

(Müslim, İman, 21.) hadisini hatırlamak yerinde olacaktır. Yine veda haccı öncesinde Hz. Peygamber'in Ebu Musa el-Eşari ile Muaz b. Cebel'i Yemen bölgesine görevlendirmesi ve onlara, "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın! Müjdeleyin, nefret ettirmeyin!" (Buhari, Meğazi, 61.) ikazını yaptıktan sonra Muaz'a dönerek; "Sen Ehl-i Kitap olan bir topluluğa gidiyorsun. Onları önce Allah'tan başka ilah olmadığını ve benim O'nun elçisi olduğumu kabul et. Bu konuda itaat ederlerse onlara günde beş vakit namazın farz olduğunu haber ver. Buna da itaat ederlerse Allah'ın kendilerine zenginlerden alınıp fakirlere dağıtılacağı zekâtı farz kıldığını haber ver. Bunu da kabul ederlerse kendilerinden zekât al. Ancak zekât tahsil ederken mallarının en değerlisini alma! Mazlum kimselerin bedduasından da sakın. Çünkü Allah ile mazlumun duası arasında perde yoktur." (Müslim, İman, 29.) buyurması dikkate değerdir. Zikrettiğimiz rivayetlerde zekât ibadetinin İslam'ın ana gerekliliklerinden olduğu, Hz. Peygamber döneminden itibaren görevliler tarafından ve devlet eliyle uygulandığı görülmektedir.

Hz. Peygamber devrinde Medine İslam Devleti'nin kuruluşundan itibaren zekât, bireylerin inisiyatifine bırakılmamış, zekât mallarının toplanma zamanı belirlenmiş, düzenli bir şekilde toplanması için görevliler atanmış, toplanan zekâtlar kayıt altına alınmış, titizlikle korunmuş ve Kur'an-ı Kerim'de belirtilen yerlere dağıtılmıştır. Zekât müessesesinin işleyişinde en önemli organ ise zekât memur-

ları olmuştur. İslam'ın yayıldığı coğrafyalara gönderilen memurlar görevlerini layıkıyla ifa etmişlerdir.

Hz. Ebu Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.) dönemlerinde de genel olarak Hz. Peygamber (s.a.s.) zamanındaki uygulamaların devam ettiğini görüyoruz. Hz. Ebu Bekir'in, ilk halife olduğunda, "Namaz ile zekât arasını ayıranlarla mutlaka savaşırım." (Buhari, Zekât, 1.) diyerek fakirin hakkını korumadaki hassasiyeti ve zekât vermek istemeyenlerle mücadeledeki kararlılığı anlamlıdır. Bu durum, devlet otoritesini ve zekât ibadetinin önemini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Hz. Ömer (r.a.) döneminde de ülke sınırlarının genişlemesi ve zengin belde-lerin fethiyle zekât gelirlerinde yüksek oranda bir artış olduğu ve bazı bölgelerde zekât verilecek ölçüde ihtiyaç sahibi kalmadığından zekâtların Medine'ye gönderildiği bilinmektedir. (Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, *Kitabu'l-Emval*, Türkçesi: Cemal Saylık, s.557, İstanbul, 1981.)

Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminden itibaren devletin maliye politikaları içinde yer alan, maliyenin önemli bir gelir kalemini teşkil eden ve devlete itaat sembolü olarak görülen zekât uygulamaları, Hz. Osman (r.a.) dönemine kadar devam etmiştir. Hz. Osman döneminde gelirlerin çoğalması, ticari mallarla paranın kontrolünün güçleşmesi gibi bazı gerekçelerle altın, gümüş gibi bânîni malların zekâtlarının ilgili yerlere verilmesi fertlerin kendi tercihlerine bırakılmıştır. O dönemde yaşayan sahabiler de bu uygulamayı olumlu karşılamışlardır. Böyle-

ce zekât verecek kişiler, zekât-larını ödeme konusunda devlet reisinin birer vekili olarak kabul edilmişlerdir. (Yunus Vehbi Yavuz, *İslâm'da Zekât Müessesesi*, s: 311, Feyiz Yayınları, İstanbul, 1972.) Ancak bu uygulama, devletin zekâtla ilişkisini kısmen kesmiş, zamanla zekâtın toplumdaki işlevini azaltarak ferdî bir ibadet görünümü kazanmasına yol açmıştır. Ayrıca zekât konusu o dönemden itibaren fıkıhın diğer konuları gibi dinamik bir şekilde yeniden ele alınamamış, devlet eliyle uygulanması ve kurum-

sallaşması ideal anlamda gerçekleştirilememiştir. Dolayısıyla o günden bugüne bireysel bir ibadet olmaya doğru evrilen zekât ibadetinin, Hz. Peygamber (s.a.s.) ve ilk halifeler dönemlerindeki kadar etkin bir şekilde icrası sağlanamamıştır. Mevcut durumuyla zekât ibadeti, ferdin vicdanına bırakılan, devlet otoritesi ile alakası kesilen ve ödenmesi de diğer ihtiyari sadakalar gibi olan bir uygulamaya dönüşmüştür. (Yunus Vehbi Yavuz, *Zekât Fıkıhının Güncellenmesi*, s: 121, İSAV, İstanbul, 2020.)

Tarih boyunca zekât ibadetinin her ne kadar etkin bir şekilde icrası ve kurumsallaşması Hz. Peygamber ve ilk halifeler dönemlerindeki kadar sağlanamamış olsa da İslam'ın beş esasından olması, Kur'an'da önemle vurgulanması gibi gerekçeler sebebiyle her dönemde Müslümanların gündeminin ilk sıralarında yer almıştır. Günümüzde de birçok İslam ülkesi zekâtı, yoksullukla mücadelede etkin bir şekilde kullanabilmek için yarı resmî kurumsal yapılar oluşturarak mükelleflerinden topladıkları zekâtları doğrudan ihtiyaç sahiplerine aktarmak için çalışmalar yapmaktadırlar.

Kur'an'da ve Hz. Peygamber'in uygulamalarında önemle vurgulanan ve geçmişten günümüze Müslümanlar için önemli olan zekât ibadetinin usulüne uygun bir şekilde yerine getirilebilmesi, Başkanlığımızca da önemli bir sorumluluk olarak görülmüştür. 633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 1. maddesinde Başkanlığımızın görevleri, "İslam dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile

ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" şeklinde özetlenmiştir.

Yüce dinimiz İslam'ın temel esaslarından biri olan ve kendine özgü şartları bulunan zekât ibadetinin vatandaşlarımızca usulüne uygun bir şekilde yerine getirilebilmesine rehberlik etmek büyük bir önemi haizdir. Vatandaşlarımızın dinî duygularını istismar ederek zekât, fitre, kurban vb. mali ibadetler üzerine yoğunlaşan, kendilerine güç devşiren zararlı ve istismarcı yapıların önlenmesi, bu yapılarla karşı vatandaşlarımızın bilinçlendirilmesi noktasında Başkanlığımızın diğer ibadetlerin ifası ve koordinesinde olduğu gibi zekât ibadetinin ifası ve koordinesinde de daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturulması zorunluluk olarak telakki edilmiş, bu kapsamda Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Zekât Hizmetleri Daire Başkanlığı kurulmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı işbirliği ile infak duygusu yüksek hayırsever halkımızın zekâtlarını yurt içinde ve yurt dışında olabildiğince geniş kitlelere ulaştırmak amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. Zekât verebilir durumda olan vatandaşlarımızın zekâtlarını ibadet şuuruyla yerine getirmelerine rehberlik edilmekte ve emanetlerinin ehline teslim edilmesinin zemini hazırlanmaktadır. Bununla birlikte başta ülkemiz olmak üzere bütün İslam dünyasında zekât bilincinin yaygınlaştırılması sağlanarak toplumsal yardımlaşma ve dayanışmaya katkıda bulunmaktadır.

Zekât, Kur'an-ı Kerim'de genellikle namazla birlikte zikredilen ve kulluğun göstergelerinden olan temel ibadetlerden biridir. Namaz, kulun kemalermesine, ruhun arındırılmasına ve Allah'a yaklaşmasına vesile olurken zekât, malın temizlenmesine, kişinin insanlara yaklaşmasına vesile olur.

Diyanet İşleri Başkanlığı, zekât ibadetine yönelik çalışmalarını zekâtın her şeyden önce bir ibadet olduğu bilinciyle ve Din İşleri Yüksek Kurulunun karar ve fetvaları doğrultusunda yürütmektedir. *Zekât İlmihali, Zekât Sıkça Sorulan Sorular, Zekâtı Anlamak, Canın ve Malın Sigortası Zekât* isimli çalışmalar, son yıllarda halkımıza rehberlik yapmak amacıyla Başkanlığımız yayınları arasında yerini almış, vatandaşlarımızın istifadesine sunulmuştur.

Halkımız zekâtlarını her ne kadar daha çok ramazan ayının rahmet ve bereketinden istifade etmek amacıyla bu ayda verse de Başkanlığımızca, TDV ile yürüttüğü çalışmalarda zekâtın sadece ramazan ayına ait bir ibadet olmadığını, şartları yerine geldikten sonra yıl boyunca uygulanması gerektiğini anlatarak halkımızda ve İslam dünyasında zekât farkındalığının ve kültürünün yaygınlaştırılması-

na katkıda bulunulmakta, Müslüman kardeşlerimizle yardımlaşma, dayanışma konusundaki çabaları desteklemek amacıyla "Türkiye İçin İyilik Vakti", "Beklenen Sensin", "Kardeşliğimiz Zekâtla Bereketlensin", "Kardeşine Zekât Ol" gibi projeler uygulanmaktadır. Bu çerçevede toplamda 149 ülkede aynı yardımlardan nakdi desteklere, eğitimden sosyal hizmetlere ve gönüllerin ihyasına kadar birçok alanda iyilik çalışmaları yapılmaktadır. Müslüman azınlıkların, işgallere, savaflara ve afetlere maruz kalanların, yetimlerin, yoksulların, çaresizlerin ve kimsesizlerin yardımına koşulmaktadır. Bu çalışmalar yurt içinde müftülerimiz, vaizlerimiz, cami görevlilerimiz ve Kur'an kursu öğreticilerimiz aracılığıyla; yurt dışında ise Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Ataşelikleri ve onların uhdesinde çalışan personel marifetiyle gerçekleştirilmekte, toplanan zekât ve

bağışlar ihtiyaç sahiplerine ulaştırılarak iyilik köprüleri kurulmaktadır.

Ülkemiz bugün insani yardımlarda ve mazlum coğrafyaların yanında olmada tüm dünyaya örnek olacak çok önemli ve değerli çalışmalar yapmaktadır. Dünyada bütün mazlumlar umutlarını ülkemize bağlamakta, Türkiye'den uzatılacak bir yardım elini beklemektedir. Tüm bunlardan hareketle "İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olanıdır." şiarıyla vatandaşlarımızın Başkanlığımız ve TDV'ye emanet ettiği zekâtlar büyük bir titizlikle, emanet bilinci, şeffaflık ilkesi ve güven duygusu içerisinde ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmakta, bu bağlamda Başkanlığımızın diğer hizmetlerinde olduğu gibi zekât hizmetlerinde de aziz milletimizin güvenine ve teveccühüne mazhar olunmaktadır. ■

HİCR SURESİ

Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Hicr suresi, Kur'an-ı Kerim'deki sıralamada on beşinci, iniş sırasına göre ise elli dördüncü sure olup 99 ayetten oluşmaktadır. Sure, Mekke döneminde, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara yapılan baskı ve işkencelerin arttığı yıllarda Yusuf suresinden sonra nazil olmuştur. (Suyuti, *İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*, Mısır 1974, 41-45.) Müfessirlerin büyük çoğunluğuna göre ayetlerinin tamamı Mekki'dir. (İbn Aşur, *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus, 1984, 14/5.) Sure, adını sekseninci ayette zikredilen "Ashabü'l-Hicr" terkibinden alır. Hicr, Medine'nin kuzeyinde, vaktiyle Hz. Salih'in peygamber olarak gönderildiği Semud kavminin yaşadığı bölgenin merkezi olan yerin adıdır. Şehir, Medine-Şam yolu üzerinde bulunan Vadilkura'da sarp kayalıklardan oluşan bir vadide kurulmuştur. (Ömer Faruk Harman, "Hicr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 17/454.) Dağ yamaçlarına oydukları sağlam meskenlerde yaşayan bu kavim, (Taberi, *Camiu'l-Beyan*, Kahire: Daru Hicr 2001, 14/104.) gösterdiği mucizelere rağmen Salih peygambere inanmadıkları, uyarılarına aldırmayıp inkârcılıkta direndikleri için helak edilmiştir. Düşman saldırılarından ve çeşitli afetlerden korunmak düşüncesiyle kayalıkları oyarak yaptıkları güvenli ve sağlam meskenler, Semud kavmini helak olmaksızın kurtaramamıştır.

Hicr suresinde, Mekki surelerin genel özelliklerinden olan Allah'ın varlığının ve birliğinin delilleri, peygamberlik, öldükten sonra dirilme ve hesap konuları; peygamberlerin, çeşitli zamanlarda inkârcılara karşı verdikleri tevhid mücadeleleri ele alınır. Ayrıca insanın yaratılış süreci ile İblis'in Allah'tan gelen secde buyruğuna uymaması da anlatılır. İyilerin ahiretteki mükâfatları, Allah'ın rahmetinin genişliği; Hz. İbrahim (a.s.) ve misafirleri, Hz. Lut (a.s.) ve kavmi, Şuayb (a.s.) ve Eyke halkı ile Salih (a.s.) ve Ashabü'l-Hicr hakkında kısa bilgiler, Hz. Peygamber'e ve müminlere verilen müjdeler, inkârcılara yapılan uyarılar ve karşılaştıkları azap, surenin diğer belli başlı konularıdır. Bu surede aynı zamanda Kur'an'ın Allah Teâlâ'nın koruması altında olduğu, onu tahrif etmeye veya ortadan kaldırmaya hiç kimsenin gücünün yetmeyeceği ve buna yönelik her türlü teşebbüsün sonuçsuz kalacağı belirtilir.

Hicr suresi, başlangıç, muhteva ve içerik itibarıyla bir önceki sure olan İbrahim suresiyle benzerlik göstermektedir. Bir bütün olarak bakıldığında surenin, İbrahim suresinin devamı ve açıklaması mahiyetinde olduğunu söylemek mümkündür. Zira İbrahim suresinde; zalimlerin aşırılıklarının ve peygamberlere karşı yaptıkları baskıların cezasız kalma-

diği, Allah'ın peygamberlerine verdiği sözü unutmadığı, onların intikamının alınacağı, herkesin yaptığının karşılığını göreceğini bildiren ayetlerin ardından (İbrahim, 14/45-51.) bütün bu açıklamaların insanlara, akillarını başlarına alıp Allah'ın birliğini tanımaları hususunda birer uyarı olduğunu belirten ayetle son bulur. (İbrahim, 14/52.) Daha sonra gelen Hicr suresinin ilk bölümündeki ayetlerde de aynı konu üzerinde durulur. Ayrıca İbrahim suresi, Allah'ın bir tek olduğunun bilinmesi gerektiğini vurgulayan bir ayetle tamamlanırken; bu sure de yalnızca O'na ibadet edilmesini emreden ayetle sona erer. (Hicr, 15/99.)

Hicr suresi, kendinden önceki Yunus, Hud, Yusuf ve İbrahim sureleri gibi Elif-lam-ra harfleriyle başlamaktadır. Huruf-ı mukattaa olan bu harflerin ardından ilahi vahyin önemine dikkat çekilmekte, Kur'an'ı iyice dinleyip içeriğinden yararlanarak doğru yolu bulmanın gerekliliğine işaret edilmektedir. Ardından inkârcıların ileride yanlış yolda olduklarının farkına vardıklarında ve kötü akıbetle karşılaştıklarında hissedecekleri pişmanlıkları dile getirilmekte, ancak bunun boşuna bir hayıflanma olacağı vurgulanmaktadır. (Hicr, 15/1-3.) Daha sonra gelen ayetlerde ise Hz. Peygamber'e "meccnun" (cin musallat olmuş) diyerek iftira atan ve onunla alay eden inkârcıların bütün çabalarının boşa çıkacağı, daha önceki peygamberlere de benzer iftiraların yapıldığı, ancak gerçeği inkâr eden o zalimlerin çok kötü akıbetlere maruz

kaldıkları bildirilmektedir. (Hicr, 15/6-13.) Akabinde inkâr edenlerin gökten bir kapı açılrsa ve oradan yukarı çıkıp hakikatleri gözleriyle görseler bu durumu bir büyü sanıp yine de inanmaya yanaşmayacakları haber verilir. (Hicr, 15/14-15.) Surenin 9. ayetinde "Kesin olarak bilirsiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz." buyrulurak Kur'an-ı Kerim'in kıyamete dek her türlü tebdil ve tahriften korunacağı garantisini verilmektedir. Söz konusu surede cinlerin ve şeytanların göklerin ötesinden vahiy getirmeye güç yetiremeyecekleri, bu bölgelerin Allah'ın koruması altında bulunduğunu bildiren ayetlerin (Hicr, 15/16-17.) ardından Allah Teâlâ'nın tabiat olayları üzerindeki kudret ve hâkimiyetine dikkat çeken ayetler gelir. Daha sonra hayat verenin de öldürenin de ölümden sonra mahşerde bir araya toplayacak olanın da Allah Teâlâ olduğu vurgulanır. (Hicr, 15/23-25.)

Surenin ikinci bölümünde insanın (Hz. Âdem) ilk yaratılışından söz edilerek bütün meleklerin Allah'ın emrine itaat edip secde emrine uydukları hâlde İblis'in bu emre karşı gelip isyan ettiği ve bu yüzden Cenab-ı Hakk'ın lanetine uğradığı bildirilir. (Hicr, 15/28-35.) Daha sonra gelen ayetlerde ise İblis'in, Allah'ın emrini yerine getirmediği gibi yeniden dirilme gününe kadar yaşaması için dilekte bulunarak bu süre içinde insanları yoldan çıkarmaya ahdetmesinden söz edilir. Ancak İblis'in sadece günahkârlardan kendisine uyanları baştan çıkarabileceği, Al-

lah'ın samimi ve has kulları üzerinde onun hiçbir etkisinin olamayacağı, onları azdırmaya gücünün yetmeyeceği vurgulanır. (Hicr, 15/36-42.) Akabindeki ayetlerde İblis'in ardından giden ve ona uyan günahkâr kimselerin buluşma yerinin cehennem olduğu ve onun yedi kapısının bulunduğu belirtildikten sonra (Hicr, 15/42-44.), Allah'a karşı gelmekten sakınıp günah işlemeyen ve iyi işler yapan kimselerin mutlaka pınarlarla bahçelerin yer aldığı cennetlere güvenle girecekleri belirtilir. Ayrıca cennet ehlinin gönüllerinden her türlü kin ve nefretin alınıp tertemiz hâle getirilecekleri ve birbirleriyle kardeş olarak mutlu yaşayacakları ve orada ebedî kalacakları bildirilir. (Hicr, 15/45-48.) Bu bölüm, Cenab-ı Hakk'ın Hz. Peygamber'e hitaben Allah'ın çok bağışlayıcı (gafur) ve çok esirgeyici (rahim) olduğunu, ancak azabının da çok çetin olacağını kullarına bildirmesini vurgulayan ayetlerle sona erer. (Hicr, 15/49, 50.)

Surenin üçüncü bölümünde yer alan ayetlerde ise önceki peygamberlerin kıssalarına değinilir. Bu bağlamda tevhid mücadelesi veren tüm peygamberlerin kavimleri tarafından dışlandıkları, iftiraya uğradıkları ve alaya alındıkları belirtilir. Böylece Hz. Peygamber ve ona inanan müminler teselli edilerek yaşadıkları zorluklara karşı sabır ve metanet göstermeleri tavsiye edilir. Surede, kıssasına işaret edilen ilk peygamber Hz. İbrahim'dir. Kissa, Hz. İbrahim'e ilerleyen yaşına rağmen bir erkek çocuk sahibi olacağını müjdeleyen melek-

lerin gelişini haber veren ve onun bu müjdeyi hayretle karşıladığını bildiren ayetlerle başlar. Daha sonra bu meleklerin Lut (a.s.) ile ona inananlar dışında Lut kavminin tamamının helak olacağını bildirdikleri ifade edilir. Kur'an'ın diğer surelerinde de zikredilen bu sapkın kavmin helak edilme olayı, 51-57. ayetlerde ayrıntılı bir biçimde anlatılır ve Hz. Peygamber'in hayatına yemin edilerek azgınlık ve sapıklık içinde şaşkına dönmüş olan bu kavmin helaki hak ettikleri vurgulanır. (Hicr, 15/72.) Cenab-ı Hak, bu surede Lut kavmi hakkındaki açıklamalarıyla sadece geçmişteki bir toplum hakkında bilgi vermeyi değil, insanoğlunun Allah'tan ve peygamberden gelen her türlü ikaza kayıtsız kalarak beşerî tabiatına, arzu ve ihtiraslarına esir olması hâlinde sağlıklı düşünme yeteneklerinin nasıl işlemez hâle geleceğini, en doğru ve yararlı öğütleri bile duyup anlayamayacak kadar insanlığını kaybedeceğini anlatmaktadır. (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, 3/361.) Surenin bu kısmında ayrıca Hz. Şuayb'ın kavmi olan Eyke halkının zalim bir kavim olması hasebiyle helak edildikleri bildirilir. Akabinde peygamberlerinin tebliğ ettiği hakikatleri ve ilahi emirleri dinlemeyen, bununla da kalmayıp onlara her türlü eza ve cefayı reva gören Eyke halkıyla Lut kavminin hak ettikleri şekilde cezalandırıldıkları, bu iki olayın kalıntılarının o dönemde işlek ticaret yolları üzerinde bulunduğu anlatılır. Böylece müşriklere peygamberlerini inkâr eden kavimlerin başına gelenler hatırlatılarak gözdağı verilir. (Hicr, 15/73-80.)

Hicr suresinde, Mekki surelerin genel özelliklerinden olan Allah'ın varlığının ve birliğinin delilleri, peygamberlik, öldükten sonra dirilme ve hesap konuları; peygamberlerin, çeşitli zamanlarda inkârcılara karşı verdikleri tevhid mücadeleleri ele alınır. Ayrıca insanın yaratılış süreci ile İblis'in Allah'tan gelen secde buyruğuna uymaması da anlatılır.

Surenin son bölümündeki ayetlerde ise Hz. Salih'in kavmi olan Hicr halkından bahsedilir. Bu çerçevede söz konusu kavmin peygamberlerini inkâr etmeleri nedeniyle helak edildikleri, dağ yamaçlarında kayaları oymak suretiyle yaptıkları son derece sağlam ve dayanıklı olan evlerinin kendilerini kurtarmaya yetmediği gerçeğine dikkat çekilir. Sonunda korkunç bir sesin gelerek onları helak ettiği anlatılır. (Hicr, 15/80-84.) Geçmiş toplumların inkârcı ve isyancı tutumları sebebiyle başlarına gelen ibret verici hadiselerin anlatıldığı bu ayetlerin ardından, gökleri ve yeri yaratan Allah'ın her şeyi hakkıyla bildiği, kıyametin ve beklenen sonucun mutlaka geleceği haber verilir. Ayrıca Hz. Peygamber'e muhataplarına karşı yumuşak davranarak müsamaha yolunu tutması öğütlenir. (Hicr, 15/85-86.) Ardından gelen ayette; Allah Teâlâ'nın, putperestlerin Hz. Peygamber'i üzen ve inciten inatçı, alaycı tutumlarına karşı teselli etmek için tekrar tekrar okunan yedi ayet (Fatiha suresi) ve yüce Kur'an'ı vermekle onurlandırdığı ifade edilir. (Hicr, 15/87.) Sonraki ayetlerde Hz. Peygamber'e hitap edilerek müşriklerin gerek vahiy gerekse kendisi hakkında konuşup alay etmelerine aldırış etmeden ilahi hakikatleri açıkça insanlara tebliğ etmesi, bu sırada karşılaşacağı zorluklar karşısında Allah'ın yardımına güvenmesi ve moralini bozmaması telkin edilir. (Hicr, 15/87-97.) Sure, "Sen Rabbini hamd ile tesbih et, secde edenlerden ol; kesin olan şey (ölüm) gelinceye kadar rabbine kulluk et." (Hicr, 15/98-99.) emriyle sona erer. ■

AŞINA

“Rind-i aşkız hâsılı Nef’i-i biperva gibi

Aşınaya aşına, bigâneye bigâneyiz” diyor ya büyük şair, bırakın bugün aşınaya aşına olmayı, aşına kelimesine bile bigâne kalıyoruz; yabancılaşmışız.

Oysa ne kadar aşınadır kelimemiz bizim tarihimize, kültürümüze, bizi millet olarak kimlik sahibi yapan ne varsa onların tamamına.

Tanımayı, bilmeyi, anlamayı içkin bir kelime aşına.

Yabancıyı olduğumuz dünyada/dünyaya aşına olduğumuz sürece hayatımızın bir karşılığı olduğunu çoktan unutmuşuz.

Aşına olmak, kıymet bilmektir.

Aşına olmak, kıymeti bilinmektir.

Aşına olmak, haberli olmaktır.

Aşına olduğumuz sürece diri kalırız.

Birine, bir şeye aşına olmak, kendi içinde derinleşmeyi gerektirir.

Başkasına aşına oldukça kendimize aşına oluruz ancak.

Gönül aşinalığı makamına gelene kadar yürüdüğümüz yolda yol aşinalığına, konuştuğumuz dilde dil aşinalığına, bulunduğumuz hâlde hâl aşinalığına uğrarız.

Tanımanın ve sevmenin biricik yöntemidir aşına olmak.

Yabancılığımız, hamlılığımız, çiğliğimiz aşına aynasında buharlaşıp silinerek bizi kâmil kılar.

“Melali anlamayan nesle aşına değiliz.” diyor du Ahmet Haşim. Bugün bırakın melali, aşınaya bile aşına değiliz.

İnsan bir aşınaya denk geldiğinde sevinir ya, yazı da öyle. Size aşına geldiye ne güzel!

RENKLERİN SERENATI

Ebru Sanatı

Dünya denilen misafirhanenin nazenin yolcuları, ardından gelen nesillere yürüdüğü yolları dikenlerden arındırılmış çiçeklerle bezeyerek ömür seferinde tertemiz bir gelecek bırakabilmek gibi ulvi bir gaye ile seyrederken içi dışı gülistan eyleyen bir sanat eşlik etmiştir güzel ahlak erlerine. Onun adı ebru.

Tıpkı yeryüzü bahçesindeki gibi su ve toprak menşeli boyaların bağrında biten, rengârenk lale, gül, karanfil desenleri ve daha nice benzersiz motifleri ile görenleri hayran bırakır ebru sanatı.

Aynısını tekrar yapabilmenin imkânsız olduğu, her biri birbirinden güzel ve eşsiz eserler, renklerin ve motiflerin en sevgiliye, sanatın hakiki sahibine söylediği bir serenata dönüşür sanatkârın elinde.

“Kitreli su üzerine serpilip boyalarla bezenmiş kâğıt ve bunu hazırlama sanatı” (“Ebru” md., *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.10, s.80.) olarak tarif edilen ebru, hazırlanış tekniği itibarıyla en cazip ve süratli netice alınan İslam bezeme sanatı olarak dikkat çeker.

Yapılış şekline, sanatın icrası esnasında kullanılan aletlere ve oluşan helezonik görüntülere göre isimlendirilen türleri bulunan ebru sanatı, mücerret resim dışında kumaş, cam,

fayans üzerine de yapılmakta ve geniş bir yelpazede görülmektedir. Ciltleme sanatında da kullanılan, hepsi birbirinden güzel onlarca ebru türüne ilaveten Necmeddin Okyay’ın buluşu olan İslami hat sanatında yer alan yazılı ebrular da vardır.

Ebruculukta kullanılan toprak boyalar, tabiattaki renkli kaya ve topraklardan elde edilip “destesenk” denilen dışbükey bir el taşı ile iyice dövülerek kullanıma hazır hâle getirilir. Geven isimli nebatın ifrazatı olan kitre ile hazırlanan su yüzeyinde, toprak boyalar birbirine karışmadan, latif dokunuşlarla şekillendirilir ve bu sanat fevkalade güzellikte bir şaheserin ortaya çıkışını netice verir.

Bu kıymetli sanat icra edilirken seçilen her bir motif, suda aksi görünen her bir desen, derin manalar içerir. Gül motifi, Peygamber-i Zîşan’ı temsil ederken lalenin seçilmesi de sebepsiz değildir. Medeniyetimizde ayrı bir kıymet atfedilen lale motifi, ebce ilminde “Allah” lafzı ile uygunluk arz etmesi itibarıyla çok kıymetlidir. İzzet Ali Paşa bu durumu, “Mazhar-ı ism-i celal olmasa hakka lale / Bulamazdı bu kadar rütbe-i vala lale” beyti ile dile getirmektedir.

Geleneksel İslam sanatlarının her birinde olduğu gibi ebru sa-

natı da Sani-i Zülcemal’in yarattığı güzellikleri tefekkür neticesinde ortaya çıkan ve yaratılanlardan Yaradan’a ulaştırılan kutlu bir serüvene erişirme misyonuna sahiptir. Sanat, O’nu anlattığı sürece güzeldir ve kemal mertebesine erişir. Arz ve semada temaşa edilen mevcudat, beşeri marifetullahı ulaştıran, esma-i hüsnanın sırrına kavuşturan kâinat kitabının ayetleri hükmündedir ve insan, tıpkı Kur’an-ı Kerim gibi kâinat kitabını da hayret ve tefekkür ile mütalaa ettiğinde ulvi bir makama erişir.

Ebru sanatı kâinatta görülen benzersiz yaratılışın, her varlığa ayrı suret veriş hakikatinin sırrını fısıldarken ebrucuya, ortaya çıkan her bir sanat eseri El-Ehad ismi şerifinin serzakiri olur. Tıpkı kar taneleri gibi suyun üzerinde, asla benzerine şahit olamayacağımız benzersiz motif ve desenler oluşur. Sanatkâr teknesinde, Sani-i Hakiki’nin varlıklara koyduğu ehadiyyet tecellisi ve birlik mühürünü müşahade eder. Ebru sanatçıları, bu kıymetli sanatı külli iradenin tecellisi olarak görür ve böyle tarif ederler. Eserini icra ederken oluşan fevkalade güzelliğin, cüzi iradesinin fevkinde bir kudretin işleyişi, eşyayı şekillendirdiğini idrak eder. Âdeta kaderin cilveleri ile bir seremoni oluşur ve iş-

te tam o anda külli iradenin varlığa suret verişî, her şeyi eşsiz güzellikte ve biricik olarak var edişî tüm azametiyle sergilenir. Ebru sanatı, kâinatın mozaiğinden bir kuple sunarken hayret dolu bakışlara, ülfet peyda ettiğimiz, yaratıcımızın tüm sanat eserlerini dikkat ve tefekkürle izleme fırsatı sunar insanlığa.

Ebru, kişilik gelişiminde de göz ardı edilemez inkişafalara vesile olur. Başarının sırrı olan iç disiplin, her bir aşamasında dikkat ve özen gereken bu sanatın kazandırdığı en kıymetli değerlerdendir. Gösterilen özverinin mukabilinde sanat, ehline ne hediyeler verir. “Kârlı bir alışveriştir.” der ebrucu, renklerin cümbüşü olan bu kıymetli sanat için. Siz onu güzelleştirirken o da sizi güzelleştirir. Sabırdan müteşekkil eser icra edilirken insanın bütün sivrilikleri törpülenir. Tevazu, gayret ve peşi sıra inayet gelir. Hayat bir terbiye serüvenidir her insan için ve işte bu nedentle seçilen mürebbiye çok önemlidir. Kâh demirden taraklarla tatar kâh tel çubuk ile şekillendirirken teknedeki katreleri fitratındaki güzelliği bulmasına yönelik bir öğreti sunar ebru sanatı. Yontulması icap eden duygularını zarif dokunuşlarla lalelere, karanfillere çevirir.

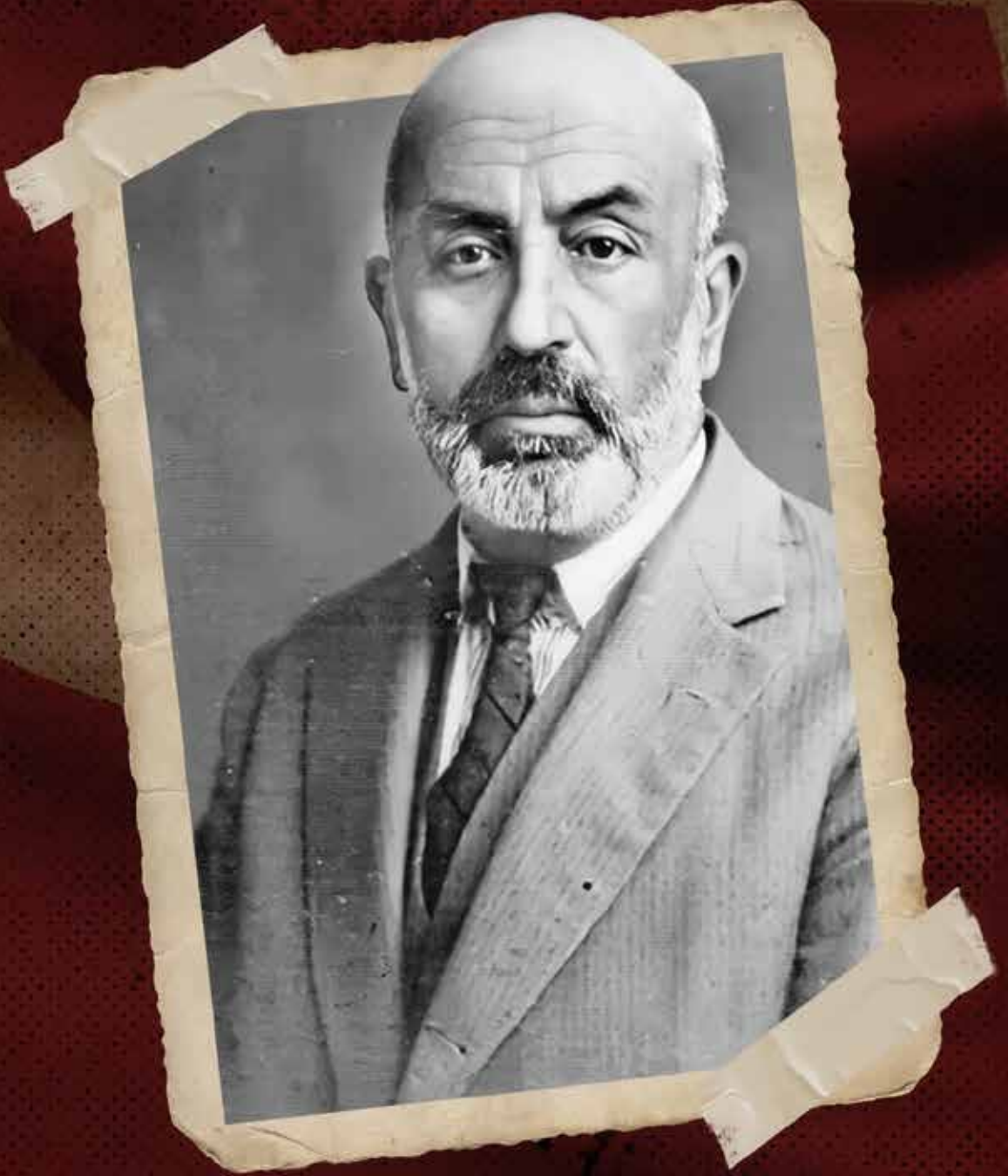
Ebru sanatı teslimiyetin anahtarı olur. Kul, üzerine düşen vazifesini yaptıktan sonra, güzel neticeler külli iradenin kucağında can bulur. Allah’a gidilen yolda, fırtınalı dünya denizinde, beşeriyete emniyet telkin eden

bir sefine hükmündedir. Kalp huzurunun tesis edilmesinde tesirli bir metot, hayat yolculuğunun her mesabesinde kılavuz vazifesi üstlenir. İnsanlığın yaralarına merhem misali tevekkül duygusunu serpiştirir. Ebrucu, fırçasından savrulan katrelerin bile tesadüf değil, bir tevafukun izharı olduğunu idrak eder. Tıpkı ebrudaki gibi başlangıçta güzel görünmese bile bazen hadiseler, iç yüzünde saklı cemal tecellisini resmeder. Hâkim olan Allah, mihnet yağmurlarından güller, laleler bitirir. Çünkü O, her şeye kâdirdir.

Ebrucu sanatla iştilal ettikçe ruhunu kemale erdiren bir manevi yükselişe ulaşır bu kutlu yolda ve beşerin serencamını temaşa eder ebru sanatının her aşamasında.

Sudan yaratılan mevcudat misali, damlalar ile başlayan ebru sanatının ulaştığı nokta, ilahi kudretin tekvin sıfatının mucizelerini yâd ettirir insana. Keza tertemiz bir ömür sahifesine benzeyen, bir su misali akıp giden hayat gibidir ebrunun zemini. Fırçadan serpiştirilen katreler zahiren bulanıklaştırır o tertemiz yüzeyi. Tıpkı insanın dünyada imtihan yağmuruna tutulması gibi. Lakin her bir damla bir güzelliğin membaı olur, bir muştuyu saklar sinesinde. İnsana düşen de zahiren karanlık ve kesif katrelerden tıpkı ebrucunun yaptığı gibi gül goncaları, karanfiller, rengârenk çiçekler açtırmayı tercih etmek olmalıdır amel defterinde. Elhasıl ebru hayat gibidir, hayatın kıymetlisi ise bir ebru sanatı sergiler gibi ömür sürmektir. ■

MİLLÎ MÜCADELE'NİN FİKİR VE HAREKET LİDERİ

| Gökhan GÖKÇEK

Cumhuriyet'in 100 yılını devirdiğimiz şu günlerde bizi biz yapan, Türk milletinin temel ortak değerlerinden bahis açacak olursak bu anlamda ilk söyleyeceğimiz, şüphesiz "İstiklal Marşı" olacaktır. Birinci Cihan Harbi'nden mağluplar safında çıkan Osmanlı Devleti'nin işgal edilmiş topraklarını 200 yıldır bitmek bilmeyen savaşların ağır yüküne rağmen bir millet sırtlar. Nihayetinde büyük bir zafer elde edilir ve bağımsız Türkiye Cumhuriyeti kurulur. Türkiye'nin ortak sembolleri arasında yer alan İstiklal Marşı'nın şairi olan Mehmet Akif de en az İstiklal Marşı kadar 85 milyonun ortak paydasında sayılabilecekler arasındadır. Mehmet Akif; modern Türkiye Cumhuriyeti'nde İslamcı, şair ve düşünür olarak özetlenir. O daha çok verdiği vaazlarla, kelimeleri sadırlara taşıdığı şiirleriyle ve insanları tefekkür denizine iten düşünsel yazılarıyla maruftur. Bu bakımdan Mehmet Akif'e, tabiri caizse salt "fikir adamı" misyonu yüklenir. Ancak Mehmet Akif Ersoy bundan çok daha fazlasıdır. O aynı zamanda ittihatçı hatta ittihatçıların kurduğu gayr-i nizami harp örgütü olan Teşkilat-ı Mahsusa namına faaliyetler yürüten bir isimdir. Bununla birlikte cephede fiilen düşmana karşı savaşmasa da cephe ardında milleti Çanakkale Harbi'ne ve Millî Mücadele'ye kenetlemek namına köy köy, ilçe ilçe, il il dolaşan, fikriyle hürriyetin, sözleriyle istiklalın ve hitabıyla istikbalin cihadını yapan bir isimdir. Mehmet Akif, bu bakımdan hem bir fikir insanı hem de bu fikirlerin kuvveden fiile geçirmesini başarmış bir aksiyon insanıdır. Onun aksiyoner tarafını ise şüphesiz en çok Millî Mücadele döneminde görmekteyiz.

Akif için Millî Mücadele, Türk milletinin varoluş mücadelesidir. O yüzden âdetakarış karış Anadolu'yu gezer ve memleketteki herkesi bu haklı davaya destek olmaya davet eder.

Osmanlı Devleti'nin deyim yerindeyse bel kemiğini kıracak olan 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden namıdiğer 93 Harbi'nden 4 yıl önce dünyaya gelen Akif, Mehmet Tahir Efendi ile Emine Şerif Hanım'ın evlatlarıdır. Babası Arnavutluk'ta dünyaya gelir, akabinde İstanbul'a göç ederler. Fatih Medresesinde müderrislik yapacak kadar âlim bir zattır. Annesi de aslen Buharalıdır. Baytar Mektebi'nden mezun olan Akif, gençlik yıllarında Babanzade Ahmed Naim'in yazılarını takip eder. Güçlü bir dindarlıkla büyüyen Akif, devletin da-

ğılma tehlikesi yaşadığı, gayrimüslim unsurların bir bir isyan ederek Osmanlı'dan bağımsızlıklarını kazandığını gördüğü atmosfer karşısında İslamcılık fikrine yönelir. Bu fikrin, devletin dağılmasının önüne geçeceğine inanarak çeşitli dergilerde kaleme aldığı yazılarda İslamcılık fikrini anlatır. Bu anlamda tutum sergileyen Akif, Balkan Harbi'nden sonraki süreçte Osmanlı coğrafyasını gezer. Akabinde patlak veren Birinci Cihan Harbi sırasında Millî Mücadele'yi örgütlemek ve halka istiklali anlatmak için cephe gerisinde büyük mücadeleler verir. Bir anlamda Millî Mücadele'nin manevi önderlerinden olacaktır. Çanakkale Harbi'nden sonra "Korkma! Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz / Bu yol ki hak yoludur dönme bilmeyiz, yürürüz!" diyen Akif için Millî Mücadele, Türk milletinin varoluş mücadelesidir. O yüzden âdeta karış karış Anadolu'yu gezer ve memleketteki herkesi bu haklı davaya destek olmaya davet eder.

Birinci Cihan Harbi'nin galipleri olan İtilaf Devletleri, Mondros Mütarekesi'ne dayanarak Osmanlı Devleti'nin topraklarını işgal ederler. Yine mezkûr anlaşmadan mütevellit oluşan kaosları bahane ederek yeni işgallerde bulunurlar. Tam bu sırada Osmanlı Devleti'nde bazı gruplar ortaya çıkar. Bunların ekseriyeti mandacılığı savunurlar veya işgale göz yumurlar. Bu fikirleri maalesef dönemin anlı şanlı şair ve yazarları da zikretmektedir. Ancak Türk milletinin istiklal ve

mücadeleden başka bir çaresinin olmadığını düşünenler de vardı. Mehmet Akif de bunlardan biriydi. Ona göre; "Türklerin yirmi beş asırdan beri istiklallerini muhafaza etmiş oldukları müspet bir hakikattir. Türkler istiklal ve hürriyetsiz yaşayamazlardır." (*İkinci Meşrutiyet'ten Millî Mücadeleye Mehmet Akif*, yayına hazırlayan Necmettin Turinay, TBMM Yayınları.) Bu anlamda işgalcilerle karşı direnenlerin safına geçen Mehmet Akif; "Millî Müdafaa Cemiyetinin İrşad Heyeti"nde yer alır. Beyazıt, Fatih ve Süleymaniye gibi selatin camilerinde vaazlar verir. O dönemde çıkan her yayında hürriyet fikrini işler. Henüz Millî Mücadele'nin Mustafa Kemal Paşa öncülüğünde ulusal hâle gelmediği bu dönemlerde o âdeta, bu mücadelenin zeminini fikirlerini yayacak aksiyonu göstererek özenle hazırlar. Balıkesir Zağanos Paşa Camii'nde verdiği meşhur vaazından sonra işgalcilerin kendisine hayat hakkı tanımayacağını anlar. Gizli bir şekilde Millî Mücadele'nin kalbi ve karargâhı olan Ankara'ya, 24 Nisan 1920'de ulaşır. TBMM'nin açılışından bir gün sonra Ankara'ya ulaşabilen Akif, dönemin Şeyhülislamının İstiklal Harbi karşıtı fetvasından sonra çıkan isyanlar sebebiyle Ankara'ya ancak iki haftada varabilir.

Ankara'dan Anadolu'ya Sefer Vakti

TBMM'nin açılışından bir gün sonra Ankara'ya ulaşan Akif, hemen işe koyulur. O zaten hiçbir zaman bildiğini yapmaktan geri durmaz. Ankara'nın

**Nasrullah Camii
kürsüsünde
söylediği şu sözler;
kalplere birer
mıh gibi saplanır:
"Müslümanlar!
Sakın 'Millî
Hareket' aleyhinde
olanların sözlerine
kulak asmayınız.
Çünkü onlar
halkımızı köle
hâline getirmek
istiyorlar."**

maneviyat merkezi olarak Hacı Bayram Veli Camii'nde 30 Nisan 1920'de vaazlarına başlar. Dergisi *Sebilürreşad*'ı burada yeniden yayımlar. Daha sonra Ankara'ya, TBMM'ye destek olan Türk milletinin manevi cephesini güçlendirmek için işgalcilerin tehditlerine rağmen Anadolu'ya hürriyet çağrısı seferine çıkar. Bu anlamda Eskişehir, Konya, Kastamonu, Burdur, Afyon ve Antalya'da vatandaşla buluşur. Camilerin kürsülerinden Millî Mücadele lehinde hitaplar gerçekleştirir. Vaazlarında Kur'an'dan sünnete, tarihten edebiyata kadar her türlü ilmin mecmuu olan bir üslupla milleti son bir kez daha gayrete davet eder. Özellikle Kastamonu Nasrullah Camii kürsüsünde söylediği şu sözler; kalplere birer mih gibi

saplanır: "Müslümanlar! Sakın 'Millî Hareket' aleyhinde olanların sözlerine kulak asmayınız. Çünkü onlar halkımızı köle hâline getirmek istiyorlar."

O gidebildiği her yere giderek Türk milletini, haklı bir kıyama davet eder. Umutsuzluğun yayıldığı her dönemde Akif, sözleriyle TBMM'ye daima umut olmuş ve istikbali hatırlatmıştır. Şüphesiz atiyi hatırlatan ve Mehmet Akif'in aksiyonunu ortaya koyan en büyük eseri ise İstiklal Marşı'dır. Maarif Vekleti'nin "ulusal marş" için düzenlediği yarışmaya, karşılığında bir ücret olduğu için katılmaz. Ancak Anadolu'nun çok büyük bir kısmının işgal edildiği o günlerde bunu kendisine bir vazife olarak adeder. İncelenen marşlar arasında onun kaleme aldığı bu şi-

ir; TBMM'de defalarca ayakta okunur. Nihayetinde 12 Mart 1921'de "İstiklal Marşı" olarak kabul görür.

"Kahraman Türk Ordusu"na ithaf ettiği bu şiir, kıyamete kadar yaşaması için gayret ettiğimiz Türkiye'nin ortak değerleri arasında ilk sıradadır. Bizlere kudret ve kuvvet veren bu şiir, şüphesiz Mehmet Akif'in mücadelecisi tarafının bir sonucudur. Bu anlamda merhum Mehmet Akif Ersoy'u salt bir şair ve fikir adamı olarak yorumlamanın, onu eksik anlamak olacağına altını çizmek gerekir. Bilvesile Mehmet Akif Ersoy konulu bu yazıdan müphem; İstiklal Marşı'nın ithaf edildiği "Türk Ordusu"nu ve "İstiklal Şairi"ni rahmet ve minnetle yâd ediyorum.■

ŞEYLER VE İNSAN

Abdurrahman AKBAŞ

DİB Başkanlık Müşaviri

Bilişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak görsel ve işitsel veri bombardımanının tam ortasında kalan günümüz insanının, kendisiyle ve hakikatle yüzleşme hususunda ciddi zorlukları bulunmaktadır. Dijital dünyanın yaldızlı görüngüleriyle efsunlanmışçasına gün boyu yoğun ve maksatlı uyarıcıların tahripkâr rüzgârıyla oradan buraya savrulup dururken özellikle eşyanın hakikatini idrak noktasında önemli bir zafiyet yaşamaktadır.

Emperyalist bir arka planı bulunan popüler kültürün hükmettiği hayatların rol model addedildiği bir çağa tanıklık ediyoruz. Baskın karakteri ve konjonktürel gücüyle popüler kültür, bireysel, toplumsal ve küresel huzur için yalnız araç olması gereken eşyayı yerinden ederek veya dönüştürerek âdeta hayatın amacı hâline getirmektedir. Bu durum, insanı hazzı, hıza ve hırsla müptela etmek suretiyle kısacık ömrün arsız, kararsız ve doyumsuz arzuların kısıcında alabildiğine sığ, süfli ve gündelikçi bir şekilde tüketilmesine yol açmaktadır. Diğer yandan ancak ciddi bir farkındalık ve derinlikli bir arayışla belirecek olan hakikati iyice perdelemekte; varoluşun anlamının, hayatın gayesinin ve eşyanın mahiyetinin id-

rak edilmesini daha da zorlaştırmaktadır. Bugün pek çok insan, bu meseleyi sorgulama ihtiyacı hissinden bile yoksundur. Bu sebeple çoğu zaman kendi sanal dünyasının öznesi olduğu zannıyla gerçeklikten uzak, yapayalnız ve yüzeysel bir hayat yaşamaktadır. İnsan, anlık değişen gündemlerin tasallutu altındayken hangi şeye gerçekçi, kapsamlı ve derinlikli bir temaşa imkânı bulabilir ki?

Gerçeği yalandan, iyiyi kötüden, hakkı batıldan ayırt etme hususunda mühim açmazları bulunan günümüz insanı, buna rağmen kendi sınırlı, sığ ve görece algısıyla her şeyi, en iyi kendisinin bildiği vehminin de tutsağıdır. Arayışa ket vurduğu için kişinin hakikate ulaşmasını hayli güçleştiren bu durum, iletişim ve etkileşim araçlarının baş döndürücü hızına paralel bir şekilde insandan insana sirayet eden derin bir gafletin dışavurumudur. Bunun; insanın eşya karşısında takındığı tavır, onlara yüklediği anlam ve onlarla kurduğu duygusal, duygusal, ussal ve ruhsal bağ ile de doğrudan ilişkisi vardır. Büyük oranda vehim, kuruntu ve zana dayalı bu bağ, aynı zamanda eşyanın hakikatine giden yolda insan için çetin bir ayak bağıdır. Ayrıca sözü edilen durumun yol açtığı benmerkezcilik, özünde sosyal bir varlık olan insanın birlikte yaşama kültürünü ve insanlığın ortak geleceğini tehdit etmesi bakımından da yabana atılır şey değildir.

Diğer taraftan insanı metalaştıran tüketim ideolojisinin iletişim ve etkileşim araçları üzerinden ısrarla sürdürdüğü “Sahip olduğun veya tükettiğin

Bugün bireyden aileye, toplumdaki devlete her alanda baş gösteren pek çok sorun, insanın eşyaya atfettiği anlamın ve onlarla kurduğu ilişkinin çarpıklığından beslenmektedir.

şeyler kadar değerlisin.” telkinleri de insanın eşyaya ilişkisini bir başka çıkmaza sürüklemektedir. Bu ve benzeri telkinlere boyun eğenlerin, gözlerini karartarak büyük bir hırsla çokluk (tekâsür) yarışına girişmeleri, kaçınılmaz olmaktadır. Belli bir noktadan sonra ise insan, elde ettiği şeylerin kendini ölümsüzleştireceği yanılgısıyla (Hümeze, 104/3.) mal mülk, makam mevki, tarz moda, şan şöret, rol statü gibi ederi olan her şeyi, artık uğruna yaşanılacak değer kabul edebilmektedir. Sonuçta öznesi olmak için yaratıldığı şeylerin nesnesi hâline dönüşerek gitgide fitratından uzaklaşan insan, zamanla kendi gerçekliğine bile yabancılaşabilmektedir. Yoksa anbean yaklaşan ölüm gibi bir hakikate rağmen insan, hayatın uhrevi boyutunu gündeminden uzak tutarak eşyaya kurduğu bu çarpık ilişkiyi sürdürmekte ısrar edebilir miydi? Hazzın geçici, vebalinin ise kalıcı olduğu gerçeğini göz ardı ederek heves, arzu ve ihtiraslarının peşinde sürüklenmeyi göze alabilir miydi? Geçici bir süreliğine bu dünyada bulunan insanın buraya ait ne varsa hepsinin yok olup gideceğini bildiği hâlde sahip olduklarının kendisini ölümsüzleştireceğini düşünmesi, bir çürük ipliğe hülya dizmekten başka nedir ki?

Bugün bireyden aileye, toplumdaki devlete her alanda baş gösteren pek çok sorun, insanın eşyaya atfettiği anlamın ve onlarla kurduğu ilişkinin çarpıklığından beslenmektedir. Zira söz konusu anlam ve ilişki biçimi, hayatın keyfiyetini, istikametini ve kalitesini belirleyecek derecede etkin; bireysel, top-

lumsal ve küresel boyutta bugünü ve geleceği şekillendirecek kadar önemli bir unsurdur. Bu yüzden eşyayla ilişkilerini sağlıklı bir düzlemde gerçekleştiremeyenlerin sağlıklı bir hayat ve gelecek inşa etmeleri de mümkün değildir. Dolayısıyla insan, eşya ile fitri, tabii ve doğru bir ilişki kurabilmek için öncelikle zan, vehim, kuruntu gibi içsel ve ilkel dürtülerden behemehâl uzaklaşmalı, bütün dikkatini eşyanın hakikatini kavramaya yoğunlaştırmalıdır. Bakışlarını çağın kendisine dayattığı sentetik manzaralardan çekip alarak gözlerini görününün ötesine dikmelidir. Bakmak yerine görmeyi istemelidir. Hayat kodlarının hız ve haz üzerine kurulduğu, yaşama biçimini moda ve trend kavramlarının belirlediği bir çağda eşyanın sadece zahiriyle cebelleşen günümüz insanının buna her devirden daha fazla ihtiyacı olduğu aşikârdır.

Evvla eşyanın ne olduğu hususunda benimsenecek doğru bir yaklaşım, hakikat arayışı için önemli bir başlangıç olabilir. İslam düşüncesinde eşya, hem Yüce Allah'ın sıfatlarının tecellisi ve tecelligâhı hem de aklın Allah'ı tanımasını kolaylaştıracak araç ve sebepler olarak görülür. Bu, bir bakıma eşyanın yaratılış gayesi olarak da ifade edilebilir. Fiziki ve itibari, maddi ve manevi, hissî ve akli bağlamı bulunan ve kendisinden söz edilmesi mümkün olan tüm varlıklar, bu değerlendirmenin kapsamındadır. Esasen ontolojik bakımdan insan da eşyadan bir "şey"dir. İnsanın henüz varlık sahnesine çıkmadan önce "şey" bile olmadığını ifa-

de eden ayet (İnsan, 76/1.), mefhum-u muhalifiyle buna işaret etmektedir. Şu var ki bilme, anlama, kavrama ve kavramlaştırma kabiliyetiyle insan, eşyanın öznesi olmaya namzet yaratılmış mümtaz bir şeydir. Bu imtiyaz, insanın eşyaya dair fikir, kanaat ve tutum geliştirebilmesini sağlayan imkân, donanım ve potansiyele sahip olması sebebiyledir. İnsanı sair şeylerden ayıran bu özellik, aynı zamanda onun vahye muhatap kılınmasının da temel gerekçelerinden addedilir. Bu açıdan eşyanın hakikatine dair arayış, Yüce Allah'ın varlığını bilmekle mükellef olan insanın uhdesinde bir kulluk ödevidir. Bu minvalde kişiyi eserden müessire ulaştıracak ve her şeyin mutlak sahibi olan Allah'a yaklaştıracak bir bakış ve tasavvur geliştirmek de insanın akıl ve iradesine matuf bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu sebeple insan, aklını, gücünü ve iradesini doğru ilkeler muvacehesinde, doğru bir yöntemle kullanarak eşyanın mahiyetini olduğu gibi idrak etmeye çalışmak durumundadır. Yüce Allah'ın isim, fiil ve sıfatlarının nesnelere olan eşyanın gerçek anlam, gaye ve hikmetlerini belirginleştirecek bu çaba, aynı zamanda insanın eşya karşısındaki müstesna konumunun tebarüz emesini de sağlayacak ve potansiyelini baskılayan tutsaklıklardan onu kurtararak varlık ve hayat anlayışını daha sağlıklı bir zemine kavuşturacaktır. Bu meyanda insana yardımcı olacak, ona yol gösterecek ve onu eşya hakkındaki yanılgılardan koruyacak aşkın bir rehberliğe ihtiyaç du-

yulduğu, müsellemler bir hakikattir. Hayata rehberliği açısından vahiy ve nübüvvet, bu noktada en sağlam tutamak ve en güçlü dayanaaktır.

Yüce Allah'ın insanlığa bir lütfu olarak vahiy, insanın eşyayla ilişkisinin tevhid, adalet, emanet, merhamet, sorumluluk, ihsan, erdem ve güzel ahlak gibi ilke ve değerler ekseninde kurulmasını teklif etmektedir. Vahyin her teklifini hayata dönüştüren Hz. Peygamber de (s.a.s.) fert ve toplum boyutuyla bütün bir hayatın söz konusu değerler üzerine nasıl inşa edileceğini örnek şahsiyetiyle insanlığa öğretmiştir. Dolayısıyla hayatın her an etkileşime açık seyrettiği günümüzde itikadi, fikrî ve ahlaki savrulmalardan korunabilmek için eşya ile ilişkilerin sürekli gözden geçirilmesi ve vahiy ile nübüvvetin kılavuzluğunda her dem yeniden inşa edilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bunu başarabildiğinde insan, zanna dayalı görece algıların ötesinde bulunan gerçekliklere, yani eşyanın hakiki varlık, anlam, değer ve niteliklerine muttali olma imkânına kavuşacaktır. Böylece bir yandan eşyanın öznesi olması gerektiğinin farkındalığıyla kendi onur ve hayriyetini muhafaza ederken diğer yandan da bağlantı içinde olduğu her şeyden sorgulanaçağının bilinciyle söz, tutum ve davranışlarına Kur'an ve sünnet doğrultusunda çekidüzen verebilecektir. O zaman ruhlarda sekinet, hanelerde saadet, şehirlerde selamet, yeryüzünde adalet ve merhamet kendisine yer bulabilecektir. ■

ÇANAKKALE ZAFERİ

Alparslan AKÇA

**Birinci Dünya Savaşı
devam ederken
18 Mart 1915 günü,**

çağının en ileri teknolojisine sahip dev bir İngiliz – Fransız donanması Çanakkale Boğazı'na dayandı. On altı zırhlı savaş gemisi, dokuz mayın tarama gemisi, bir uçak gemisi, zırhlı ve muhriplerin himayesinde on yedi nakliye gemisinden meydana gelen bu devasa donanma, inançlı ve kararlı bir savunma ile durduruldu.

**İman dolu göğsünü siper eden Türk'ün
mücadelesi karşısında İtilaf Devletleri,**

Çanakkale'de bozguna uğramış, Çanakkale Boğazı'nı geçememişti. Nusret mayın gemisinin döşediği mayınlara yenik düşerek yedi saat sonra geri çekilmek zorunda kaldılar. Deniz muharebeleri tarihine adını altın harflerle yazdıran

Seyit Onbaşı'nın

kahramanlığı da dünya durdukça unutulmayacaktır.

Boğazda umduğu muvaffakiyeti bulamayan İngiliz birlikleri, 23 Nisan 1915'te Gelibolu Yarımadası'na çıkarma yaparak bu kez kara taarruzuna başladı. Fakat sekiz ay on dört gün süren kara muharebelerinde de bozgun yemiş, Çanakkale'yi karadan da geçemeyeceklerini anlamışlardı. 57. Alay'a,

**“Taarruzu değil, ölmeyi emreden” Mustafa Kemal'in de öngördüğü üzere,
“geldikleri gibi gitmişlerdi.”**

Birinci Dünya Savaşı itibarıyla Türklerle karşı karşıya kalan ve **29 Nisan 1916'da Kut'ül-Amare'de** Halil Paşa'ya teslim olması sonrasında yaşadığı esir hayatı süresince de Türkleri yakından tanıma fırsatı bulan İngiliz General Townshend, Gelibolu'da Türk'ün savunma direnci hakkında şunları söyleyecekti:

“Gelibolu'da bizim gemi ateşlerimizle büyük zayıata uğrayan kıtalar, Türkler olmasaydı yerlerinde kalmaz ve derhal değiştirilirlerdi. Hâlbuki Türkler, bütün muharebe müddetince yerlerinde kaldılar.”

Türk tarihinin en büyük destanlarından olan Çanakkale Zaferi ile İtilaf Devletleri bertaraf edilerek Birinci Dünya Savaşı'nın seyri değişmiş, Çarlık Rusya'nın çöküşü hızlanmış; İngiltere, tarihinin en büyük hezimetini yaşamış, iştahı kabaran emperyalistler Boğazları, İstanbul'u ve Anadolu'yu Türk'ün elinden alamayacaklarını tecrübe etmişti. Böylece Çanakkale Zaferi, meşhur **“Çanakkale Geçilmez!”** sözüyle birlikte sadece Türk tarihi için değil dünya tarihi açısından da önemli bir **kırılma noktası** olarak kayıtlara geçti.

EBU'L-HASAN EN-NEDVİ

İSLAM DAVETİNİN BİLGE REHBERİ

Enbiya YILDIRIM

i

İslam'ın gönüllere ulaşmasında kendisini din yoluna vakfeden samimi Müslümanların çok büyük payı vardır. Onlar gecelerini, gündüzlerini, ailelerini ve her türlü konforu terk ederek bu mübarek din için büyük emek sarf etmişlerdir. Bu çabalarının sonucunda da başta yaşadıkları muhitler olmak üzere uzak beldelerdeki insanlara da ulaşmak suretiyle manevi büyük bir fetih gerçekleştirmişlerdir. Çünkü bu güzel insanlar Allah Resulü'nün ahlakını ve siretini gönüllerine rehber edinmişler, bizim gibilere de davetin nasıl yapılacağını uygulamalı olarak göstermişlerdir. Burada dile getirdiğimiz çerçevede, İslam dünyasının son yüzyılda yetiştirdiği çok yönlü bilginlerinden biri hiç şüphesiz Ebu'l-Hasan Ali en-Nedvi'dir.

Bugünkü Hindistan'ın ilim merkezlerinden Leknev'de, Arap kökenli bir ailenin çocuğu olarak 1914 yılında doğdu. Babası ve annesi entelektüel insanlardı. Nitekim babası Hint âlimlerine dair dört ciltlik kitap yazmış biriydi. Hafız annesi de özellikle Hz. Peygamber (s.a.s) hakkındaki şiirleriyle meşhurdu. Elbette bu ortam onun yetişmesinde ve bilinçlenmesinde çok etkili olmuştur.

Nedvi, evde Kur'an okumayı öğrenip hafızlığını yaptıktan sonra mahalle mektebinde Urduca ve Farsça öğrendi. Babasını dokuz yaşında kaybedince eğitimiyle abisi ilgilenmeye başladı. Üniversiteye kadar geçecek olan süreçte başta Arapça olmak üzere İslami ilimler alanında ders aldığı hocalar gözetiminde kendini geliştirmeye çalıştı. 1927'de lisans eğitimi için şehrindeki "Arap Dili ve Edebiyatı" bölümüne girdi. O tarihte henüz on dört yaşındaydı. Burada özellikle Arapça ve Urduca yazılmış nice kitapları okuyarak birikimini artırdı. 1929'da da Hindistan'daki âlimler meclisine bağlı bir üniversite olan Daru'l-Ulum-i Nedvetu'l-Ulema'ya katıldı. Farklı İslam ülkelerinden gelen alanının uzmanı hocalardan istifade ederek zamanını çok iyi değerlendirdi. Okul dışında da boş durmadı ve Arapça eğitimi yanında İslami ilimlerin çeşitli dallarında medreselerde dersler aldı. Böylece donanımını zirveye taşıdı. Bölgenin ortak anlaşma dili olan İngilizceyi de çok iyi seviyede öğrendi. Ardından 1929'da Lahor'a gitti ve bazı şiirlerini Arapçaya çevirdiği büyük mütefekkir ve şair Muhammed İkbal ile tanıştı. Bu tanışma sonrasında İkbal'in onun üzerindeki etkisi derinleşerek arttı. Lahor'dayken büyük hadis âlimi Mubarekpuri başta olmak üzere önde gelen bilginlerden çeşitli dersler aldı. Daha sonraki gelişlerinde de hocaların ders halkalarına katılmayı sürdürdü. Manevi tarafını geliştirmek için de Çiştîyye tarikatına intisap etti ve tasavvufla iç içe bir hayat sürdürdü.

1934'te üyesi olduğu cemiyetin üniversitesinde hoca olarak göreve başladı ve hadis, tefsir, Arap edebiyatı ve mantık derslerine girdi. Birikimi, aktif hayatı, dergilerdeki yazıları, konferansları ve seyahatleri nedeniyle artık tanınmaya başladı ve 1941'de Mevdudi'nin davetiyle Cemaat-i İslami'nin kurucuları arasında yer aldı. Sonra buradan ayrılarak İdare-i Talimat-ı İslam adıyla bir cemiyet kurdu ve burada Kur'an ve hadis dersleri okutmaya başladı. 1947'de hacca gitti. 1961'de Nedvetu'l-Ulema'nın başkanı, Daru'l-Ulum'un da rektörü oldu. 1964 yılında ise bir gözünü kaybetti. Yazmaya ve konferanslara tüm hayatı boyunca ara vermeden devam etti. Türkiye de dâhil dünyanın her tarafında pek çok ülkeyi ziyaret etti ve başta bilginler olmak üzere Müslümanlarla bir araya gelerek konferanslar verdi. Uluslararası veya ülke içi kuruluşlara üye oldu. Çalışmalarından dolayı yurt dışında ödüller aldı. 1999 yılında ciddi sağlık sorunları yaşayarak kısmi felç geçirdi ve aynı yıl vefat etti.

Bir Eylem Adamı olarak Ebu'l-Hasan en-Nedvi

1944'te Hindistan İngilizlerden bağımsızlığını elde edene kadar hayatının otuz yılını sömürge rejiminin yönetimi altında geçiren ve bu arada akrabasından da şehitler veren Nedvi, farklı din mensuplarının yoğun olduğu bir coğrafyada yaşaması itibarıyla da ayrı bir tecrübe edinmişti. Arap ülkelerini saran ve Arap olmayan Müslüman-

ları neredeyse ikinci sınıf insan konumuna indirgeyen Arap milliyetçiliği, İslam dünyasının değerlerinden uzaklaşması, çok iyi bildiği Batı kültürünün neden olduğu tahribat ve ahlaki çöküntü de onun gözlemediği hususlardı. Hepsi bir yana, aldığı yoğun eğitim ona İslam'ın amacının ne olduğu hususunda derinlikli bir bakış açısı kazandırmıştı.

Edindiği tecrübe ve birikimi bir araya getirip iyi bir şekilde yoran Nedvi, tüm çalışmalarında ilmin önemi, inanç konuları, ticaret, imanı amele yansıtma, yönetim, siyaset, dinî hayatın ruhbanlık şeklinde değil Allah'ın istediği şekilde olması gerektiği, dinden uzaklaşma nedenleri, aydın kesime uluslararası boyutta özgüven kazandırılması, okumuş kesim ile İslami ilimlerle aralarındaki kopukluğun giderilmesi gibi ihtiyaç duyulan temel konular üzerinde durmuştur. Müminleri kendi öz değerlerine döndürmenin ve bu yolla ayağa kalkmanın, başka bir ifadeyle Müslümanlara özgüven kazandırmanın gayretindeydi. Nedvi, kitaplarında ve konferanslarında tarih boyunca Müslümanlar üzerinde etkisi olmuş büyük şahsiyetlerden örnekler vermedi de çok önemsemiştir. Ayrıca kendisine kulak kabartanları gayretli olmaya motive etmiştir. Ona ve başarısına baktığımızda, kendi kahramanlarımızın hikâyeleriyle gençleri yetiştirmenin ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlarız.

Nedvi'nin kendi tarihimiz üzerinden insanımıza kazandırmaya çalıştığı ruh o derece etkili olmuştur ki hem yazdıkları hem de konferansları çok geniş kitleler tarafından sevgiyle karşılanmıştır. Çünkü o, Müslümanlara

var olduklarını hissettiriyor, özgüven aşıliyordu. Şu sözü bu çabasının özetidir: “Bugün, İslam âleminin karşı karşıya bulunduğu mesele ne gayrimüslimler arasında İslam'ı yaymak ne de yeni Müslümanlar kazanmaktır. Bunların hiçbirisi İslam dünyası için problem değildir. Esas problem, Müslümanların İslam'dan uzaklaşmaları, yüzlerini Doğu'dan Batı'ya çevirmeleri, Avrupa'nın bayraktarlığını yaptığı sözüm ona medeniyet kervanına katılmaları, Avrupa'nın üzerine oturduğu değerlere bağlanmaları ve onun izini takip etmeleridir.”

Bir başka değerlendirmesinde de yapmamız gerekeni şu ifadelerle özetlemektedir: “Kanaatimce Müslümanların ilk önceliği şu olmalıdır: Herkes-ten ve her şeyden önce Müslümanların, İslam'ın evrensel ve ahirete kadar geçerli olacak bir sistem olduğuna inanmaları gerekir. Aynı zamanda, toplumu yönetmeye elverişli, çağın ihtiyaçlarına cevap veren ve asrın sorunlarına çözüm getiren yegâne sistem olduğuna kesin şekilde inanmaları, bu konuda herhangi bir tereddüde düşmemeleri icap eder. Tereddüt ve kuşku Müslümanların kendilerine olan güvenlerini sarsar. Çünkü zamanın gerisinde kalmış, tökezleyerek ilerlemeye çalışan bir din, tüm çağları kuşatıcı ebedî bir din olamayacağı gibi toplumun ihtiyaçlarına da cevap veremez. Onun için genelde bütün Müslümanların ve özelde ise topluma öncülük edecek olan davetçilerin İslam'ın üstünlüğüne ve toplumun maslahatlarına en uygun sistem olduğuna dair inançlarını tazelemeleri gerekir. Bu ilk

adımdır. Diğer adımlar bundan sonra gelecektir.”

Nedvi'nin değerlerimize dönme çağrısı ve çabası bazılarında son yüzyıldaki Selefilik hareketiyle irtibatlandırılmıştır. Suudi Arabistan'da büyük saygı görmesi de buna delil olarak gösterilmiştir. Oysa bu doğru değildir. Çünkü onun amacı, dinî hayatı güçlendiren köklerimizden ödün vermeden İslam'ı yaşamaktı. Bu yöntem Selefilik tarafından da benimsendiğinden ikisi arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, tüm Müslümanların sevgisini kazanmış bir bilgiyi bir hareketle mahkûm etmek onun çabasını sınırlandırmak olur.

Nedvi'nin çağları aşan üslubu

Dünyayı tanıyan, değişik inanç mensuplarıyla bir arada yaşayan ve birkaç dil bilen davetçilerin hepsinde görülen durum Nedvi'de de çok belirgindir: Söylemi dengelidir, insan kazanmaya yöneliktir ve ötekileştirici değildir. Kitaplarını okuyan kimse, yazarın kendisiyle kucaklaşmaya çalıştığını anlar. Bunun yanında o, davet edeceği kitleyle ilgili önceden hazırlık yaptığından muhataplarını tanır ve ona uygun bir söylem gerçekleştirirdi. Bu yöntem, günümüz İslam davetçilerince örnek alınması gereken bir durumdur.

Bunun yanında, çalışmalarında İmam Gazali'nin *İhya'sı*, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *Zadu'l-Mead*'i ile Şah Veliyyullah ed-Dihlevi'nin *Huccetullahi'l-Baligha*'sının izlerini görmek mümkündür. Ayrıca zamanının büyük mutasavvıfı ve bilgini Abdulkadir Raypuri ile meşhur davetçi âlim Muhammed İlyas Kandehlevi onu dinin öğretilmesi hususun-

da nasıl bir yöntem takip etmesi hususunda çok etkilemişlerdir. Bu nedenle islahat, ruh terbiyesi, tebliğ ve toplumu irşad hususunda onların yöntemini takip etmiştir. Hatta Hindularla barış içinde yaşamak için üniversite bünyesinde İnsanlık Mesajı Hareketi ile İlmî İslam Akademisini kurmuştur. Bunun yanında *Hayatu's-Sahabe* yazarı Muhammed İlyas Kandelevi'nin oğlu Muhammed Yusuf Kandelevi de etkilendiği kimselerdendir. Onun metodu da İslam büyükleri üzerinden dini sevdirmek şeklindekiydi. Tüm bu saydığımız zevat, onun yöntem ve üslubunu belirleyen, nezaket dilini kuşanmasını ve ümmetçi olmasını sağlayan İslam büyükleriydi.

Nedvi'nin eğitim üzerine düşünceleri

Tüm hayatı ilimle geçen ve İslam dünyasındaki dinî eğitim sistemlerini yakından takip eden Nedvi, eksikleri çok iyi görebiliyordu. Bu nedenle İslam'ın kaynakları ile zorlaştırılmış gelenek arasındaki eğitim faaliyetlerinin güncellenmesi gerektiğini, maziye birebir tekrar etmekle yetinmenin yanlış olduğunu düşünürdü. Ayrıca medreselerde hocalık yapanların âlim olmak yanında gençlerin psikolojilerini de bilmeleri, dünya malına ehemmiyet vermemeyi öğretmeleri, talebeyi peygamberlerin halefleri olarak yetiştirmeleri gerektiğini belirtirdi. Bu husustaki kusurumuzu şöyle özetledi: “Kanaatimce en büyük sorunumuz, hem İslam'ı iyi bir şekilde tanıyan hem de asrın şartlarını ve ihtiyaçlarını bilen şuurlu davetçilerin olmayışındır. Müslümanların bir yandan inandıkları İslam'ın ne olduğunu iyice öğrenmeleri öte yan-

Nedvi'nin kendi tarihimiz üzerinden insanımıza kazandırmaya çalıştığı ruh o derece etkili olmuştur ki hem yazdıkları hem de konferansları çok geniş kitleler tarafından sevgiyle karşılanmıştır. Çünkü o, Müslümanlara var olduklarını hissettiriyor, özgüven aşıliyordu.

dan içinde yaşadıkları toplumun şartlarını iyi değerlendirmeleri gerekir. Bu konudaki sorunlarımızın hâlâ devam ettiği kanaatindeyim.”

Nedvi, her konuda olduğu gibi bu konuda da peygamberleri kendimize örnek almamız gerektiğini dile getirmiştir. Elçilerin davet çalışmalarına baktığımızda ise şu hususların öne çıktığını söylemiştir: 1. Her durumda Allah'a iltica. 2. Maddi beklenti içinde olmama. 3. Yılmadan, ara vermeden, sıkıntılara sabrederek davet çalışmalarını kesintisiz yürütme. 4. Kalp ve beden de dâhil her şeyi davete verme. Daveti hayatın içindeki işlerden biri konumuna indirgememek. Elektriğin tellerde akması misali davetin tüm hücrelerde dolaşmasını sağlamak. 5. Davet için gençler yetiştirmek.

Eserleri

Arapça, Urduca ve İngilizce olarak yazdığı, keza konferanslarından ve derslerinden derlenen kitap ve risalelerin sayısı yüz yetmiş civarındadır. Bunları biyografî ve tarih, dinî ilimler ve siyer, dinî hayat ve toplumsal konular, İslami edebiyat ve seyahatnameler şeklinde dört başlık altında toplamak mümkündür. Türkçe dâhil dünyanın pek çok diline çevrilen kitaplarının öne çıkanları şunlardır: 1. *Müslümanların Gerilemesi ile Dünya Ne Kaybetti*. 2. *İslam Fikir ve Davet Adamları*. 3. *İkbal'in Şahserleri*. 4. *Kitap, Sünnet ve Nebevi Siret Işığında Akide*. 5. *İbadet ve Yaşam*. 6. *Nebevi Siret*. 7. *Yeni-den İslam'a*. 8. *Din ve Medeniyet Arasında*. 9. *Müslümanlar ve Filistin Davası*. ■

GÜVEN DUYGUSUNU NASIL İNŞA EDERİZ?

Güvenilir insan, özü sözü bir, sözünün eri ve dengeli bir varlık olarak tanımlanır. Bir kişinin diğer bir kişinin karakterine tam olarak inanmasıyla da açıklanabilir. Güven, birbirimizi ve başkalarını anlamamızı kolaylaştıran bir duygudur. İnsanları güven merkezli tanımlarız. Başkalarına karşı olumlu tavırlar geliştirmemiz ve başkalarının bize zarar veremeyeceğinin umulması güven duygusuna bağlıdır. Günlük hayatta, bireysel ve sosyal ilişkilerde çok önemli bir etken olan güven duygusunun insanlık tarihi kadar eski olduğu bir gerçektir. İkili ilişkilerin başladığı anda güven duygusu da başlar. Ancak güven, günümüzde çok tartışılan bir konu hâline gelmiştir. Belirsizliklerin ve güvensizliklerin hızla yayıldığı bir dünyada güvenin eksikliği yakından hissedilir. Çok çeşitli kaynaklardan beslenen sıkıntıların, endişelerin ve kuşkuvarın neticesinde güven duygusu zedelenmiş; bireyler arası ilişkilerde, iş dünyasında, ekonomide, ticaretle, sosyal ve toplumsal yapıda ve toplumların ahlaki yapısında bozulmalar görülmüştür. Bunların içerisinde bizi en çok rahatsız eden problem ise kuşkusuz güvensizliğin çok geniş alanlara yayılmasıdır. Güvensizliğin bu kadar yaygınlaşması, güvenin daha da önemli hâle gelmesine neden olmaktadır. Yani güvensizlik, güvenin ne kadar önemli olduğunu ve güvenin üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu ortaya koymuştur.

Aile ortamında güven duygusunu oluşturmak çok önemlidir. Hiç kimse yaşamını tek başına sürdüremez. Birilerine güven duy-

mak ister. İnsan sevgi, saygı, güven, ait olmak, barınmak vb. diğer birçok ihtiyacını diğer insanlarla bağ kurarak giderebilir. Güven bebeklikte başlar, ileri yaşlarda devam eder. Bebeklik döneminde temel güveni sağlanmamış olanlar ileride güven açısından problem yaşayabilirler. Gelişim Psikoloğu Erik Erikson, 0-18 yaş arasını, güven ve güvensizlik çağı olarak adlandırmıştır. Bebek, doğduğu anda yardıma muhtaç bir varlıktır. Kendi başına hayatta kalması mümkün değildir. Onu besleyecek, onu teskin edecek bir varlık arar. Ve gözleri annenin gözlerini bulur. Anne onu besler ve o muhtaçlığını giderir. Eğer çocuk karnı acıktığında, teskin edilmeye ihtiyaç duyduğunda anneyi yanı başında bulabiliyorsa, anne onun ihtiyaçlarına cevap verebiliyorsa çocuk dünyanın güvenli bir yer olduğu ve karşısındaki varlığın güvenli bir varlık olduğu bilgisiyle büyür. Anne tutarsız bir kişiyse, bazen onun hayatında oluyorsa, bazen besliyor bazen beslemiyorsa, bazen teskin ediyor bazen etmiyorsa çocuk annenin ve dünyanın, tekinsiz ve güvensiz bir yer olduğunu hissetmeye başlar. Çocuk kaygılı bir şekilde büyür. Erik Erikson, hayatın ilk on sekiz ayında çocuğa bakım veren kişinin şefkatiyle, merhametiyle, çocuğu sarıp sarmalamasıyla güven duygusunun alakalı olduğunu açıklamıştır. Güvensizliği de o çağlarda ihtiyaçların ebeveynler tarafından karşılanmamasıyla açıklar. Güven kelimesinin birçok boyutu vardır. İnsana güven, mesleğe güven vb. fakat güven tek başına her zaman iyi bir şeydir diyemeyiz. Güven, güvenilecek muhatabı varsa iyi bir

şeydir. Muhatabınız size güvenli eylemler sunduğunda güvenirsiniz.

Güven çok yönlüdür. Kendine güvenen insanlar olmazsak başkalarına güvenemeyiz. Başkaları da bize güvenmedikçe bizim kendimize olan güvenimiz hükümsüzdür. İnanan bir toplum olmamız, güven duygumuza etki etmelidir. Güvenilir bir insan gibi davranmazsak inancımız da şüpheler içerir. Müslüman, Müslüman kardeşinden şüphe etmeden yaşayabilmelidir. Güvenilir insan olmak güven oluşturmak için ilk adımdır. Biz öyle davranacağız ki bizim dilimizden kimse incinmeyecek, öyle davranacağız ki eylemlerimizden kimse kırılmayacak, rencide olmayacak.

Günümüzde güvensizliğin yaygın olduğu alanlardan biri de sosyal medyadır. İnsanlar sanal kimlikleriyle göstermek istediği taraflarını gösteriyorlar. Saklamak istediklerini sosyal medyada saklayıp yeni ama sahte bir imaj oluşturuyorlar. Aynı zamanda bu ortamlarda çok kolay kimlik hırsızlığı yapıyor. İnsanlar kolay müşteri hâline getiriliyor. Her hâlükârda teknoloji, mahremiyeti etkilediği gibi güvenlik duygusunu da yok ediyor.

İnsanlık tarihi boyunca var olan güven riskleri modernleşme sonucunda artmıştır. Bu riskler daha büyük zararlara sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla her alanda ciddi anlamda güvensizlik hâkim olmuştur. Teknolojide meydana gelen gelişmeler olumlu sonuçlar oluşturduğu gibi felaketleri de beraberinde

getirmiştir. En önemlisi savaşların şeklini değiştirmiştir. Daha önce cephelerde olan savaşlar artık merkezlere inerek daha fazla katliamlara yol açmıştır. Atılan kimyasal bir bomba sonucunda binlerce masum insan hayatını kaybetmektedir. Kent merkezlerinde bir dakika öncesinde normal olan bir durum bir dakika sonra meydana gelen kötü bir olay sonucunda (patlayan bir canlı bomba, trafik kazası) felaket alanı hâline gelebilmektedir. Bütün bu durumlardan kaynaklanan toplumsal travmalar güvenin önemini bir kez daha ortaya koymuştur.

Modern toplum risklerle dolu bir toplumdur.

Teknolojik gelişmeler, yaşam tarzlarının farklılaşması ve değişmesi, üretim biçiminin değişmesi, bilimde, sanatta yaşanan gelişmeler, iki kişi arasındaki ilişkiden tutun da kurumlar arasındaki ilişkilere kadar birçok şeyin değişmesine sebep olmuştur. Bu gelişmeler her zaman olumlu anlamda meydana gelen değişme ve gelişmeler değildir. Evet, bilim alanında önemli gelişmeler olmuştur ancak topluma yansımaları sadece olumlu anlamda olmamıştır. Olumsuz birçok unsuru da beraberinde getirmiştir. Neredeyse her alanda güvensizlik yaygınlaşmıştır. Bu güvensizliğin getirdiği kaos ve kargaşa, bize "güven" kavramının ne denli önemli olduğunu

göstermesi bakımından önemlidir.

Güven inşa etmek için öncelikle birey kendini tanımalıdır. Kendi sınırlarını ve değerlerini bilmelidir. Karşı tarafa güvenebilmek için ise empati kurmak önemlidir. Araştırmalar, güvenin ilişkilerde emniyet hissini artırırken savunmacı ihtiyaçları azalttığını gösteriyor. Ayrıca güven hissi, insanların duygularını ve isteklerini muhataplarıyla daha rahat paylaşmalarını da teşvik ediyor. ■

MÜSLÜMAN OLMA COŞKUSU VE KUDÜS'TE RAMAZAN

| Sümeyra ÇELİK

Hayat biraz da yaşadığımız duyguların miktarı kadardır. Öfke, kin, iştihak ve arzu gibi pek çok duygu davranışlara rengini verir. Konu, değer ve anlam dünyasında coşku ve iştihak bahsine geldiğinde ise sair mekânlarda dolaşmak, çeşitli coğrafyaları hesaba katmak, insan hakikatini isklamamak ve dünyayı algılama biçimlerini de masaya yatırmak gerekir. Biz de yaklaşmakta olan mübarek ramazan ayını idrak etmek için bulunduğumuz yerden çok uzaklaşmadan ve tarihin arka sayfalarına uğramadan yanı başımızda kadim bir memlekete uğrayalım dedik. Kudüs sokaklarında iştihak, coşku aramaya koyulduk. On bir ayın sultanı ramazan geldiğinde orada olan bitenlere kulak kabarttık. Eğer bir ramazanda Kudüs'te olsaydık göreceğimiz manzaralar neler olurdu sorusunun peşine düştük.

Ramazanda Kudüs

Ramazan sevincini kadim Kudüs'ün her köşesine yaptıkları süslemelerle yansıtan Makdi-

siler rengârenk sokaklardan başka ve ötede bir şeyler de anlatıyor gibidir. Sur içindeki sokaklar süslenirken tatlı bir rekabet yaşanır. Gençler kendi sokaklarının en güzel hâle bürünmesi için âdeta birbirleriyle yarışır. Kudüslü gençler sokak ve coşku konusunda oldukça mahirdir. Mescid-i Aksa'ya gidip gelmeleri coşkuyla, orada top oynamaları coşkuyla hatta tartaklanıp gözaltına alınırken dahi bir coşkuya sahiptirler. Elleri kelepçeli sürüklenerek götürülen çocukların yüzlerindeki gülümseme ve dik duruşları pek çok şeyi bir kareye sığdırır. Onların, Mescid-i Aksa'ya girerken kapıda bekleyen işgal askerleriyle konuşmalarına rastladığınızda önce şaşırır sonra da özenirsiniz. Kendinden emin ve vakur tavırları kapıdan geçmelerini çoğu zaman sağlamaz ama düşmanın kalbine saldırdığı korku uzaklardan dahi anlaşılabilir. Henüz yirmili yaşlarının başında olan ve bizi otobüsüyle el-Halil'e götüren Musab'ın hikâyesini tam da bu cümlelerin peşine eklemeliyim.

Musab, şehrin girişinde oluşturulmuş kontrol noktalarının birinde keyfi olarak durdurulan otobüsümüzden indirildi. Hepimizin Türkiye'den geldiğini söyleyerek askerlerin otobüse çıkmasını engelledi. Bunları yaparken tam teçhizatlı birkaç askere bağırarak, kızarak hatta üstlerine yürüyerek konuştuğunu söylemem gerekiyor. Bu tavrıyla tutuklanması işten bile değildi. Bütün bunlar sadece bir metre uzağımda gerçekleşiyordu. Musab'ın gözlerindeki tebessüm ve sözlerinin keskinliği ile otobüs kapısına siper olmuş gibi askerlere geçit vermeyen tavrı hepimizi çok etkilemişti. Bana dönüp korkmamam gerektiğini söylüyordu. Esasında korktuğum şey haklı ve güçlü olmaktan vazgeçmiş gözükmemizdi. Müslüman olma coşkusunu haksızlık karşısında şecaat kuşanmayı kolaylaştırıyordu. Bir kavgası vardı Musab'ın. Haklı olduğu kavgada kaybetmesi mümkün gözüküyordu. İştihak olarak tanımlayabileceğimiz coşku onun için hayati öneme sahipti. Aslında herkes için hayati öneme sahipti. Düşman kapıdayken ve işgal altında geçen bir ömürde bu duyguyu muhafaza etmek galiba Musab için su, ekmek kadar doğaldı.

Filistinlilerin dünyasında aylardan ramazan gelince Kudüs demek neşe, sevinç ve coşku de-

mekti. Mescid-i Aksa'da kurulan büyük iftar sofraları... Mescitlerden taşan tilavetler, salavatlar... Dükkânlardan yayılan kadayıf ve harrup kokuları... Alışveriş telaşına kapılmış çarşılar... Çocuk gülücüklerinin Kubbetü's-Sahra'da yankısı... İftar sonrası çaya atılan birkaç nane yaprağı... Kible Mescidi'nde saf tutmak... Mescid-i Aksa'da kurulan çadır gölgelikler... Ramazanı karşılamak ve bayramı kutlamak için özenle giyilmiş yöresel kıyafetler... İnsanların etrafını çepeçevre saran Müslüman olma coşkusu... Teravih sonrası Şam kapısında söylenen ezgi ve ilahiler... Dükkânların raflarını süsleyen kandil ve fenerler...

Ramazân'da Kudüs yolu Batı Şerialılar için de açıılır. İlk defa Mescid-i Aksa'yı görecek olanların heyecanının ramazan sevinciyle birleşmesi tadına doyumlanlara şahit olmanızı sağlar. Bir Filistinlinin Mescid-i Aksa ile tanışmasına ve kavuşmasına tanık olmak hem sevineceğiniz hem de üzüleceğiniz karmaşık duygulara salar sizi. Bunun ilk ve son Mescid-i Aksa ziyareti olabileceği durumu ise bambaşka bir dramın konusudur. Çeşitli kısıtlamalar, yaş sınırlandırması ve Gazze'den gelişlere izin verilmemesi gibi meseleler de maalesef bu ziyaretlerin başlıklarındandır. Saatlerce kontrol noktalarında beklemeleri, onur kırıcı birçok muameleye tabi tutulmalarına rağmen ne Mescid-i Aksa'ya gelmekten vazgeçerler ne de avluda kurdukları iftar sofralarında coşku eksik olur. Ömrünün tamamını Filistin'de geçirmiş birinin Kudüs sokaklarından bihaber olması ve sadece ramazanda gelebilmesi ise zulmün bir başka boyutudur. Ramazan'da Batı Şeria'dan ge-

lenler sayesinde Kudüs esnafı da ekonomik ambargoya karşı biraz nefes almış olur. Hem Aksa hem de Kudüs sokakları şenlik ve cümbüş havasına bürünür. Kudüs Filistinlilere, Filistinliler Kudüs'e kavuşur ve Kible Mescidi'nde şükür secdeleri edilir.

Mescid-i Aksa'yı teravih namazıyla avluya taşan cemaat doldurur. Hanımlara tahsis edilen Kubbetü's-Sahra ve erkeklere ayrılan Kible Mescidi'nde kılınan namazı dört ayrı imam tamamlar. Burada dikkatinizi çekecek şey ise mescitlerde yer olmasına rağmen insanların avluyu doldurması ve teravih namazını avluda kılmak istemesidir. Kalabalık gözükmek ve işgalcilere biz buradayız demenin bir yoludur avluda teravih. Çünkü avlu dediğimiz alan da Mescid-i Aksa'ya dâhildir. Her fırsatta işgalcilere biz olmayı göstermenin adıdır teravih ve cuma namazları.

Bu satırların peşine eklenmesi gereken şu hatıra, Kible Mescidi'nin önündeki namazgâhta yaşandı. Makdisi bir genç bize korkunun ne olmadığını anlattığında saat yatsı vaktini çoktan geçmiş, Mescid-i Aksa tehecüd vaktinde açılmak üzere kapatılıyordu. Filistinlilerin işgalcilere attığı taşların korkuyu yenmedeki rolünden bahsediyordu Makdisi. Atılan taşın düşmanı korkutmak için değil düşmanı korkmadan taşlamak için atıldığını söylüyordu. Asıl meselelerin düşmandan korkmamak olduğunu söylüyordu. Korkular, vehimler ve telaşlar arasına sıkışmış ömrüm, bu cümleleri duyduğu vakit ayırımına varacak evrede değildi. Ama ekibin tamamında oluşan bir korkusuzluk hâli de kimsenin gözünden

kaçmıyordu. Kudüs'te Müslüman olma coşkusuyla yaşayan herkes korkudan emin görünüyordu.

İşte bu coşkudan korkan işgalciler neredeyse her ramazan Mescid-i Aksa'ya baskın düzenliyor ve kulluk heybesini doldurmak isteyen Müslümanları hedef alıyor. Genellikle teravih namazı sonrası gerçekleşen baskınlarda kutlu mabedin hürmeti çiğneniyor, çeşitli bahanelerle Mescid-i Aksa'da olanlar tutuklanıyor. Kudüs'te ramazan olunca coşkusunun yanında baskın, tutuklama, kısıtlama, engelleme, tartaklama ve gözaltına alma ile geçiyor. Yıllarca devam eden bu zulüm Filistinlilerin Müslüman olma coşkusundan ve bu uğurda ödeyecekleri bedellerden vazgeçmeye dair ise hiçbir işaret vermiyor.

Bayram ise Kudüs için kelimenin tam anlamıyla bayram yeridir. Yöresel ezgiler eşliğinde kadim Kudüs'ü dolaşan bando ekipleri bayram coşkusu sokaklara taşır. Bu ezgiler de işgale meydan okumanın, yaşama sevincini haykırmanın, psikolojik olarak motivasyon ve coşku bizden yana demenin bir şeklidir. Herkesin el ele verip temizlediği ve bayram için yıkayıp pakladığı, güzel kokularla bezediği Mescid-i Aksa, Filistinlilerin bayram sevinci için hazırlanır. Yediden yetmişe en güzel yöresel kıyafetlerini giyen Filistinliler, bayram namazı için Mescid-i Aksa'ya akın eder. Çocuklara hediyeler verilir ve bayram sevinci tatlılar dağıtılarak kutlanır. Ramazan her yere gelse de Kudüs'te ramazan başkadır. ■

DİYANET İŞLERİ REİSLİĞİ (1924-1950)

Mustafa Mirza DEMİR

Geleneğini Osmanlı'dan (Şeyhülislamlık) alan fakat kuruluşu itibarıyla Cumhuriyet dönemi yapılanmalarından olan din hizmetlerinin idaresiyle yükümlü kurum Diyanet İşleri Başkanlığı (Reisliği), 100 yaşında.

Köklü bir maziye sahip olan Diyanet teşkilatı, günümüzde Anadolu toplumunda saygın bir karşılık bulmuş, hizmetleri ülke sınırlarını aşmış; Asya'dan Avrupa'ya, Rusya'dan Amerika'ya, Balkanlardan Afrika'ya kadar örnek bir kurum olarak bütün dünyada önemli bir yer edinmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarına ayna tutması ve o yıllardan bugüne kadar geçirdiği meşakkatli süreçle birlikte; imamet, vaaz ve irşad hizmetlerinin yanı sıra artan ve çeşitlenen hizmet alanları ve kalemleri de göz önünde bulundurulduğunda teşkilat tarihinin bilinmesi ve tanınması, sadece Cumhuriyet tarihine değil İslam medeniyetinin son yüzyılına da ışık tutaacaktır. Zira dünden bugüne hakkında en fazla konuşulan ve haber yapılan kurum olmasına rağmen Diyanet teşkilatı ve hizmetleri hakkında kamuoyu ve bilim çevrelerince bilgi sahibi olunduğunu söylemek güç.

Bu ihtiyaca binaen kaleme alınan ve bu alanda büyük bir eksikliği gidereceğine inandığımız kapsamlı ve hacimli bir çalışma, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında yerini aldı. Diyanet'in kuruluşunun 100. yılı vesilesiyle Dr. Mehmet Bulut tarafından neşredilen ve Başkanlığın (Reisliğin) ilk 25 yılını kayda alan 2 ciltlik eser, *Tarihimizde Din Hizmetleri Teşkilatları ve Diyanet İşleri Reisliği [1924-1950] I-II* okurlarıyla buluştu.

Bir din hizmetleri teşkilatı olarak asırlık tecrübeye sahip Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 1950'ye kadarki dönemini inceleyen eser; Başkanlığın (Reisliğin) kuruluşunu, kuruluşundan günümüze değin geçirdiği bütün aşamalarla birlikte teşkilat yapısını, birimlerini, mensuplarını, personeli, hizmet çeşitleri ve alanlarını detaylarıyla ortaya koyuyor. Gerek Türkiye'deki devlet şeması içerisinde edindiği statüsünü gerekse uluslararası arenada din hizmetleri alanında nasıl bir konuma sahip olduğunu gözler önüne seriyor. Teşkilatla, din adamlarıyla, zor dönemlerde yaşanan süreçlerle ilgili ve dinle devlet ilişkileri gibi birçok meseleye açıklık getirmeyi amaçlayan Dr. Mehmet Bulut; eserin oluşum aşamasında, arşiv belgelerinden resmî yayınlara, süreli yayınlardan müşavere heyeti karar defterlerine kadar ilk elden kaynakları taramaya özen göstermiş.

İki ciltlik eserde; öncelikli olarak asr-ı saadet döneminden itibaren bütün din hizmetleri teşkilatlarına, Osmanlı'da Şeyhülislamlık müessesesi ve yürüttüğü hizmetlere, Millî Mücadele yıllarında (TBMM hükûmetlerinde) Şer'îye ve Evkaf Vekâleti kurumunun kuruluş aşamasından hizmet ve faaliyetlerine kadar bütün kurumsal teşkilatlanmalara geniş bir yer verilmiş. Böylece Diyanet İşleri Reisliğinin kuruluşuna gelene kadar dinî hizmetin resmîleşme aşamalarının tamamına ayrıntılarıyla değinilmiş. Sonrasında Reisliğin kuruluşundan tarihî gelişimine, bütçe ve birimlerinden kadro ve maaşlarına, Müşavere Heyeti'nin hizmet ve faaliyet alanlarından Mushaf Tetkik Heyeti'nin hizmetlerine, hayrat hademesi ve cami hizmetlerinden vaizlik ve dersiamlık müessesesine, hutbe ve hatiplik hizmetlerinden Kur'an öğretimine ve din hizmetlilerinin eğitim meselesinden Diyanet İşleri Reisliğinin yürüttüğü yayın faaliyetlerine kadar pek çok meseleye kaynaklarıyla birlikte önemli katkılarda bulunulmuş.

Dr. Mehmet Bulut'un halisane niyetlerle kaleme aldığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluşunun 100. yılı münasebetiyle Başkanlık tarihine armağan ettiği bu iki ciltlik kıymetli eseri istifadelerinize sunar, bereketli okumalar dileriz. ■

İftarı Beklerken

Ramazan'da Diyanet TV'de

Ali BEKTAŞ'ın
sunumuyla

FREKANSLAR

DIYANET TV

4A(HD)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DİKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

4A(SD)

Digiturk - 68. kanal

D-SMART - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 133. kanal

tv100 - 49. kanal

Kim dünya sevabı (nimeti) istiyorsa (bilsin ki)
dünya sevabı da ahiret sevabı da Allah katındadır.
Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.

(Nisa, 4/134.)

